

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування»

Магістерська робота
на тему «Фінансова безпека підприємства: оцінювання стану та
напрями зміцнення»

Розробив студент групи 601-УФБ
Сапсай Богдан Віталійович

Полтава 2024

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Магістерська робота

**на тему «Фінансова безпека підприємства: оцінювання стану та
напрями зміцнення»**

Виконав: студент 6-го курсу, групи 601-УФБ
Спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Управління
фінансово-економічною безпекою»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Сапсай Б.В.

Керівник: д.е.н., професор Варналій З.С.

Рецензент: директор Департаменту організації
навчального процесу, акредитації та ліцензування
Максименко О.С.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань
Сапсай Б.В.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі
Сапсай Б.В.

Полтава, 2024 року

АНОТАЦІЯ

Сапсай Б.В. Фінансова безпека підприємства: оцінювання стану та напрями зміцнення. Рукопис. Магістерська робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою «Управління фінансово-економічною безпекою», Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2024.

Робота містить 139 сторінок, 16 таблиць, 25 рисунків, список літератури з 86 джерел.

Ключові слова: управління, фінансова безпека, механізм, ризики і загрози, служба фінансової безпеки.

Сучасні дії зовнішнього та внутрішнього функціонування підприємства викликають загрозу його фінансовим інтересам, спричиняючи цим високий рівень фінансових ризиків. Здатність підприємств своєчасно й адекватно реагувати на зовнішні загрози в ринковому середовищі, розробка заходів щодо зменшення їх впливу є запорукою успішного функціонування на ринку. Існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від загроз є однією з найважливіших умов забезпечення зростання підприємства і формування позитивних результатів його фінансової діяльності. У зв'язку з цим проблематика оцінювання та зміцнення фінансової безпеки підприємства є актуальною.

Метою магістерської роботи є визначення теоретичних основ фінансової безпеки, її сучасних підходів та аналіз системи забезпечення фінансової безпеки, а також практичних рекомендацій щодо оцінки та управління фінансовою безпекою підприємства.

Об'єктом дослідження є забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс».

Предметом дослідження – теоретико-методичні та науково-практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки підприємства.

У теоретичній частині розглянуті теоретичні підходи до визначення сутності, значення фінансової безпеки підприємств та визначення її місця у системі економічної безпеки; обґрунтовано науково-методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки підприємства; оцінено рівень впливу ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємства; виявлено фактори впливу на рівень фінансової безпеки підприємств.

У розрахунково-аналітичній частині роботи проведено оцінювання показників фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»; побудовано концепцію системи забезпечення фінансової безпеки підприємства; запропоновано напрями удосконалення системи забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс».

Практичне значення дослідження полягає в розробці напрямів побудови ефективної системи фінансової безпеки досліджуваного підприємства.

SUMMARY

Sapsai B.V. Financial security of the enterprise: assessment of the state and directions of strengthening. Manuscript. Master's thesis for the second (master's) level of higher education in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" in the educational-professional program "Financial and economic security management", National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Poltava, 2024.

The work contains 139 pages, 16 tables, 25 figures, a list of references from 86 sources.

Keywords: management, financial security, mechanism, risks and threats, financial security service.

Modern actions of external and internal functioning of an enterprise pose a threat to its financial interests, causing a high level of financial risks. The ability of enterprises to respond in a timely and adequate manner to external threats in the market environment and to develop measures to reduce their impact is the key to successful market functioning. The existence of an effective financial security system that protects the company from threats is one of the most important conditions for ensuring the company's growth and the formation of positive results of its financial activities. In this regard, the issue of assessing and strengthening the financial security of an enterprise is relevant.

The purpose of the master's thesis is to determine the theoretical foundations of financial security, its modern approaches and analysis of the financial security system, as well as practical recommendations for assessing and managing the financial security of the enterprise.

The object of research is to ensure the financial security of LLC "Vepruk Plus".

The subject of the study is the theoretical, methodological, scientific and practical aspects of ensuring the financial security of the enterprise.

The theoretical part considers theoretical approaches to defining the essence and importance of financial security of enterprises and determining its place in the system of economic security; the scientific and methodological approach to assessing the financial security of an enterprise is substantiated; the level of influence of risks and threats on the state of financial security of an enterprise is assessed; factors influencing the level of financial security of enterprises are identified.

In the calculation and analytical part of the work, the indicators of financial security of LLC "Veprik Plus" are evaluated; the concept of the system of ensuring the financial security of enterprise is built; directions for improving the system of ensuring the financial security of LLC "Veprik Plus" are proposed.

The practical significance of the study is to develop directions for building an effective system of financial security of the researched enterprise.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	7
1. 1. Сутність, значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки.....	7
1.2. Система фінансової безпеки та її складові елементи	13
1.3. Сучасна форма організації механізму управління фінансовою безпекою підприємства	23
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	32
2.1. Методи та критерії оцінювання фінансової безпеки підприємства.....	32
2.2. Оцінка рівня впливу ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємства	43
2.3. Стратегічні напрями та засоби забезпечення фінансової безпеки підприємства	52
Висновки до розділу 2.....	60
РОЗДІЛ 3. ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ВЕПРИК ПЛЮС».....	62
3.1. Загальна характеристика ТОВ «Веприк Плюс».....	62
3.2. Напрями забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»	72
3.3. Системний аналіз показників оцінки фінансової безпеки підприємства.....	81
Висновки до розділу 3.....	90

					МР 601-УФБ 10578535		
		П.І.Б.	Підпис	Дата		Арк.	Аркушів
<i>Розроб.</i>	<i>Сансай Б.В.</i>				Фінансова безпека підприємства: оцінювання стану та напрями зміцнення	3	139
<i>Перевір.</i>	<i>Варналій З.С.</i>						
<i>Н. Контр.</i>	<i>Глушко А.Д.</i>						
<i>Затверд.</i>	<i>Кулик В.А.</i>						
						Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування	

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ВЕПРИК ПЛЮС».....	92
4.1. Організація служби фінансової безпеки підприємства	92
4.2. Управління фінансовою рентабельністю ТОВ «Веприк Плюс» як метод покращення рівня його фінансової безпеки підприємства	108
4.3. Функціонування та ефективність застосування системи забезпечення фінансової безпеки підприємства.....	118
Висновки до розділу 4.....	126
ВИСНОВКИ	128
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	131
ДОДАТКИ	139

					МР 601-УФБ 10578535			
		П.І.Б.	Підпис	Дата			Арк.	Аркушів
Розроб.	Сансай Б.В.				Фінансова безпека підприємства: оцінювання стану та напрями зміцнення		4	139
Перевір.	Варналій З.С.							
Н. Контр.	Глушко А.Д.							
Затверд.	Кулик В.А.							
					Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування			

ВСТУП

Сучасні дії зовнішнього та внутрішнього функціонування підприємства викликають загрозу його фінансовим інтересам, спричиняючи цим високий рівень фінансових ризиків. Здатність підприємств своєчасно й адекватно реагувати на зовнішні загрози в ринковому середовищі, розробка заходів щодо зменшення їх впливу є запорукою успішного функціонування на ринку. Існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від загроз є однією з найважливіших умов забезпечення зростання підприємства і формування позитивних результатів його фінансової діяльності, тому функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності в значній мірі залежить від надійної, якісної та ґрунтовної системи фінансової безпеки підприємства.

Управління підприємством на принципово новій основі з урахуванням забезпечення стійкого фінансово-економічного розвитку й захисту економічних інтересів дозволить зміцнити його фінансову безпеку. Вищезазначеним обґрунтовується актуальність обраної теми магістерської роботи.

Теоретичним і практичним аспектам управління фінансовою безпекою підприємств присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема: Е. Альтмана, О. Ю. Амосова, О. І. Барановського, І. О. Бланка, Н. А. Гринюк, М. М. Єрмошенко, В. І. Кириленко, Л. С. Мартюшева, А. О. Єпіфанов, К. І. Радченко, В. М. Мельник, С. В. Кавун, Т. В. Полозова та інші.

Метою магістерської роботи є визначення теоретичних основ фінансової безпеки, її сучасних підходів та аналіз системи забезпечення фінансової безпеки, а також практичних рекомендацій щодо оцінки та управління фінансовою безпекою підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути сутність, значення фінансової безпеки підприємств та визначити її місце у системі економічної безпеки;
- обґрунтувати науково-методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки підприємства;
- оцінити рівень впливу ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємства;
- виявити фактори впливу на рівень фінансової безпеки підприємств;
- надати загальну характеристику ТОВ «Веприк Плюс»;
- проаналізувати показники оцінки фінансової безпеки підприємства;
- побудувати концепцію системи забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»;
- запропонувати напрями для ефективного застосування системи забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс».

Об'єкт дослідження магістерської роботи є забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс».

Предмет дослідження – теоретико-методичні та науково-практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою магістерської роботи є положення сучасної економічної теорії, викладені в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, які висвітлюють фундаментальні основи визначення фінансової безпеки та стійкості підприємств.

Інформаційною базою для написання магістерської роботи виступили законодавчі акти України, підручники, навчальні посібники, нормативно-правові акти, матеріали науково-практичних конференцій, інформація, отримана з мережі Інтернет, з досліджуваної проблеми. Окрім того, використовувалася фінансова звітність ТОВ «Веприк Плюс».

Структура даної роботи містить: вступ, чотири розділи, висновок, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність, значення фінансової безпеки підприємства та її місце у системі економічної безпеки

В умовах ринкової економіки компанія як відкрита система діє у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та постійною динамікою. Згідно з Господарським кодексом України, підприємством є самостійний господарюючий суб'єкт, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування чи іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного провадження виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої економічної діяльності в Україні в порядку, встановленому Господарським кодексом України [1].

Таке середовище змушує керівництво швидко адаптуватися до нових умов, вимагає знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в умовах ринкової економіки з урахуванням чинників невизначеності та нестабільності. У ринковій економіці компанії діють в умовах невизначеності та непередбачуваності, що породжує низку небезпечних явищ: спад виробництва, недобросовісна конкуренція, шахрайство, корупція, напади, недосконалість комерційного законодавства, криміналізація суспільства, уряду та компаній. Усе це вимагає формування системи економічної безпеки суб'єктів.

Забезпечення стійкого розвитку підприємства будь-якої галузі діяльності неможливе без розробки й проведення самостійної стратегії, що в сучасній економіці визначається наявністю ефективної системи його фінансової безпеки. Сутність терміну «безпека» в різних наукових дослідженнях викладається з двох боків: динамічного (безпека розглядається в контексті діяльності) та статичного (безпека – це й стан). Автори вважають, що більш доречним буде розглядати

безпеку як стан захищеності підприємства від впливу загроз, який забезпечує стаке його функціонування.

В зв'язку з цим все більшої актуальності набуває питання формування механізму фінансової безпеки підприємства, як гаранту ефективного розвитку господарюючого суб'єкту в умовах сьогодення [2].

Фінансова безпека охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємців, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу, регіонів, окремих секторів економіки, держави та різноманітних міждержавних утворень, світового співтовариства в цілому [3].

В даній роботі буде зосереджено увагу саме на забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Предметом забезпечення фінансової безпеки є розвинена система пріоритетних, стійких фінансових інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі його фінансової діяльності. При обґрунтуванні даної особливості поняття фінансової безпеки підприємства особливу увагу слід звернути на такі основні моменти: у системі фінансової безпеки підприємства враховуються тільки пріоритетні фінансові інтереси, які відіграють ключову роль у забезпеченні його розвитку; система пріоритетних фінансових інтересів має включати не тільки поточні види, а й довгострокові; пріоритетні фінансові інтереси підприємства в системі його фінансової безпеки повинні бути збалансовані з інтересами інших суб'єктів його фінансових відносин [4].

При цьому, розглядаючи фінансову безпеку підприємства як стійку систему, слід звернути увагу на такі основні моменти: стійкість системи фінансової безпеки підприємства розглядається як її динамічна характеристика; стійкість системи фінансової безпеки підприємства не є абсолютною; на певних етапах свого розвитку система фінансової безпеки підприємства може змінюватися, виходячи на новий рівень параметрів її стійкості. Важливою цільовою спрямованістю системи фінансової безпеки підприємства є створення

необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства в поточному і перспективному періодах.

Фінансова безпека – універсальна категорія, що характеризує безпеку суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях: від держави до кожного її громадянина. Фінансова безпека підприємства відображає захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноманітні загрози або адаптуватися до наявних умов, що не чинять негативного впливу на його діяльність. Зміст цієї концепції включає систему засобів, що гарантують конкурентоспроможність і фінансову рентабельність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників [5].

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва є складовою частиною їх економічної безпеки, тому з початку визначимо сутність економічної безпеки та проаналізуємо місце, значення і необхідність виділення в її складі фінансової безпеки.

У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (переклад з грецької означає «володіти ситуацією»). У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, при якому будь-який об'єкт знаходиться в надійній захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому сенсі під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення. Дослідження сутності економічної безпеки підприємства показало, що в економічній теорії і практиці не існує однозначної термінології щодо її визначення.

Встановлено, що економічна безпека підприємства є характеристикою системи, що самоорганізовується і саморозвивається, тобто це стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз. Таким чином, це стан виробничо – комерційної

діяльності, при якому забезпечується дотримання економічних інтересів підприємства на підставі його стійкості та властивостей системи, що саморозвивається, і попередження впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [3].

Економічна безпека має кілька рівнів:

- міжнародна безпека (глобальна, регіональна);
- національна безпека (державна, галузі, регіону, суспільства);
- приватна: підприємства, господарства або особистості [6].

Розрізняють сім функціональних складових економічної безпеки підприємства: фінансова, інтелектуальна та кадрова складові, техніко-технологічна складова, політико-правова, екологічна, інформаційна і силова складові (рис. 1.1).

Рис.1.1. Типовий перелік функціональних складових економічної безпеки підприємства

Домінуючою та визначальною складовою економічної безпеки підприємства, забезпеченню якої повинна приділятися особлива увага є

фінансова складова, її значимість не залежить від галузевої специфіки підприємства. Це обґрунтовується, насамперед, самою сутністю підприємства, тобто господарською діяльністю, яка спрямована на отримання максимального прибутку або підприємницького доходу. Крім того, саме фінансові результати та фінансовий стан підприємства характеризують його спроможність пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі та адаптуватися до існуючого ринкового механізму [7].

Між економічною і фінансовою діяльністю господарюючих суб'єктів існує тісний взаємозв'язок: деякі категорії, з одного боку, є економічними за своєю суттю, а з іншого – фінансовими. Так, прибуток є прямим результатом економічної діяльності компанії, і водночас він є фінансовим результатом, фінансовим ресурсом підприємства, який підприємство може свідомо витратити на свій розвиток, на розвиток та мотивацію персоналу, на створення комфортних умов для праці та відпочинку, на розширення бізнесу та його диверсифікацію. Тому до наукового обігу ввійшло поняття фінансово-економічної безпеки підприємства, що, очевидно, підкреслює взаємозалежність економічної та фінансової діяльності підприємства та визначальну роль фінансів у економічній сфері будь-якого суб'єкта господарювання [8].

Фінансова безпека є однією з найважливіших складових системи економічної безпеки підприємства, оскільки фінансова складова є основою в сучасній економіці як на макро-, так і на мікрорівні [9].

Процес забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства можна розглядати, як процес запобігання всебічних збитків від негативних дій на економічну безпеку підприємства за різними аспектами її фінансово-господарської діяльності. В сучасному економічному середовищі існує безліч загроз, які впливають на фінансові інтереси підприємства і які в довгостроковому періоді можуть негативно відобразитись на його фінансовій стійкості, платоспроможності та загальному фінансовому стані. Саме тому необхідно розглянути такі поняття, як «загроза фінансової безпеки підприємства» – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, який

створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та не дає можливості виконувати на належному рівні роботу згідно домовленостей [10].

До внутрішніх небезпек і загроз, що впливають на фінансову безпеку, відносяться навмисні або випадкові помилки менеджменту у сфері управління фінансами підприємства, пов'язані з:

- 1) вибором стратегії підприємства;
- 2) управлінням й оптимізацією активів і пасивів підприємства (розробка, впровадження і контроль управління дебіторською й кредиторською заборгованостями, вибір інвестиційних проектів і джерел їх фінансування, оптимізація амортизаційної й податкової політики).

До зовнішніх загроз можна віднести наступні.

1. Скупку акцій, боргів підприємства небажаними партнерами чи підставними компаніями.
2. Наявність значних фінансових зобов'язань у підприємства (як великої кількості позикових засобів, так і великих заборгованостей підприємству).
3. Нерозвиненість ринків капіталу та їхньої інфраструктури.
4. Недостатньо розвинену правову систему захисту прав інвесторів і виконання законодавства.
5. Кризу грошової і фінансово–кредитної систем.
6. Нестабільність економіки.
7. Недосконалість механізмів формування економічної політики держави.

Джерелами негативних впливів на фінансову безпеку підприємства можуть бути:

- свідомі чи несвідомі дії окремих посадових осіб і суб'єктів господарювання (органів державної влади, міжнародних організацій, підприємств-конкурентів).
- збіг об'єктивних обставин (стан фінансової кон'юнктури на ринках даного підприємства, наукові відкриття й технологічні розробки, форс-мажорні обставини тощо) [6].

Своєчасне виявлення та нейтралізація джерел зовнішніх і внутрішніх загроз безпеці є першочерговим завданням усіх господарюючих суб'єктів. Таким чином, таке поняття, як загроза, характеризує стан безпеки. Знання та вміння виявляти, запобігати та придушувати (мінімізувати) загрози дають змогу забезпечити безпеку. Упровадження комплексної системи забезпечення фінансової безпеки підприємств, що дає змогу прогнозувати загрози фінансовій безпеці та оперативно регулювати обсяги й структуру витрат на забезпечення фінансової безпеки, дасть змогу якісно впливати на загальний фінансовий стан конкретного суб'єкта господарської діяльності, що, зрештою, найпозитивніше позначається на оздоровленні економіки в цілому [11].

Таким чином, фінансова безпека суб'єктів господарювання є однією із найважливіших умов забезпечення стійкого зростання підприємства та формування позитивних результатів його фінансової діяльності є існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз.

1.2. Поняття системи фінансової безпеки та її складові елементи

Фінансову безпеку розглядають як систему, яка допоможе виявити потенційні загрози та ризики, швидко знайти ефективні способи протидії їм, що гарантуватиме стабільний фінансовий стан суб'єктів підприємництва, можливість подальшого розвитку та виживання. Для цього необхідно постійно аналізувати середовище діяльності суб'єктів господарювання та виявляти фактори, що впливають на фінансову безпеку.

Під системою розуміють упорядковану сукупність елементів, що виокремлюються з їх нескінченної множини, між якими існують певні взаємозв'язки. Враховуючи вищезазначене, можемо визначити систему забезпечення фінансової безпеки підприємства як сукупність взаємопов'язаних елементів, підсистем, фінансових інструментів, важелів, методів та заходів, що

спрямовані на своєчасне виявлення та нейтралізацію кризових явищ, забезпечення стабільної і ефективної діяльності [12].

Систему фінансової безпеки суб'єктів підприємництва можна визначити як організовану сукупність спеціальних органів, коштів, методів і заходів, що забезпечують захист діяльності від впливу внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 1.2).

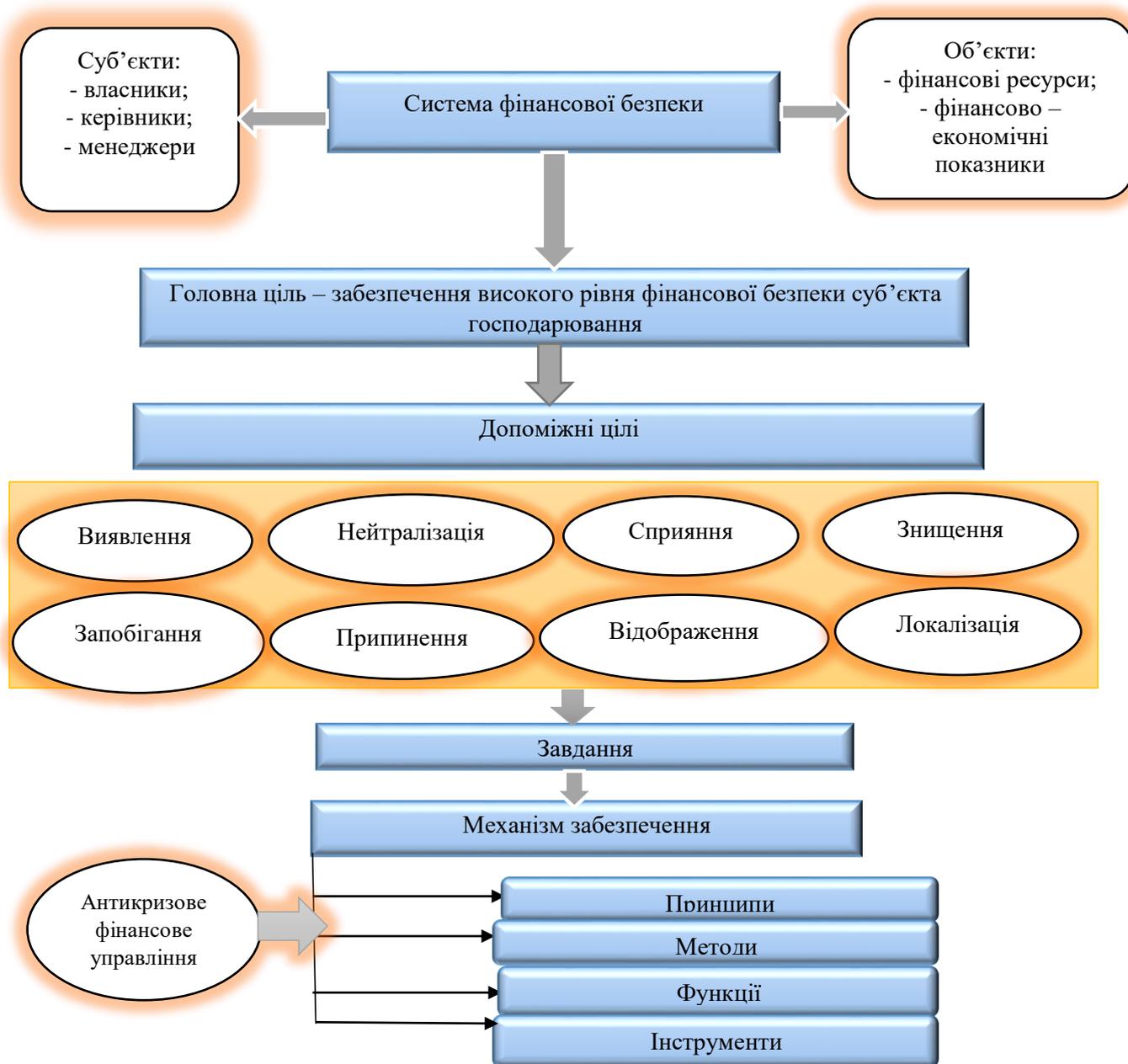

Рис.1.2. Система фінансової безпеки суб'єктів підприємництва [13]

Фінансову безпеку слід розглядати відповідно до її функціональних складових, що дозволяє здійснювати моніторинг чинників, які впливають на фінансовий стан так і на фінансову безпеку в цілому, досліджувати процеси, які здійснюють вплив на забезпечення фінансової безпеки; проводити аналіз розподілу і використання ресурсів суб'єкта підприємництва; вивчати економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення функціональних елементів; розробляти заходи, які сприятимуть досягненню високого рівня складових, що призведе до посилення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва загалом.

Під час формування системи як єдиного цілого її складники зазнають якісних змін. Створення системи здійснюється за рахунок перетворення структури взаємозв'язків між складниками, а також завдяки розвитку цих складників.

Головна ціль фінансової безпеки є забезпечення високого рівня фінансово-економічної безпеки суб'єкта підприємництва.

Допоміжні цілі системи фінансової безпеки:

- сприяння досягненню мети діяльності суб'єкта підприємництва;
- забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів;
- виявлення та запобігання негативному впливу різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників;
- забезпечення платоспроможності;
- збереження та ефективного використання фінансових, матеріальних, інформаційних ресурсів;
- підвищення конкурентоспроможності та зростання прибутковості за рахунок забезпечення якості діяльності суб'єкта підприємництва [13].

Фінансова безпека як система має об'єкт і суб'єкти. Об'єктом системи фінансової безпеки є все те, на що спрямовані зусилля щодо її забезпечення, а саме: інформація, персонал, сукупність майнових і немайнових прав та економічних інтересів суб'єкта підприємництва, трансформація стану яких призводить до зміни рівня його фінансової безпеки. При цьому для ефективної реалізації політики забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва

необхідно володіти достатнім обсягом ресурсів, а саме: фінансових (передбачає наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів для належного фінансового забезпечення заходів політики гарантування безпеки); кадрових (наявність на підприємстві кваліфікованого персоналу, здатного реалізовувати політику гарантування безпеки за кожною зі складових її об'єктів); інформаційних (інформування персоналу підприємства про заходи політики); технічних (передбачає використання технічних можливостей для забезпечення виконання заходів політики. Суб'єктами виступають власники і менеджери суб'єкта підприємництва, державні органи влади та управління, кредитори, кризис-менеджери (у судових процедурах банкрутства – арбітражні керуючі) [14].

Фінансова безпека суб'єкта підприємництва є невід'ємною складовою його управління з перспективним баченням майбутнього його зростання та вибору перспективних напрямів його розвитку.

Ефективність антикризового фінансового управління суб'єкта підприємництва можливе лише тоді, коли менеджери будуть здатні передбачати та прогнозувати складні економічні явища. Досягти поставлених цілей можна при гнучкому підході до процесу управління.

При організації ефективної системи фінансової безпеки необхідно дотримуватися таких принципів:

– комплексність – забезпечення безпеки персоналу, матеріальних та фінансових ресурсів від можливих загроз усіма доступними законними засобами, методами; забезпечення безпеки інформаційних ресурсів протягом усього життєвого циклу, на усіх технологічних етапах їх обробки та використання, в усіх режимах функціонування; спроможність системи до розвитку та удосконалення відповідно до змін умов функціонування суб'єкта підприємництва;

– своєчасність – попереджувальний характер заходів щодо забезпечення безпеки. Постановка завдань, формування комплексної безпеки на попередніх стадіях розробки системи безпеки на підставі аналізу та прогнозування обставин, загроз безпеці, а також розробка ефективних заходів попередження;

– безперервність – використання злочинцями законних і незаконних методів з метою боротьби з методами захисту, що забезпечують безпеку діяльності;

– активність – захист інтересів суб'єктів підприємництва шляхом використання стандартних і нестандартних методів;–

– законність – система безпеки на основі законодавчої бази, що регулює процес здійснення підприємницької діяльності;

– обґрунтованість – заходи і засоби захисту, які повинні реалізовуватися на сучасному рівні розвитку безпеки та відповідати встановленим вимогам і нормам;

– економічна доцільність – співставлення можливих збитків та витрат на забезпечення безпеки (критерій ефективності – вартість);

– спеціалізація – залучення до розробки та впровадження заходів та засобів захисту спеціалізованих підрозділів або установ;

– взаємодія та координація – здійснення заходів забезпечення безпеки на основі чіткої взаємодії усіх зацікавлених підрозділів та служб, сторонніх спеціалізованих установ;

– централізація управління – самостійне функціонування системи безпеки за єдиними організаційними, функціональними та методологічними принципами з централізованим управлінням системою безпеки [15].

До інструментів антикризового фінансового управління суб'єктом підприємництва належать також державні.

Державні інструменти – це державна підтримка, економічний зміст якої полягає у створенні та впровадженні державних програм розвитку суб'єктів підприємництва за такими напрямками, як науково-технічний прогрес, фінансове, кадрове, ресурсне забезпечення тощо.

Державна підтримка суб'єктів підприємництва повинна здійснюватися за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази розвитку підприємництва; запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності; фінансово-кредитна підтримка; фінансова підтримка інноваційних

проектів; створення бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, консультативних та інформаційних систем; удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів; створення сприятливих умов для залучення до здійснення підприємницької діяльності.

На сьогодні в Україні державна підтримка суб'єктів підприємництва на етапі ринкових перетворень та антикризових заходів є одним із пріоритетних напрямків у процесі формування економічної політики [16].

Забезпечення фінансової безпеки підприємства вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки. На рисунку 1.3 наведені характеристики системи фінансової безпеки підприємства [15].

Рис.1.3 Характеристики системи фінансової безпеки підприємства

Система фінансової безпеки підприємства не може бути шаблонною. Вона має бути унікальною на кожному підприємстві, оскільки залежить від особливостей кожного підприємства (рівня розвитку, структури, величини, виробничого потенціалу та ефективності його використання, напряму діяльності, кваліфікації кадрів, виробничої дисципліни, конкурентного середовища, місця розташування, ризикованості виробництва, наявності секретних матеріалів та ступеня їх секретності тощо).

Система безпеки підприємства повинна бути самостійною, відокремленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць. Але її відокремленість відносна. Багато завдань, які постають перед системою безпеки підприємства, не можуть бути виконані самостійно, без необхідних рішень, що приймаються на більш високому рівні, передусім державному.

Система безпеки підприємства бути комплексною. Лише комплексність системи фінансової безпеки може забезпечити відповідну надійність безпеки підприємства. Але основним положенням є дієвість та ефективність фінансової безпеки, оскільки унікальність, самостійність та комплексність системи фінансової безпеки не дає жодної гарантії, що ця система буде діяти, окрім того, діяти ефективно.

Створення системи безпеки підприємства та організація її успішного функціонування повинні ґрунтуватись на методологічних основах наукової теорії безпеки. Повинні бути визначені цілі системи безпеки підприємства: що необхідно здійснити, чого слід досягти; які завдання необхідно вирішити для досягнення поставлених цілей; які основні функції системи безпеки підприємства – визначити коло діяльності цієї системи [17].

Метою створення системи безпеки є своєчасне виявлення та запобігання як зовнішнім, так і внутрішнім небезпекам та загрозам, забезпечення захищеності діяльності підприємства та досягнення ним цілей бізнесу.

Для побудови системи забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання, необхідно визначити основні її завдання, до яких, варто віднести:

- вчасне виявлення та ідентифікація ризиків фінансової безпеки та розробка заходів, щодо їх запобігання; нівелювання реальних внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці підприємства;
- забезпечення фінансової стабільності та економічної ефективності діяльності суб'єкта господарювання;
- аналіз поточного стану, моніторинг показників щодо наявності залишкових посткризових явищ і проблемних ситуацій та адаптація системи задля найкращого забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання;
- організація взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами з метою запобігання та припинення правопорушень, спрямованих проти інтересів підприємства [11].

Система безпеки підприємства покликана виконувати певні функції. До найбільш значних з них слід віднести:

- прогнозування, виявлення, попередження, послаблення небезпек та загроз;
- забезпечення захищеності діяльності підприємства та його персоналу, збереження його майна;
- створення сприятливого конкурентного середовища;
- ліквідація наслідків нанесеної шкоди тощо.

Розглядаючи фінансову безпеку підприємства як стабільну систему, слід звернути увагу на такі основні моменти:

- стабільність системи фінансової безпеки підприємства розглядається як її динамічна характеристика;
- стабільність системи фінансової безпеки підприємства не носить абсолютний характер;
- на окремих етапах свого розвитку система фінансової безпеки підприємства може здійснюватися, виходячи на новий рівень параметрів своєї стабільності [13].

У рамках реалізації даних завдань, скористуємося нижче наведеною системою забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання складеною автором О. В. Чеберяко на рис. 1.4

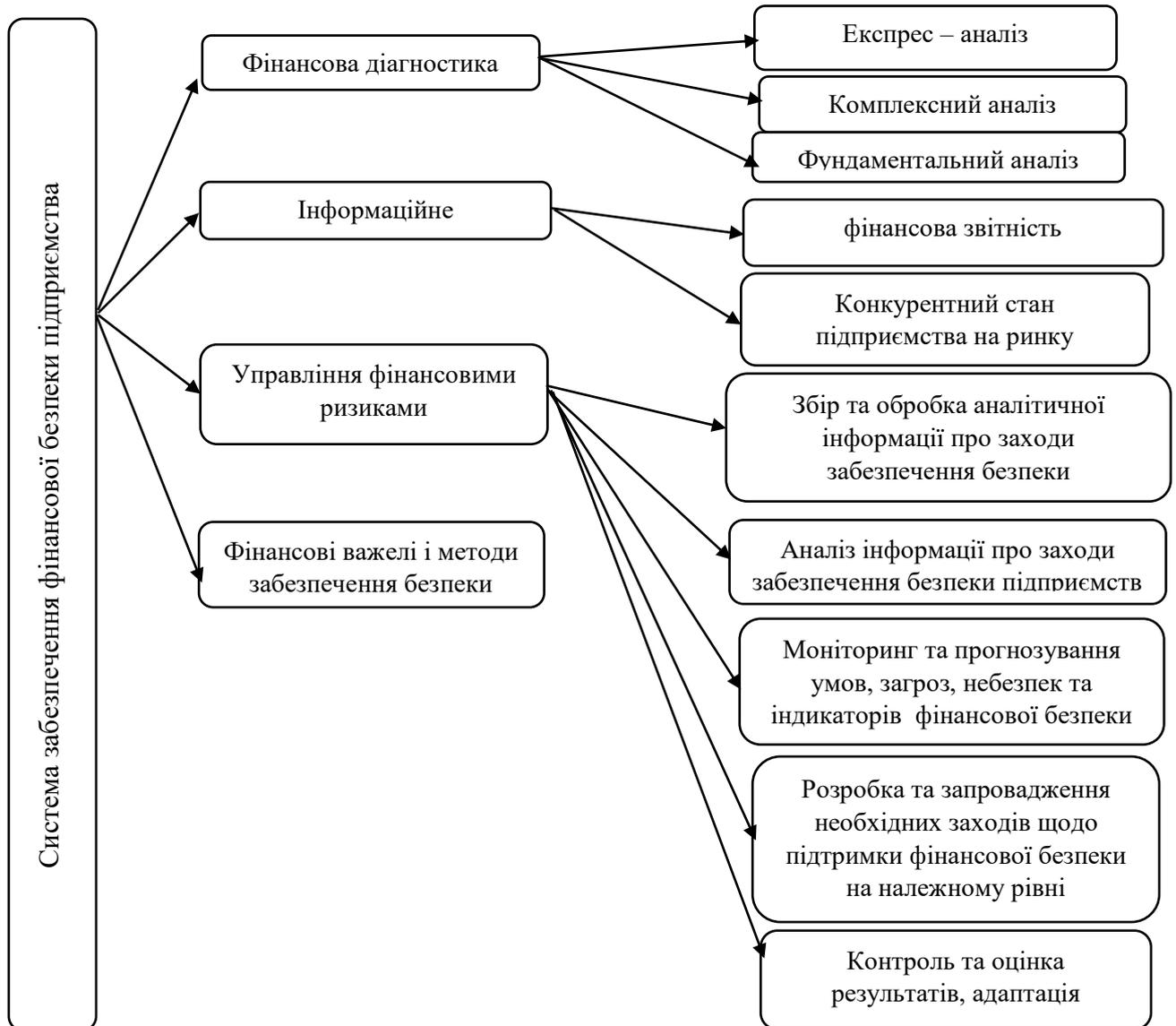

Рис. 1.4 Система забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання

Однією із ключових складових системи забезпечення фінансової безпеки є підсистема фінансової діагностики. Фінансова діагностика є методом пізнання фінансового механізму підприємства, процесів формування й використання фінансових ресурсів для його операційної та інвестиційної діяльності. Діагностика дозволяє на ранніх стадіях визначити настання кризової ситуації,

оцінити рівень загрози для ефективної діяльності підприємств та фактори, які їх викликали. А отже, основна мета цієї системи – оцінювати ступінь загрози та вчасно інформувати по можливим проблемні місця в роботі господарюючого суб'єкта. Основні завдання, які постають перед діагностикою це:

- своєчасне визначення кризового середовища господарюючого суб'єкта і окреслення основних критичних ризиків;
- оцінка ймовірності настання кризи та можливості банкрутства;
- аналіз як зовнішнього, так і внутрішнього середовища в якому функціонує підприємство; – на основі проведеного аналізу визначення слабких місць у діяльності господарюючого суб'єкта;
- оцінка ефективності діяльності підприємства [18].

Наявність сформованої системи ще не забезпечує ефективність її діяльності, так як необхідно мати напрям, у якому дана система повинна рухатись – саме таким напрямом і є політика фінансової безпеки. Під політикою фінансової безпеки підприємства слід розуміти систему поглядів, рішень, дій в галузі фінансової безпеки, що створюють умови, сприятливе середовище для досягнення цілей бізнесу [19].

Окрім політики фінансової безпеки, що являє собою узагальнену ціль її існування, виділяють ще стратегію. Під стратегією фінансової безпеки розуміють сукупність найбільш важливих рішень, направлених на забезпечення програмного рівня фінансової безпеки функціонування підприємства.

Стратегії фінансової безпеки за своїм змістом бувають різноманітними. Можна виокремити три типи:

- 1) стратегія, пов'язана з необхідністю раптового реагування на загрози, що виникають;
- 2) стратегія, орієнтована на прогнозування, завчасне виявлення небезпек та загроз, цілеспрямоване дослідження економічної ситуації як всередині підприємства, так і в оточуючому його середовищі;
- 3) стратегія, направлена на відшкодування нанесених збитків [20].

Однією з найважливіших проблем ефективного розвитку підприємства в ринкових умовах господарювання є забезпечення фінансової безпеки як основної складової економічної безпеки підприємства. Забезпечення фінансової безпеки вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, що покликана на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів підприємства та досягнення ним основної мети діяльності.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку українських підприємств першочерговим завданням менеджменту є формування дієвої системи фінансової безпеки підприємств. Адже, підприємствам набагато легше боротись з причинами майбутніх проблем, аніж із самим банкрутством як їх наслідком. Для цього необхідно створити на підприємстві такі умови, що зводили б ризик настання глобальних криз та банкрутства до мінімуму. Одним із варіантів вирішення даної проблеми є створення на підприємстві системи фінансової безпеки, що має охоплювати питання діагностики, вибору оптимальних фінансових важелів та методів, а також обов'язковий контроль за фінансовою діяльністю підприємства. Забезпечення фінансової безпеки підприємства дозволить не лише підвищити захищеність підприємства від внутрішніх і зовнішніх ризиків, а і підвищить ефективність його діяльності в цілому.

1.3. Сучасна форма організації механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Концепція безпеки підприємства – це цілісне і системне розуміння, бачення і представлення шляхів усунення небезпек, які реально загрожують або можуть загрожувати підприємству зсередини і ззовні, а також способи мінімізації можливих шкідливих наслідків [21].

Таким чином, концепція управління фінансовою безпекою підприємства – це система поглядів, вимог та умов реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. Будь-яка концепція повинна бути

конструктивною та достатньо гнучкою, щоб реагувати на зміну умов внутрішнього та зовнішнього середовища. Конструктивність концепції полягає у тому, що вона повинна відображати початковий стан об'єкта, на перетворення якого спрямована концепція; стан об'єкта, досягнутий в результаті реалізації концепції; заходи досягнення сформульованих у концепції цілей; механізм реалізації концепції, тобто способи (методи) використання виділених засобів і ресурсів [17].

Виходячи із зазначених вимог, концепція управління фінансовою безпекою підприємства повинна містити наступну послідовність етапів:

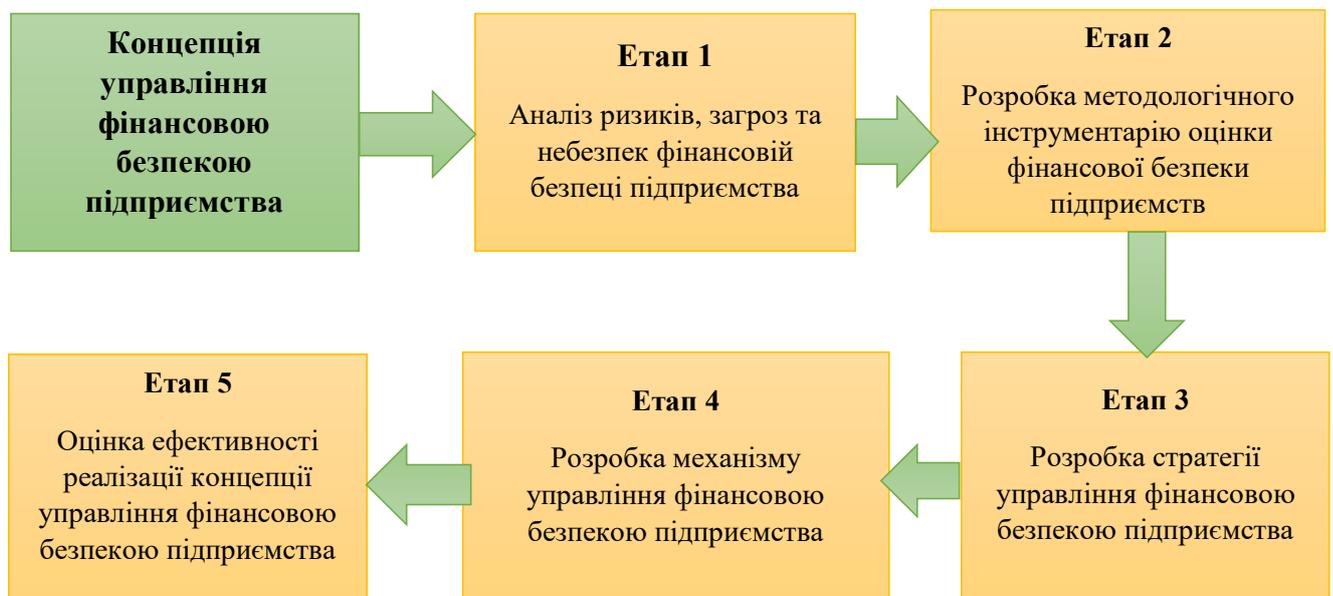

Рис. 1.5. Концепція управління фінансовою безпекою підприємства

Перший етап передбачає діагностику фінансової складової економічної безпеки підприємства – виявлення потенційних та реальних загроз і небезпек, їх ранжування за ступенем значимості, величиною можливого збитку; визначення причин небезпек та загроз, прогнозування можливих наслідків реалізації загроз, розрахунок можливих збитків; формулювання проблемних ситуацій у сфері фінансової безпеки підприємства.

На другому етапі здійснюється розробка методологічного інструментарію оцінки стану фінансової безпеки підприємства, що включає вибір методів оцінки

та визначення основних критеріїв і показників стану фінансової безпеки підприємства, та визначення рівня фінансової безпеки підприємства.

Третій етап (стратегічний рівень) має на меті розробку стратегії управління фінансовою безпекою, на основі оцінки фінансової безпеки підприємства на попередньому етапі. Крім того, на даному етапі визначаються конкретні цілі щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства, мета управління фінансовою безпекою з урахуванням проблемних ситуацій, а також здійснюється постановка завдань, що сприятимуть досягненню мети концепції фінансової безпеки та реалізації стратегії управління фінансовою безпекою підприємства.

На четвертому етапі відбувається розробка тактики управління фінансовою безпекою підприємства: здійснюється вибір принципів управління фінансовою безпекою підприємства, окреслення функцій управління фінансовою безпекою, формування організаційної структури управління фінансовою безпекою підприємства.

Цей етап також має на меті розробку комплексу заходів, необхідних для реалізації основних положень концепції управління фінансовою безпекою підприємства, що передбачає створення необхідних умов для реалізації процесу управління фінансовою безпекою підприємства; пошук джерел ресурсного забезпечення концепції управління фінансовою безпекою підприємства; підготовку професійних кадрів у сфері управління фінансовою безпекою; навчання працівників питанням дотримання комерційної таємниці підприємства, правилам роботи із документацією та технічними засобами; створення підрозділу фінансової безпеки, належна організація управління таким підрозділом; встановлення технічних засобів захисту; контроль за ефективністю виконання основних положень концепції фінансової безпеки; розвиток системи фінансової безпеки підприємства та удосконалення форм та методів управління фінансовою безпекою. Без створення дієвого механізму неможлива реалізація кінцевої мети концепції [18].

У сучасній вітчизняній та зарубіжній науковій літературі не існує єдиної думки відносно сутності поняття «механізм управління фінансовою безпекою

підприємства». Для того, щоб визначити зміст даної категорії, доцільно спочатку розглянути сутність самого поняття «механізм». Термін «механізм» походить від грецького слова «*mēchanē*» і перекладається як зброя, машина. Це поняття являє собою систему тіл (ланок), в якій рух одного або декількох тіл (провідних) викликає певні рухи решти тіл системи; механізми бувають різні за конструкцією і призначенням, складають основу більшості машин, приладів та інших технічних пристроїв; внутрішній пристрій, система чогось, наприклад, механізм управління [21].

Розкриваючи поняття механізму, автор роботи [23] визначає дану категорію як одночасно організовану й організуючу систему подій, явищ, процесів, яка підпорядковується законам, має ціль, визначену структуру, за допомогою якої досягається поставлена мета.

Отже, визначальним у трактуванні поняття «механізм» є те, що він являє собою систему елементів, способів та засобів, що визначають певний процес, явище або дію. У сучасній економічній теорії термін «механізм» найчастіше стосується таких аспектів економіки як управління, господарювання, виробництво, організація тощо.

Проаналізувавши зміст категорії «механізм», доцільно дослідити поняття «механізм управління».

Так, у тлумачному словнику термінів та понять «механізм управління» визначений як сукупність органів, засобів і способів (методів, прийомів, технологій) взаємодії між двома підсистемами організації – керуючої та керованої [24].

В. С. Пономаренко розкриває суть механізму через висвітлення об'єктивного компонентного переліку та мети його узгодження. У їхньому трактуванні «механізм управління» підприємством – це сукупність форм, структур, методів і засобів управління, об'єднаних спільною метою, за допомогою яких здійснюються поєднання й узгодження суспільних, групових і приватних інтересів, забезпечується функціонування й розвиток підприємства як соціально-економічної системи [25].

За твердженням авторів [27] «механізм управління» – це природна система, необхідний зв'язок, притаманний різним економічним явищам, що містить певну послідовність економічних явищ. Його складовими елементами одночасно виступають вхідне, вихідне явища і увесь процес, який відбувається між ними.

Отже, узагальнюючи вищенаведені визначення та трактування, варто зазначити, що під «механізмом управління» слід розуміти систему цілей, функцій, принципів, методів, завдань та інструментів управління, що взаємодіють між собою та забезпечують ефективне функціонування об'єкта управління.

Дослідженню поняття «механізм управління фінансовою безпекою» у науковій літературі приділялось недостатньо уваги і тому наукові розробки з даного питання є дуже обмеженими. В процесі аналізу ми встановили, що В. В. Орлова розглядає «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» як комплекс взаємозалежних модулів, що визначають порядок розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з формуванням тактичних і стратегічних планів захисту пріоритетних фінансових інтересів підприємства від різних загроз. Основними модулями механізму є: вибір показників фінансової безпеки підприємства, оцінка рівня ФБП, виділення домінуючих загроз ФБП, оцінка пролонгованої дії загроз, вибір стратегії і тактики управління ФБП [28].

Окремими авторами, механізм управління фінансовою безпекою підприємства розглядається як управлінські дії, спрямовані на використання можливостей та ресурсів підприємства, які б забезпечували системносинергетичні ефекти реалізації захисту його фінансово-економічних інтересів від ідентифікованих реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру [30].

Виходячи із визначень понять «фінансова безпека підприємства» та «механізм управління», «механізм управління фінансовою безпекою підприємства» ми розглядаємо як систему цілей, функцій, принципів, методів, завдань та інструментів управління, що взаємодіють між собою та спрямовані на створення передумов для стійкого розвитку підприємства в поточному та

перспективному періодах, посилення захисту його фінансових інтересів шляхом розробки і реалізації ефективної фінансової стратегії, гнучкості у прийнятті фінансових рішень, вчасного реагування на небезпеки і загрози зовнішнього і внутрішнього характеру та ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

Рис. 1.6. Зв'язок між категоріями «фінансова безпека підприємства», «механізм управління» та «механізм управління фінансовою безпекою підприємства»

Так, В. Л. Ліпкан вважає, що механізм безпеки (будь-якої) включає сукупність цілей, функцій, принципів і методів, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування системи безпеки [34]. У такому формулюванні складових механізму не вистачає організаційної структури, без якої в принципі не може функціонувати будь-яка система (механізм), та інструментів забезпечення безпеки.

Автор роботи [32] включає до механізму безпеки використовувані засоби, методи і заходи, сукупність яких спроможна захистити структурні підрозділи,

зберегти й ефективно використовувати фінансові, матеріальні та інформаційні ресурси.

І. О. Бланк вважає, що до складу механізму управління фінансовою безпекою підприємства повинні входити такі складові: система державного нормативно–правового регулювання фінансової безпеки підприємства, ринковий механізм регулювання фінансової безпеки підприємства, внутрішній механізм управління фінансовою безпекою підприємства, система методів управління, система інструментів управління [19]. Такий підхід є більш комплексним, ніж попередні, але і в ньому відсутня організаційна структура управління фінансовою безпекою підприємства.

Х. О. Турхан до структури механізму управління фінансовою безпекою підприємства включає такі елементи: суб'єкт управління (розглядається як організаційна структура управління фінансовою безпекою), об'єкт управління, функції управління, фінансові важелі, фінансові інструменти [35].

Отже, не зважаючи на значний обсяг наукових праць, присвячених питанням розробки механізму управління фінансовою безпекою підприємства, досі немає одностайності щодо розуміння змісту і структури внутрішніх складових такого механізму. Проаналізувавши існуючі підходи до виділення складових механізму, доцільно вважати, що механізм управління фінансовою безпекою має містити такі елементи як: суб'єкт, об'єкт, методи, важелі, інструменти, принципи, функції, мета, завдання, фактори впливу та система забезпечення механізму (рис. 1.7).

Варто звернути увагу на те, що механізм фінансової безпеки повинен враховувати: фінансові інтереси бізнесу; функції, принципи і методи управління та фінансовою безпекою; організаційну структуру; техніку і технологію управління та управлінський персонал; фінансові інструменти; критерії оцінки рівня фінансової безпеки.

Рис. 1.7. Структура механізму управління фінансовою безпекою підприємства

Слід зазначити, що на українських підприємствах процес формування механізму управління фінансовою безпекою ще не відпрацьований, цей процес і поняття є достатньо молодим, тому його можна досліджувати не один десяток років.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз теоретичних основ фінансової безпеки підприємництва, дав змогу зробити наступні висновки:

1. В процесі дослідження встановлено, що поняття « фінансової безпеки» є складовою «економічної безпеки – стан стійкості, рівноваги, захищеності, від негативного впливу загроз зовнішнього і внутрішнього середовища, та ефективного використання ресурсів, що забезпечує конкурентні переваги підприємства та його стабільне функціонування в теперішньому та майбутньому періодах.

2. На основі аналізу фахової економічної літератури, уточнено перелік підходів до розкриття сутності поняття «фінансова безпека підприємства», а також розширено перелік характеристик фінансової безпеки підприємства, запропонованих в економічній літературі, а саме запропоновано характеризувати фінансову безпеку підприємства також як систему, спрямовану на ефективне

управління фінансовими ризиками підприємства, що підкреслює значимість впливу ризиків, які постійно оточують підприємство, на фінансову безпеку підприємства.

3. Проаналізувавши основні підходи провідних вчених-економістів щодо тлумачення фінансової безпеки підприємства, врахувавши їх переваги та недоліки, ми пропонуємо розглядати поняття фінансової безпеки підприємства як стан, що характеризується захищеністю фінансових інтересів підприємства, забезпеченістю достатнім обсягом та раціональним використанням ресурсів, наявністю стійкої динаміки зростання в поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розробки і реалізації адекватної фінансової стратегії підприємства, гнучкістю у прийнятті фінансових рішень, вчасним реагуванням на небезпеки і загрози зовнішнього та внутрішнього характеру та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства, що дає змогу враховувати усі аспекти фінансової діяльності підприємства, які мають вплив на стан фінансової безпеки підприємства.

4. Проаналізувавши існуючі визначення, доведено, що механізм управління фінансовою безпекою підприємства слід розглядати як систему цілей, функцій, принципів, методів, завдань та інструментів управління, що взаємодіють між собою та спрямовані на створення передумов для стійкого розвитку підприємства в поточному та перспективному періодах, посилення захисту його фінансових інтересів шляхом розробки і реалізації ефективної фінансової стратегії, гнучкості у прийнятті фінансових рішень, вчасного реагування на небезпеки і загрози зовнішнього і внутрішнього характеру та ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Методи та критерії забезпечення фінансової безпеки підприємства

Питання забезпечення умов економічного зростання підприємства знаходяться в центрі уваги багатьох науковців. Найбільшу небезпеку для підприємства становить висока ймовірність втрати виробничого, фінансового, кадрового, техніко-технологічного, екологічного потенціалу, що, у свою чергу, призводить до погіршення його фінансового стану, зниження конкурентоспроможності та підвищення ризиковості діяльності. Ефективність діяльності підприємства напряду залежить від ефективності фінансової складової, що і зумовлює посилення уваги до проблеми фінансової безпеки підприємства [36].

Будь-яке підприємство необхідно розглядати як відкриту систему, а тому до вирішення питання фінансової безпеки підприємства необхідно підходити системно. Фінансова безпека є внутрішнім станом підприємства, що дозволяє йому функціонувати в режимі розвитку та мінімізувати негативний вплив зовнішніх факторів.

Фінансова безпека визначає граничний стан фінансової стійкості, у якому повинне перебувати підприємство для реалізації своєї стратегії, характеризується здатністю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [33].

Серед властивостей системи необхідно виділити:

- синергічність – односпрямованість, пріоритет інтересів системи більш широкого (глобального) рівня перед інтересами її компонентів;
- неадитивність – принципова незвідність властивостей системи до суми властивостей складових її компонентів;

- структурність – можлива декомпозиція системи на компоненти, встановлення зв'язків між ними;
- адаптивність – прагнення до стану стійкої рівноваги, яке передбачає адаптацію параметрів системи до мінливих параметрами зовнішнього середовища;
- надійність – функціонування системи при виході з ладу однієї з її компонент, збереження проектних значень параметрів системи протягом запланованого періоду (наявність гарної системи фінансової безпеки дозволяє протистояти погрозам зовнішнім і внутрішнім, причому тимчасовий збій з апаратурою, окремими співробітниками не впливає на роботу систему в цілому);
- система повинна мати можливість змінювати свій стан у відповідь на можливе обурення;
- різноманітність збурень вимагає відповідного йому різноманітності можливих станів. (Закон Ешбі «необхідність розмаїття»). В іншому випадку така система не зможе відповідати завданням управління і захисту, що висуваються зовнішнім середовищем, і буде малоефективною [37].

Основними критеріями фінансової безпеки є достатність фінансових ресурсів, їх збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя [38].

Критерій – це спосіб порівняння альтернатив. Критерієм якості альтернативи може служити будь-яка її ознака, значення якої можна зафіксувати за шкалою. Після того як критерій сформований, тобто знайдена характеристика, яка буде покладена в основу порівняння альтернатив, з'являється можливість ставити завдання вибору і оптимізації.

Критерії фінансової безпеки – це оцінка стану фінансів з погляду найважливіших процесів, що відображають сутність фінансової безпеки.

Критеріальна оцінка безпеки включає в себе оцінки ресурсного потенціалу, рівня ефективності використання ресурсів конкурентоспроможності економіки, цілісності території та економічного простору, суверенітету, незалежності і

можливості протистояння зовнішнім загрозам, соціальної стабільності та умов запобігання та вирішення соціальних конфліктів [39].

Для характеристики формування та підвищення фінансової безпеки підприємства необхідним є визначення відповідних критеріїв. Серед головних вимог щодо критеріїв забезпечення фінансової безпеки підприємства можна виділити наступні:

По-перше, вони повинні формуватися зважаючи на його фінансові інтереси: зростання ринкової вартості підприємства, максимізація прибутку, достатність основного і оборотного капіталу, наявність необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, оптимізація відрахувань до бюджету.

По-друге, враховувати принципи управління фінансовою безпекою підприємства:

- первинність господарського законодавства;
- застосування програмно–цільового управління; обов’язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії;
- інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту;
- забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу;
- взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства; необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз;
- відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії;
- координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві;
- необхідність і своєчасність удосконалення в разі потреби системи фінансової безпеки підприємства;
- наявність зворотного зв’язку;

– необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки; мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства [40].

Зважаючи на те, що головною умовою забезпечення фінансової безпеки підприємства є високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища та інтересами його персоналу, що, по суті, і є змістом забезпечення його фінансової безпеки, на нашу думку, перелік критеріальних характеристик фінансової безпеки підприємства варто доповнити виділенням фінансових інтересів підприємства, оскільки завдяки їм визначається та формується стратегія фінансової безпеки підприємства та враховуються особливості функціонування та розвитку кожного окремого підприємства [40].

Методологічний апарат забезпечення фінансової безпеки підприємства може включати такі методи, як: техніко-економічні розрахунки, балансовий, економіко-статистичний, економіко-математичний, експертних оцінок, дисконтованої вартості, амортизації активів, реінжинірингу, логістики, аудиту, оптимізації оподаткування, імітаційної гри [41].

Фінансові важелі забезпечення фінансової безпеки підприємства – це система стимулів та заохочень для менеджерів за ухвалення ефективних управлінських рішень і система санкцій за негативні наслідки їх дій у сфері фінансової безпеки, а також загальний внутрішній механізм управління підприємством, заснований на його власній фінансовій філософії [42].

Системи інформаційно-аналітичного забезпечення формується на базі: даних бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку і звітності; галузевих показники діяльності підприємств-аналогів; звітів та планів і прогнозів, отриманих у процесах стратегічного, тактичного і оперативного планування, аналізу, контролю і бюджетування; оцінки загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності за джерелом, за рівнем тяжкості наслідків, за рівнем вірогідності, за сферою і джерелом виникнення, за тривалістю впливу, за ступенем розвитку, за ступенем напруженості [40].

На сьогодні існує велике розмаїття підходів що до забезпечення рівня фінансової безпеки підприємства, за якими проводиться аналіз рівня фінансової безпеки підприємства.

Ілляшенко С.М. в [43] було запропоновано оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі аналізу фінансової стійкості, ступінь якої визначається, виходячи з достатності оборотних коштів (власних чи запозичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності. Оцінними показниками є: $\pm E_c$ – надлишок (+) чи брак (–) власних оборотних коштів (E_e), необхідних для формування запасів і покриття витрат (Z), пов'язаних із господарською діяльністю підприємства; $\pm E_T$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також середньострокових і довгострокових кредитів та позик (K); $\pm E_H$ – надлишок чи брак власних оборотних коштів, а також довго- середньо- та короткострокових кредитів та позик (K_T).

Ці показники визначаються, виходячи з даних фінансової звітності, та відповідають показникам забезпеченості запасів та витрат джерелами їх формування та розраховуються за формулами:

$$\pm E_c = E_e - Z, \quad (2.1)$$

де E – сума власних оборотних коштів підприємства, гр. од.;

Z – сума запасів та витрат підприємства, гр.од.

$$\pm E_T = (E_e + K_{сд}) - Z, \quad (2.2)$$

де $K_{сд}$ – середньострокові та довгострокові кредити та позики підприємства, гр. од.

$$\pm E_H = (E_e + K_T + K_k) - Z \quad (2.3)$$

де K_k – короткострокові кредити та позики підприємства, гр. од.

Розглядаючи діяльність підприємства за певний період, аналітики визначають оціночні показники, які можуть набувати різних значень. Залежно від цих значень можна виділити п'ять зон фінансової стійкості або п'ять зон ризику економічної безпеки підприємства з точки зору її фінансової складової:

а) абсолютна фінансова стійкість та абсолютна безпека – це ситуація, коли підприємству повністю достатньо власних оборотних коштів для нормального та продуктивного функціонування. З огляду на це положення оціночні показники мають набути таких значень:

$$\pm E_c \geq 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_H \geq 0 \quad (2.4)$$

б) зона нормальної фінансової стійкості та нормальний рівень безпеки – це ситуація, коли підприємство використовує практично лише власні оборотні кошти для формування запасів та забезпечення витрат діяльності. При цьому оціночні показники мають значення:

$$\pm E_c \approx 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_H \geq 0 \quad (2.5)$$

в) зона нестійкого фінансового становища та нестабільного рівня безпеки – це ситуація, коли підприємству недостатньо власних оборотних коштів для забезпечення нормального функціонування, тому воно має потребу у використанні середньострокових та довгострокових позикових коштів:

$$\pm E_c < 0, \pm E_T \geq 0, \pm E_H \geq 0 \quad (2.6)$$

г) зона критичного фінансового стану та критичного рівня безпеки – це ситуація, коли підприємство для фінансування своєї діяльності використовує, крім середньострокових та довгострокових, ще й короткострокові позики. При цьому оціночні показники мають значення:

$$\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_H \geq 0 \quad (2.7)$$

д) зона критичного фінансового стану та кризового рівня безпеки – це ситуація, коли підприємство не в змозі забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані запозиченими коштами, тобто підприємство знаходиться на межі банкрутства:

$$\pm E_c < 0, \pm E_T < 0, \pm E_H < 0 \quad (2.8)$$

Індикаторний підхід, при якому рівень фінансової безпеки визначається за допомогою так званих індикаторів. Індикатори розглядаються як порогові значення показників, що характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях, відповідні певному рівню фінансової безпеки. Оцінка фінансової безпеки підприємства встановлюється за результатами порівняння (абсолютного або відносного) фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами. Рівень точності індикатора в цьому випадку є проблемою, яка полягає в тому, що в даний час відсутня методична база визначення індикаторів, що враховують особливості діяльності підприємства, зумовлені, зокрема, його галузевою належністю, формою власності, структурою капіталу, існуючим організаційно–технічним рівнем. У разі некваліфікованого визначення значення індикаторів неправильно може бути визначений рівень фінансової безпеки підприємства, що може спричинити за собою ухвалення управлінських рішень, що не відповідають реальному стану справ. Індикаторний підхід цілком виправданий на макрорівні, де значення індикаторів більш стабільні [44].

Інший підхід, ресурсно-функціональний, до визначення рівня фінансової безпеки включає такі методи:

а) вимір стану фінансової безпеки на основі оцінювання рівня використання фінансових ресурсів за спеціальними критеріями – власні фінансові ресурси і позикові фінансові ресурси;

б) оцінювання рівня виконання функцій – забезпечення високої фінансової ефективності діяльності підприємства, його фінансової стабільності і незалежності. Такий підхід є дуже широким, оскільки, по-перше, у цьому разі процес забезпечення фінансової безпеки ототожнюється фактично з усією. [6]

Відповідно до нього оцінка рівня фінансової безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів за спеціальними критеріями [45]. При цьому в якості корпоративних ресурсів розглядаються чинники бізнесу, використовувані власниками і менеджерами підприємства для виконання цілей бізнесу.

За ресурсно-функціональним підходом найбільш ефективно використання корпоративних ресурсів, необхідний для виконання цілей даного бізнесу, досягається шляхом запобігання загроз негативних впливів на економічну безпеку підприємства і досягнення певних основних функціональних цілей фінансової безпеки підприємства.

Кожна з цілей фінансової безпеки підприємства має власну структуру під цілей, обумовлюється функціональною доцільністю і характером роботи підприємства. Ресурсно-функціональний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства є дуже широким. Спроба охопити всі функціональні області діяльності підприємства призводить до розмивання поняття фінансової безпеки, а оцінка її рівня за допомогою сукупного критерію фінансової безпеки, «що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів з приватним функціональним критерієм фінансової безпеки підприємства» [46], має значний вплив суб'єктивної думки експертів.

Ресурсно-функціональний підхід проявляється у розумінні важливості ресурсів підприємства для забезпечення фінансової безпеки в умовах мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища, а також досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан функціональних складових фінансової безпеки підприємства, вивчаються основні процеси, що впливають на її забезпечення, проводиться аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства, розглядаються економічні індикатори, що відображають рівень забезпечення, і

розробляються заходи щодо забезпечення максимально високого рівня фінансової безпеки.

Ресурсно-функціональний підхід як найбільш поширений серед науковців є майже всебічним, адже охоплює усі функціональні сфери діяльності підприємства. Його перевагою є намагання оцінити стан ресурсів підприємства, здатних протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам у синтезі [44].

Також існує підхід, заснований на використанні критерію «мінімум сукупного збитку, який наноситься безпеці» [45]. Конкретизацією такого підходу виступає прийняття у вигляді критерію особливої граничної риси як ознаки критичного або порогового стану соціально-економічної системи, за межами якої виникає загроза або навіть фактично здійснюється деградація і руйнування цієї системи.

Для визначення таких порогових значень пропонується:

- а) розглянути основні умови функціонування системи;
- б) виділити найважливіші показники, які характеризують ці умови;
- в) визначити чинники дестабілізації системи;
- г) оцінити можливості заміщення різних за характером і наслідками критичних ситуацій (загрози, ризики); д) виявити шляхи запобігання загрози безпеці і підтримання стабільності

Пропонується розраховувати частковий функціональний критерій фінансової складової економічної безпеки підприємства таким чином:

$$\text{ЧФК} = U_B / (3 + U_0) \rightarrow \max \quad (2.9)$$

де ЧФК – частковий функціональний критерій забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства;

U_B – сукупний відвернений збиток за фінансовою складовою економічної безпеки підприємства; 3 – загальні понесені підприємством затрати на реалізацію заходів із забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства;

У0 – загальний понесений підприємством збиток за фінансовою складовою економічної безпеки підприємства.

При цьому стверджується, що розраховане таким способом значення часткового функціонального критерію фінансової складової економічної безпеки підприємства відображає загальну ефективність заходів із забезпечення фінансової складової, які вживаються з метою відвернення можливих збитків від негативних впливів. Більше того, вважається, що даний індикатор є сукупним показником «фінансового здоров'я» підприємства і потенціалу його корпоративного росту [46].

У зарубіжній практиці аналіз фінансового стану проводиться здебільшого шляхом коефіцієнтного аналізу (ratio analysis) за окремими напрямками аналізу, що дозволяє аналізувати різні підприємства не зважаючи на масштаби їх діяльності, визначаючи ефективність та прибутковість їх діяльності. Перевага віддається проведенню порівняльного аналізу (дані підприємства порівнюються з встановленими нормативами або показниками підприємств–конкурентів), трендового аналізу (trend analysis), який включає у себе вертикальний аналіз (common–size analysis), горизонтальний аналіз відносних показників (percent change analysis). Широко застосовується також факторний аналіз, особливо за допомогою моделі Dupont [47].

Слід зазначити, що за допомогою цих методів оцінюється не сам рівень фінансової безпеки підприємства, а власне стан фінансової діяльності, що далеко не одне й те ж. Крім того, за такого методичного підходу немає інтегрального показника, який характеризував би в цілому стан фінансової діяльності підприємства. Що стосується використання точки беззбитковості для оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства, то такий підхід варто застосовувати для оперативного оцінювання і прогнозу на майбутнє.

У процесі забезпечення фінансової безпеки підприємства слід враховувати сформульований у вітчизняній літературі «закон збалансованості фінансової системи».

Основні положення, які безпосередньо стосуються забезпечення належного рівня ФБП, такі.

1. Кожна фінансова система є максимально стійкою за умови дотримання рівноваги між внутрішніми та зовнішніми фінансовими загрозами, що може також обумовлювати її динамічний розвиток (це стан належного рівня фінансової безпеки).

2. Початково фінансова система є збалансованою та залишається такою до моменту впливу на неї будь-яких внутрішніх і зовнішніх загроз (це також належний рівень фінансової безпеки).

3. При впливі на фінансову систему, яка перебуває у стані рівноваги, конкретної загрози, що порушує рівноважний фінансовий стан, рівновага прагне зміститися у напрямку послаблення зовнішньої загрози, стимулюючи таким чином фінансові процеси (рівень фінансової безпеки підприємства знижується).

4. У випадку фіксації стійкого недосягнення рівноважного стану між внутрішніми і зовнішніми загрозами у фінансовій системі настає етап прояву явища дисбалансу (що призводить до небезпечного фінансового стану).

5. Динаміка відображення закону збалансованості фінансової системи на довготривалому часовому проміжку в цілому підпорядковується циклічності складних економічних систем.

У формальному виразі закон збалансованості фінансової системи має такий вигляд:

$$\Phi C_{p3B} = \Phi C_{p33} \quad (2.10)$$

де ΦC_{p3B} – рівень внутрішніх загроз фінансовій системі; ΦC_{p33} – рівень зовнішніх загроз фінансовій системі.

З наведеного можна зробити висновок: якщо в процесі здійснення фінансової діяльності на підприємстві дотримуються вимог закону збалансованості, то рівень фінансової безпеки знаходиться на належному рівні [6].

2.2. Оцінка рівня впливу ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємства

В загальному значенні безпекою є такий стан об'єкта (підприємства), який здатний зберегти рівень розвитку в умовах руйнівного внутрішнього або зовнішнього впливів, це стан захищеності від негативного впливу якихось чинників внутрішнього і зовнішнього характеру, здатність в повній мірі протидіяти чинникам негативного впливу із зовнішнього середовища без залучення додаткових засобів і людей.

Щодо фінансової безпеки підприємства загроза як чинник руйнівної дії (загроза фінансовій безпеці) – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, який створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та не дає можливості виконувати на належному рівні роботу згідно домовленостей [10].

Тому, ризик і загроза є невід'ємною складовою частиною функціонування суб'єкту господарювання і нерозривно пов'язаний із категорією фінансової безпеки підприємства. Він породжується невизначеністю, відсутністю достатньо повної інформації та неможливістю точно спрогнозувати розвиток подій. В умовах жорсткої конкуренції, політичної та економічної нестабільності одним із найважливіших завдань функціонування підприємства є виявлення, оцінка та аналіз ризиків, що можуть виникнути в процесі його роботи, а також визначення найбільш ефективних методів зниження ризиків.

Джерелом загроз є певні негативні чинники й умови функціонування фінансової системи підприємства: це може бути один чинник (умова) або їхня сукупність. Однак джерелом загрози є не негативний чинник, а його деструктивна дія на можливості реалізації конкретних фінансових інтересів підприємства і забезпечення його фінансової безпеки. Така негативна дія чинника має ймовірнісний характер, це обов'язковий атрибут будь-якої загрози фінансовій безпеці підприємства. В результаті негативного впливу загрози її дія наносить безпосередній або опосередкований збиток підприємству. Цей збиток

може мати форму прямої втрати (втрату доходу, капіталу тощо) або непрямой (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Слід також підкреслити ще одну особливість загрози фінансовій безпеці підприємства – це її непостійний характер, тому що загроза може змінюватися в процесі розвитку підсистеми забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Суттєвою методологічною проблемою є з'ясування взаємозв'язку категорій «фінансовий ризик» і «загроза фінансовій безпеці».

Виходячи з аналізу цих категорій, можна вважати, що:

– ризик щодо загрози – категорія первинна, тоді як загроза – вторинна і впливає з ризику. Навіть можна сказати, що загроза – це конкретизований (виявлений) ризик;

– ризик – категорія загальна, неконкретна, це те, що ще не виявлено. Загроза це те, що виявлено, тобто категорія конкретна;

– ризик наявний завжди, коли є фінансова діяльність, тоді як загроза може бути, а може і не бути, виникає тільки за наявності певних умов;

– залежність між рівнями ризику і фінансової безпеки зворотна: чим вищий рівень фінансового ризику, тим нижчим є рівень фінансової безпеки і навпаки.

У науковій літературі наводиться навіть принцип «абсолютної» безпеки або «нульового» ризику, так званий принцип ALAPA (аббревіатура від «as low as practically achievable»), тобто «настільки низько, наскільки це є досяжним на практиці» [46].

Загрози фінансовій безпеці дуже різноманітні і з метою їх повної і точної ідентифікації потребують певної класифікації. Найбільш повну класифікацію розробив І.О. Бланк, який визначив 10 ознак «загрози фінансовим інтересам підприємства»:

- 1) рівень фінансової діяльності;
- 2) функціональний вид фінансової діяльності;
- 3) об'єктну спрямованість;
- 4) характер проявлення;
- 5) джерела виникнення;

- 6) характер походження;
- 7) часовий період;
- 8) рівень імовірності реалізації;
- 9) розмір можливого збитку;
- 10) можливість передбачення [48].

Для виявлення й оцінювання рівня загроз фінансовій безпеці підприємства найбільш придатні такі методи аналізу: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SNW-аналіз, метод розробки сценаріїв розвитку подій. Розглянемо особливості їх застосування при виявленні й оцінюванні рівня загроз фінансовій безпеці підприємства.

Використання SWOT-аналізу як методу виявлення й якісного оцінювання рівня загроз фінансовій безпеці підприємства доцільне при оцінюванні поточного стану фінансової безпеки підприємства і виявленні загроз.

У нашому випадку сильними сторонами фінансової діяльності підприємства виступають позитивні внутрішні умови здійснення фінансової діяльності, слабкими сторонами – негативні внутрішні умови у вигляді внутрішніх загроз, можливостями – позитивні зовнішні умови здійснення фінансової діяльності, власне загрозами – негативні зовнішні чинники у вигляді зовнішніх загроз фінансовій безпеці.

При застосуванні SWOT-аналізу в процесі виявлення і визначення рівня загроз фінансовій безпеці слід мати на увазі, що найсуттєвіші загрози виникають тоді, коли негативний розвиток ситуації у зовнішньому середовищі підприємства накладається на слабкі сторони самого механізму управління ФБП, тобто у такому разі виникає негативний кумулятивний ефект. Найбільші потенційні можливості забезпечення належного рівня ФБП стають результатом наявності і сукупної дії позитивних чинників зовнішнього середовища і сильних сторін самого механізму управління фінансовою безпекою [6].

Використання SWOT-аналізу надає можливість також визначати стратегії дій щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства. Для цього слід застосовувати відповідну матрицю (рис. 2.1).

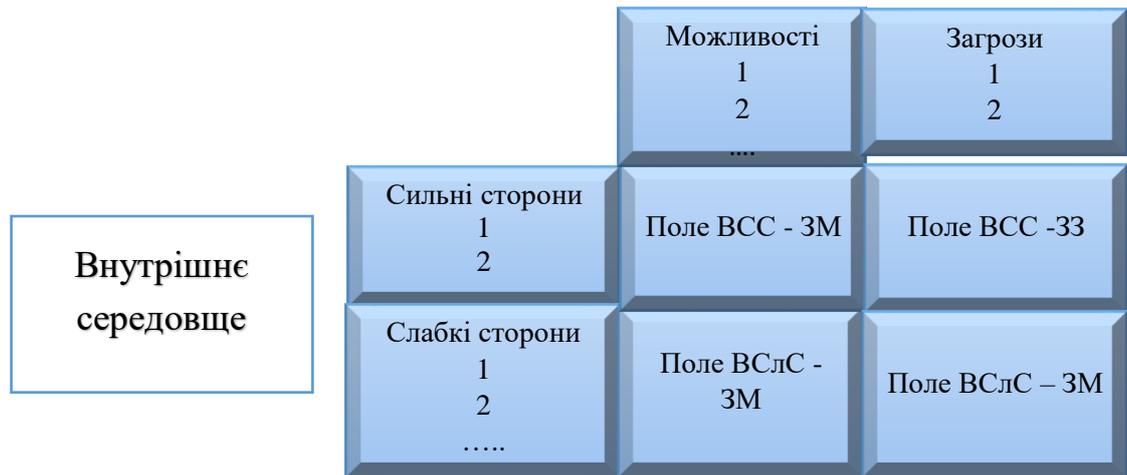

Рис. 2.1. Матриця використання SWOT-аналізу для виявлення і якісного оцінювання рівня загроз фінансовій безпеці [31]

До сильних сторін можна віднести:

- поєднання факторів (загроз і можливостей), які позитивно впливають на діяльність підприємства;
- знання про потенційні можливості;
- сприятлива фінансова ситуація та достатні фінансові ресурси;
- наявність інноваційних технологій та можливості їхньої реалізації;
- висока кваліфікація персоналу;
- адаптація до середовища та формування впливу на середовище;
- формування конкурентоспроможної переваги тощо.

Слабкими сторонами кожного підприємства можуть бути:

- суб'єктивність характеру добору факторів;
- швидкозмінне середовище;
- відсутність чітких стратегічних напрямів;
- погіршення конкурентної позиції;
- застаріле обладнання;
- низька прибутковість;
- відсутність стратегії із забезпечення фінансово-економічної безпеки;
- внутрішні виробничі проблеми;

- відставання в галузі досліджень і розробок;
- слабка уявлення про ринок;
- маркетингові здібності нижче середнього;
- нездатність фінансувати необхідні зміни;
- здійснення нерегульованого та нераціонального перерозподілу ресурсів;
- низький рівень рентабельності;
- недостатнє забезпечення підприємств висококваліфікованими керівниками тощо.

На перетинах виявлених груп чинників формуються поля, які надають можливість обирати (розробляти) відповідну стратегію забезпечення ФБП. Для цих полів характерні такі поєднання і типи стратегій:

Ймовірність виникнення загроз існує тоді, коли негативний розвиток ситуації в середовищі накладається на слабкі сторони підприємства. У таких випадках слід миттєво реагувати на виявлення загрози, щоб уникнути кризи підприємства. Поєднання факторів, загроз та можливостей, котрі негативно та позитивно діють на підприємницьку діяльність та об'єктивно оцінені керівниками з відносно сильними та слабкими сторонами, виявленим при здійсненні SWOT-аналізу. [46]

1) Поле ВСС–ЗМ – на цьому полі поєднуються внутрішні сильні сторони механізму управління фінансовою безпекою і позитивні зовнішні чинники. Тому цьому полю має відповідати стратегія підтримки і розвитку сильних сторін механізму управління ФБП у напрямі реалізації на конкретному підприємстві позитивних можливостей зовнішнього середовища;

2) поле ВСлС – ЗМ – на цьому полі поєднуються внутрішні слабкі сторони механізму управління ФБП з позитивними можливостями зовнішнього середовища. Тому це поле вимагає розробки і реалізації стратегії, яка має бути спрямована на подолання слабких сторін механізму управління ФБП підприємства за рахунок можливостей, які надає для нього зовнішнє середовище;

3) поле ВСС–ЗЗ – поряд із внутрішніми сильними сторонами механізму управління ФБП наявні і загрози з боку зовнішнього середовища. У такому разі

потрібна стратегія використання сильних внутрішніх сторін для можливого подолання негативних впливів з боку зовнішнього середовища;

4) поле ВСлС–ЗЗ – «кризове поле», на якому поєднуються внутрішні слабкі сторони механізму управління ФБП із зовнішніми загрозами. У такому випадку необхідна стратегія, яка має бути спрямована як на подолання зовнішніх загроз, так і на усунення слабких місць у механізмі управління фінансовою безпекою, тобто внутрішніх негативних чинників.

Для виявлення і якісного оцінювання рівня загроз фінансовій безпеці підприємства можна використовувати метод PEST–аналізу, який дозволяє виявляти загрози з боку зовнішнього середовища макrorівня.

Згідно з цим методом, такі загрози поділяють на чотири різновиди, які позначаються аббревіатурою англійських літер PEST :

P (political and legal environment) – політико-правове середовище;

E (economic environment) – економічне середовище,

S (sociocultural environment) – соціокультурне середовище,

T (technological environment) – технологічне середовище.

У політико-правовому середовищі на рівень фінансової безпеки підприємства у перспективі впливають чинні форми і методи державного регулювання:

- 1) всіх фінансових ринків;
- 2) політика бюджетної підтримки окремих галузей і підприємств;
- 3) державна політика підготовки кваліфікованих фахівців;
- 4) політика залучення і захисту іноземних інвестицій;
- 5) законодавче регулювання процедур фінансової санації та банкрутства;
- 6) державні стандарти фінансової звітності підприємств.

Економічне середовище впливає і, відповідно, приховує загрози фінансовій безпеці підприємства через ті чи інші темпи розвитку економіки країни. Насамперед це стосується ВВП, національного доходу, темпів інфляції, балансу грошових доходів і витрат населення, динаміки валютного курсу, рівня

кредитних ставок, рівня монетизації економіки, облікової ставки НБУ, наявності дефіциту державного бюджету, сальдо зовнішньоторговельного балансу тощо.

У соціокультурному середовищі на стан фінансової безпеки підприємства впливають чинники, які можуть мати негативний характер: освітній і культурний рівень працездатного населення, рівень підготовки фахівців з вищою освітою в галузі фінансової діяльності, ставлення населення до здійснюваних ринкових реформ.

Технологічне середовище найбільше впливає на стан фінансової безпеки через впровадження інновацій у технічні засоби управління, фінансові інструменти і технології. У процесі проведення PEST-аналізу спочатку виявляються зовнішні загрози, а потім оцінюється їхній вплив на стан фінансової безпеки підприємства [47].

Рівень впливу позитивних або негативних чинників (загроз), дія яких відображається на рівні фінансової безпеки підприємства, за цим методом може оцінюватися за п'ятибальною системою. При цьому оцінка нейтральної позиції приймається за нульову. Ця позиція, як правило, відповідає середньогалузевим значенням того чи іншого чинника впливу (загрози) на рівень фінансової безпеки на аналогічних підприємствах. Такий підхід надає можливість вважати нейтральну позицію пороговим значенням рівня фінансової безпеки підприємства, мінімальним її рівнем, після якого підприємство опиняється у небезпечному фінансовому стані. Тоді інші значення позиції будуть такими:

-2 – дуже низька позиція (стан фінансової безпеки), близька до банкрутства;

-1 – низька позиція;

0 – нейтральна позиція (пороговий або мінімальний рівень фінансової безпеки);

+1 – достатньо безпечна позиція;

+2 – абсолютно безпечна позиція.

У науковій літературі відомо декілька формул для кількісного визначення розміру збитку від дії загроз.

Пропонується застосовувати для цього коефіцієнт збитку K_y , який він обчислює за формулою:

$$K_y = \text{ДВВ} / Q_c \quad (2.11)$$

де Q_c – обсяг власних ресурсів;

ДВВ – дійсна величина втрат, яка обчислюється за формулою:

$$\text{ДВВ} = \Phi_3 + 333 + 3ВЗ \quad (2.12)$$

де Φ_3 – фактичні збитки;

333 – затрати на зниження збитків; 3ВЗ – затрати на відшкодування збитків [35].

Необхідно зауважити, що наведені вище формули не враховують імовірність самої загрози. Тому краще у кількісному виразі визначати рівень самої загрози через розмір збитку від дії конкретної загрози фінансовій безпеці підприємства разом з імовірністю здійснення цієї загрози.

Це можна виразити такою математичною формулою:

$$R_{фбп} = Z_{фбп} * I_3 \quad (2.13)$$

де $R_{фбп}$ – рівень загрози фінансовій безпеці підприємства;

$Z_{фбп}$ – розмір збитку від дії загрози;

I_3 – імовірність настання загрози. Розмір збитку від дії загрози доцільно розраховувати за формулою

Шляхами впливу з боку підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства на нейтралізацію загроз можуть бути:

- 1) профілактика загроз, тобто зниження ризику виникнення загрози;
- 2) пом'якшення можливих наслідків від реалізації загроз [47].

Для профілактики загроз на підприємстві необхідно виконувати такі кроки:

- моніторинг та ідентифікація загроз, джерел і умов їх виникнення;
- прогнозування ситуацій, які сприятимуть реалізації загроз;
- пристосування підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства до впливу потенційних і наявних загроз;
- професійна перепідготовка керівництва і персоналу.

Процес пом'якшення можливих наслідків від реалізації загроз включає такі елементи:

- планування дії об'єкта і суб'єкта фінансової безпеки на підприємстві у передкризовий період, перехід на засади антикризового управління фінансовою діяльністю,
- розробка і реалізація заходів оперативного реагування й послаблення дії наслідків реалізації загроз,
- підвищення рівня обізнаності персоналу щодо стану фінансової безпеки підприємства [45].

При аналізі загроз, які впливають на фінансову безпеку підприємства необхідно зазначити, що кожному підприємству притаманні різні пріоритети реалізації напрямів дослідження та аналізу фінансової безпеки підприємства в залежності від його специфіки господарювання та загроз, які впливають на дане підприємство. Загалом можна виділи певні напрямки для вдосконалення фінансової безпеки підприємства:

- фінансова стійкість і незалежність підприємства;
- належний техніко – технологічний рівень підприємства;
- висококваліфіковані працівники та висока професійність менеджменту підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці та конфіденційної інформації;
- забезпечення безпеки майна та правових інтересів підприємства.

2.3. Стратегічні напрями та засоби забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Роль стратегії забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва є істотною, адже разом із корпоративною стратегією окреслює мету, напрям і перспективи більш передбачуваного розвитку підприємства, що, у свою чергу, є основою гарантування ефективності та стабільності функціонування.

Стратегія забезпечення фінансової безпеки виступає одним з видів функціональних стратегій суб'єкта підприємництва, що спрямований на захист його фінансових інтересів через формування довгострокових цілей захисту, обрання найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватного коригування форм захисту залежно від зміни зовнішнього середовища.

Визначальні завдання фінансової безпеки у процедурі стратегічного планування розвитку бізнесу полягають в оцінці рівня й описі характеристик стану безпеки за кожною стратегічною альтернативою, дослідженні ризиків і чинників впливу на реалізацію стратегії, узгодженні обраної стратегії розвитку підприємства з основами його життєдіяльності при формуванні кінцевої стратегії, моніторингу стану безпеки та врахуванні його зміни при коригуванні економічної стратегії розвитку (рис.2.2).

Виділяють три типи стратегії фінансової безпеки суб'єкта підприємництва:

- 1) раптового реагування на загрози;
- 2) прогнозування небезпек та загроз (включаючи цілеспрямоване дослідження змін у фінансовій системі як всередині підприємства, так і в навколишньому середовищі);
- 3) відшкодування завданих збитків. Слабким місцем цього підходу є обмеженість типів стратегії та нечіткість критеріїв їх відокремлення.

Головними критеріями диференціації стратегічних підходів до управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва є такі чинники:

- 1) стан фінансової безпеки суб'єкта господарювання на момент розробки (коригування) стратегій;
- 2) фінансові можливості щодо політики безпеки.

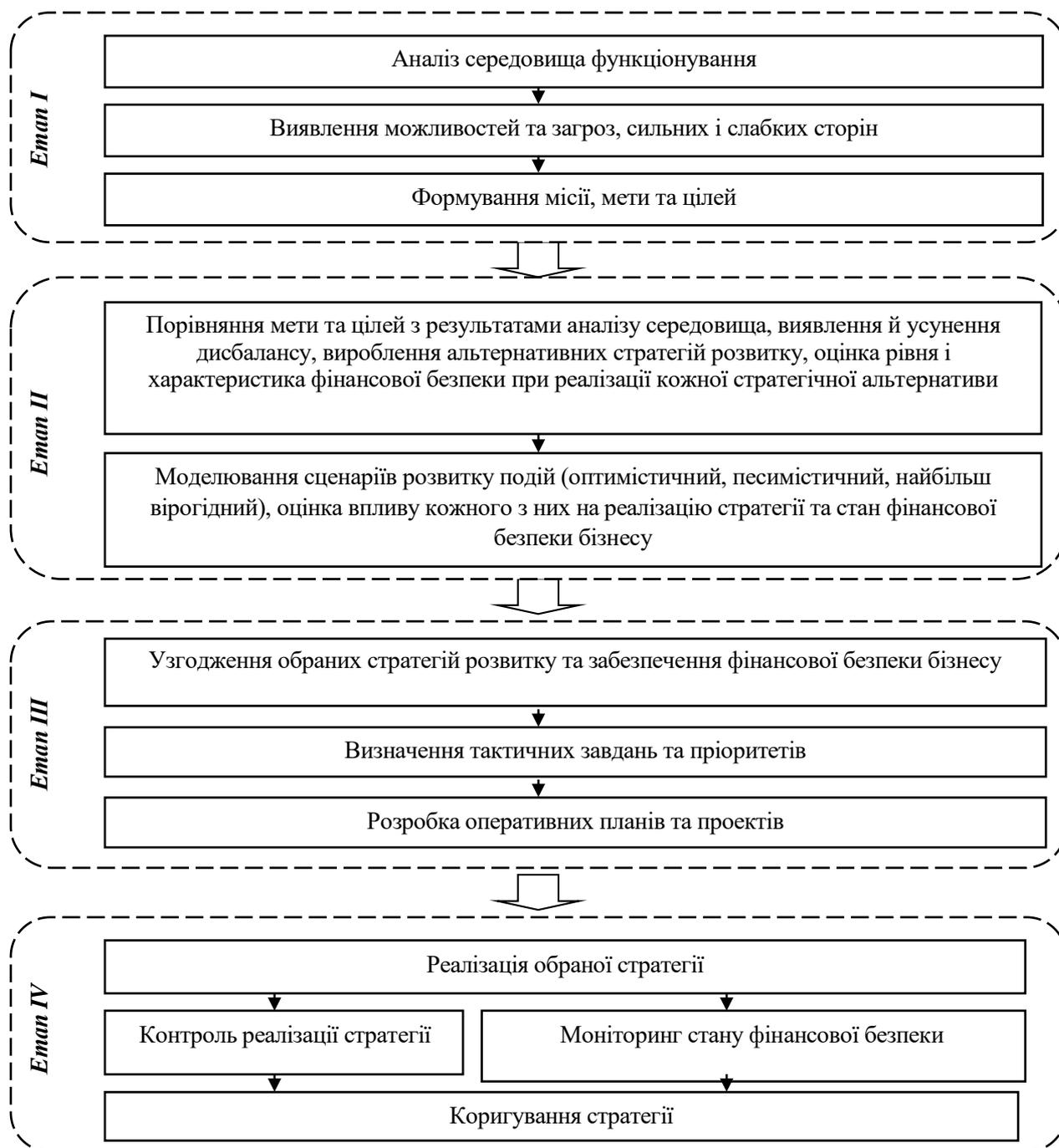

Рис. 2.2. Місце фінансової безпеки у процедурі стратегічного планування розвитку суб'єкта бізнесу

Головними напрямками формування стратегії фінансової безпеки виступають: забезпечення зростання дохідності, формування фінансових інтересів, забезпечення фінансової стабільності, формування інвестиційної стратегії, стратегія нейтралізації фінансових ризиків, інноваційна фінансова стратегія, антикризова фінансова стратегія.

Важливу роль для забезпечення фінансової безпеки підприємства відіграє фінансове планування за напрямками: планування доходів та витрат; планування прибутку та складання балансу фінансових ресурсів; розробка планового балансу та планування показників фінансової стійкості і ліквідності.

Для суб'єктів великого підприємництва із значними фінансовими потужностями, що можуть спрямовуватися на створення і забезпечення функціонування окремого відділу для кращого оцінювання ризиків діяльності, визначення ймовірних загроз і здійснення розробки та реалізації необхідних заходів з їх недопущення, пропонується використовувати матричний або комплексний підхід до стратегії забезпечення фінансової безпеки. Проте в цьому випадку необхідно враховувати й потребу в управлінні безпекою на кожному з етапів технологічного процесу. Тобто відділу безпеки необхідно делегувати завдання не тільки із забезпечення кожної функціональної складової безпеки, але й безпеки кожного етапу технологічного процесу. Це дасть змогу оперативніше реагувати на конкретні загрози на кожному етапі, визначати прорахунки та ризики діяльності, що забезпечить системність і комплексність безпеки підприємства.

Підприємствам із середніми фінансовими можливостями доцільно використовувати матричний підхід до забезпечення фінансової безпеки з акцентуванням на логістичній її складовій.

Стратегія фінансової безпеки орієнтована на розробку і послідовне розробку політики засобів щодо закріплення і розвитку позитивних процесів і подолання негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. Відтак, до комплексу засобів забезпечення фінансової безпеки підприємства включають: інституційні, організаційні, економічні, інформаційні, мотиваційні.

Інституційні та організаційні засоби потрібно проводити на першому етапі апробації політики забезпечення фінансової безпеки, оскільки саме організаційні заходи, пов'язані з впровадженням на підприємстві роботи із забезпечення його фінансової безпеки, включають: адаптацію характеристик діяльності до зміни умов зовнішнього середовища; зміни в апараті управління

підприємством; реорганізацію окремих функціональних підрозділів включно з службою безпеки; впровадження системи підготовки, перепідготовки, ротації кадрів; перебудову документообігу, діловодства та ін.

Розробка та реалізація економічних засобів у сфері фінансової безпеки є завданням другого етапу впровадження механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта господарювання. Метою впровадження економічних засобів є покриття збитків та усунення причин їх виникнення, відновлення (збереження) ліквідності та платоспроможності, скорочення суми заборгованості, поліпшення структури оборотних коштів тощо. Діяльність із формування надійної системи фінансової безпеки на підприємстві може передбачати застосування таких економічних заходів: оптимізація прямих та непрямих витрат діяльності; впровадження кошторисного фінансування та централізація коштів; економія ресурсів; зменшення дебіторської заборгованості; вдосконалення системи взаєморозрахунків; покращення системи стимулювання праці; покращення ціноутворення; оптимізація джерел фінансування діяльності та розвитку підприємства.

Важливою групою засобів, необхідних для забезпечення системи фінансової безпеки, є інформаційні, що передбачають: інформування працівників з метою, завданнями, програмою, можливостями та наслідками політики управління економічною безпекою; захист важливої інформації та комерційної таємниці підприємства; інформування щодо змін у планах, завданнях із забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Крім перерахованих заходів для реалізації стратегії забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, потрібно подбати про мотивацію залучених до цієї діяльності працівників. Цей комплекс заходів повинен включати: підвищення рівня інтелектуально-кадрового забезпечення у сфері фінансової безпеки; преміювання за розробки та пропозиції зі зміцнення безпеки підприємства; забезпечення нематеріальної мотивації персоналу за дотримання стандартів безпеки.

У складних кризових умовах та за несприятливої економічної ситуації

важливе місце серед проблем ефективного управління бізнесом займає моніторинг і забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки. Моніторинг фінансового складника безпеки здійснюють зіставленням показників звітності підприємства за декілька послідовних часових періодів та шляхом оцінювання рівня загроз фінансовій безпеці у динаміці.

Розглянемо основні етапи моніторингу фінансової безпеки шляхом комплексного оцінювання динаміки стану загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва.

1. Виділяємо множину N економічних змінних, які характеризують господарсько-фінансовий стан підприємства. Припустимо, що таких змінних вибрано n .

2. Формуємо матрицю F , елементами $\{f_{tk}\}$ якої є значення економічних змінних множини N протягом кількох послідовних часових періодів, де t – номер часового періоду ($t = \overline{0, T}$), k – номер показника ($k = \overline{1, n}$).

3. Розраховуємо коефіцієнти зростання економічних змінних T_{tk} :

$$T_{tk} = \frac{f_{tk}}{f_{t-1,k}}, \quad t = \overline{1, T}, \quad k = \overline{1, n}. \quad (2.14)$$

4. Формуємо множину M показників ефективності діяльності підприємства, які є певними функціями економічних змінних множини N . Тоді одну і ту ж змінну множини N можна використовувати для обчислення різних відносних та абсолютних показників ефективності діяльності підприємства з множини M . Припустимо, що множина M включає m елементів.

5. Задаємо матрицю P переваг темпів зростання показників «еталонного» підприємства (матрицю, яка характеризує відсутність загроз). Елементи p_{ij} матриці P визначаємо так:

$$p_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{якщо } T_i \geq T_j; \\ -1, & \text{якщо } T_i < T_j; \\ 0, & \text{якщо між } j\text{-им та } i\text{-им показником немає залежності.} \end{cases} \quad (2.15)$$

Матриця P є кососиметричною матрицею, тобто елементи, симетричні відносно головної діагоналі, будуть протилежними за знаком: $p_{ij} = -p_{ji}$. Елементи головної діагоналі матриці P дорівнюють нулю: $p_{ii} = 0$, а кількість ненульових елементів матриці P дорівнює $2m$.

6. Розраховуємо матриці A^t переваг темпів зростання показників діяльності досліджуваного підприємства для кожного періоду часу t . Елементи a_{ij}^t матриці A^t дорівнюють:

$$a_{ij}^t = \begin{cases} 1, & \text{якщо } T_{ii} \geq T_{ij}; \\ -1, & \text{якщо } T_{ii} < T_{ij}; \\ 0, & \text{якщо між } j\text{-им та } i\text{-им показником немає залежності.} \end{cases} \quad (2.16)$$

7. Будуємо матриці S^t подібності матриць переваг P і A^t для кожного періоду часу t . Елементи матриці S^t набувають значення:

$$s_{ij}^t = \begin{cases} 1, & \text{якщо } a_{ij}^t = p_{ij} \text{ і } p_{ij} \neq 0; \\ 0, & \text{якщо } a_{ij}^t \neq p_{ij}. \end{cases} \quad (2.17)$$

8. Обчислюємо значення узагальненого показника близькості стану загроз фінансовій безпеці досліджуваного підприємства до «еталонного» для кожного часового періоду t :

$$U_t = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n s_{ij}^t}{2m} \quad (2.18)$$

Узагальнений показник U_t набувають значення від 0 до 1. Значення U_t , рівне одиниці, свідчить про відсутність загроз фінансовій безпеці підприємства. Чим менше значення U_t , тим вищий рівень загроз фінансовій безпеці підприємства.

9. Здійснюємо аналіз значення узагальненого показника U_t протягом

досліджуваного періоду T і будемо прогност на майбутній період $\overline{T+1, T+l}$, де l – горизонт планування. Аналіз зміни показника U_t в часі дасть змогу дослідити відносний рівень фінансової безпеки підприємства.

10. Виділяємо показники діяльності підприємства, на які потрібно звернути особливу увагу для покращення стану фінансової безпеки, зокрема такі показники виявляють на основі порівняння елементів матриць P і A_t .

Розглянутий підхід можна застосовувати для моніторингу фінансового складника безпеки шляхом оцінювання динаміки її загроз.

Процес забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва здійснюється в умовах невизначеності впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на ефективність прийняття управлінських рішень, що обумовлює необхідність розробки чіткого механізму забезпечення фінансової безпеки. Механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства. Системний підхід до формування механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства дозволить враховувати всі умови його діяльності, а сам механізм повинен мати чітко окреслені елементи, схему їх дії і взаємодії (рис. 2.3).

Механізм передбачає розробку відповідної наукової теорії, концепції, фінансової політики, чітке визначення суб'єктів і об'єктів, визначення фінансових інтересів суб'єктів господарювання, визначення і систематизацію загроз фінансовій безпеці, а також застосування засобів і методів забезпечення фінансової безпеки підприємства. Досягнувши відповідного рівня фінансової безпеки необхідно пам'ятати, що система фінансової безпеки залежить від конкретної ситуації, що склалася у певний період функціонування та діяльності суб'єкта господарювання.

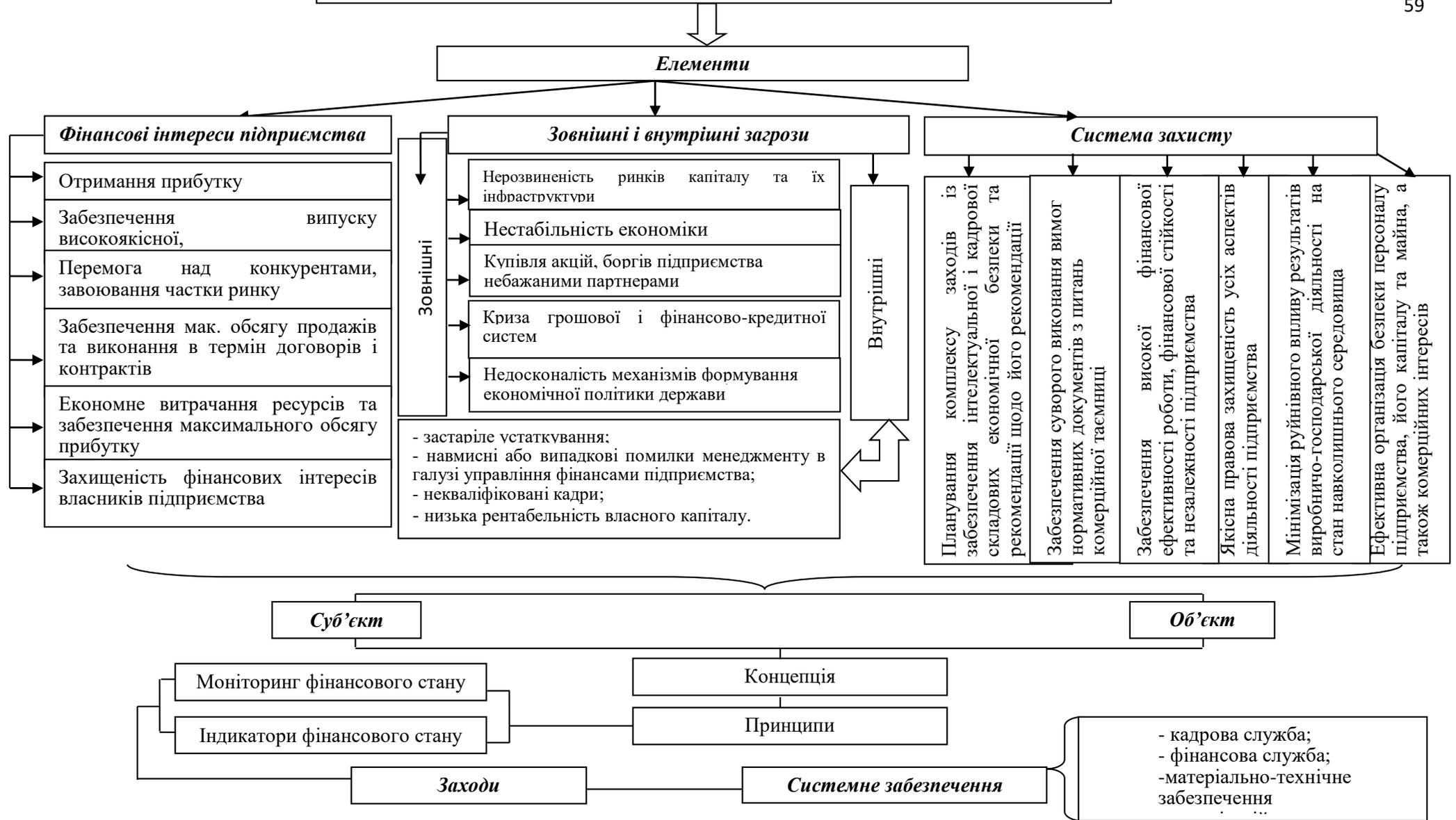

Рис. 2.2. Структура механізму забезпечення фінансової безпеки суб'єкта бізнесу

Тому механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства включає: об'єктивний моніторинг фінансового стану з метою виявлення і прогнозування загроз його фінансовим інтересам; розробку системи гранично допустимих значень фінансово-економічних показників (індикаторів), перевищення яких може спровокувати фінансову нестабільність чи кризу; заходи щодо виявлення і попередження загроз фінансовій безпеці.

Варто звернути увагу на те, що механізм фінансової безпеки повинен враховувати: фінансові інтереси бізнесу; функції, принципи і методи управління та фінансовою безпекою; організаційну структуру; техніку і технологію управління та управлінський персонал; фінансові інструменти; критерії оцінки рівня фінансової безпеки.

Висновок до розділу 2

1. На основі аналізу економічної літератури, присвяченої питанням фінансової безпеки, методологічний апарат забезпечення фінансової безпеки підприємства може включати такі методи, як: техніко-економічні розрахунки, балансовий, економіко-статистичний, економіко-математичний, експертних оцінок, дисконтованої вартості, амортизації активів, реінжинірингу, логістики, аудиту, оптимізації оподаткування, імітаційної гри. Також визначено критерії фінансової безпеки та визначені головні з них щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства.

2. Визначено, ризик і загроза є невід'ємною складовою частиною функціонування суб'єкту господарювання і нерозривно пов'язаний із категорією фінансової безпеки підприємства. Він породжується невизначеністю, відсутністю достатньо повної інформації та неможливістю точно спрогнозувати розвиток подій. В умовах жорсткої конкуренції, політичної та економічної нестабільності одним із найважливіших завдань функціонування підприємства є виявлення, оцінка та аналіз ризиків, що можуть виникнути в процесі його роботи, а також визначення найбільш ефективних методів зниження ризиків, а використання SWOT-аналізу як методу виявлення й якісного оцінювання рівня

загроз фінансовій безпеці підприємства доцільне при оцінюванні поточного стану фінансової безпеки підприємства і виявленні загроз.

3. Забезпечення належного рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва неможливе без системи управління механізмом фінансової безпеки. Основними функціями забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва повинні виступати планування, в тому числі програмування і прогнозування; організація і регулювання; стимулювання; контроль у складі фінансового обліку, аналізу і аудиту. Тоді як, концепція фінансової безпеки суб'єкта підприємництва повинна містити пріоритетні цілі і завдання забезпечення безпеки, шляхи та методи їх досягнення, які адекватно відображають роль фінансів у функціонуванні бізнесу.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ОЦІНКА РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ВЕПРИК ПЛЮС»

3.1. Аналітична характеристика показників ділової активності, ліквідності та платоспроможності ТОВ «Веприк Плюс»

Від чіткості визначення категорії фінансового стану як об'єкту дослідження залежить і правильний підбір аналітичного інструментарію. Логіка побудови дефініції економічної категорії «фінансовий стан підприємства» передбачає її розгляд передусім з позиції відтворювального процесу і підпорядкування законам ринку. В цілому дана категорія розкриває економічні відносини, що охоплюють широке коло грошових відносин, пов'язаних із формуванням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів, грошових коштів, капіталу, доходів у процесі їх кругообігу, які формують фінансовий механізм забезпечення соціально-економічного розвитку підприємства, здатність його функціонувати та розвиватися в змінному зовнішньому середовищі, поточні та перспективні можливості задовольняти вимоги кредиторів, а також інвестиційну привабливість.

З одного боку фінансовий стан підприємства, як основа його конкурентоспроможності відображає реальні та потенційні можливості підприємства, які формуються в процесі виробничої, комерційної, фінансової та інвестиційної діяльності, здатність до самофінансування, характеризує рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування і розвитку підприємства в довгостроковій перспективі, доцільність їх розміщення й ефективність використання. А з іншого – визначає фінансові взаємовідносини з іншими юридичними та фізичними особами, здатність підприємства функціонувати в зовнішньому середовищі, його потенціал у діловому співробітництві, дозволяє оцінити інвестиційну

привабливість, визначити позицію підприємства у вітчизняних та інших рейтингах.

Фінансовий стан змінюється тією чи іншою мірою практично після кожної господарської операції. До того ж, його динаміка визначається розвитком підприємства на різних фазах життєвого циклу. Проте традиційні показники фінансового стану мають відмінні (а відтак – складнопорівнювані) характеристики динамічності. Тому виникає об'єктивна необхідність удосконалення методичного підходу до аналізу фінансового стану підприємства з врахуванням його змінюваності.

Показники ліквідності характеризують оптимальність складу та структури активів і пасивів підприємства з позиції забезпечення його платіжної спроможності. Показники фінансової стійкості дозволяють оцінити платоспроможність у довгостроковій перспективі та рівень фінансового ризику. Показники оборотності характеризують ефективність використання майна та рівень ділової активності підприємства. Проблема застосування системи показників полягає у її найбільш раціональному підборі, що, з одного боку, дозволило б уникнути їх дублювання (за економічним змістом), а, з іншого – охопити всі важливі характеристики досліджуваного об'єкта. При цьому значущість різних характеристик може варіювати, що необхідно враховувати особливо при розрахунку інтегральних показників фінансового стану.

Так, показники фінансової стійкості та ліквідності визначаються на фіксований момент часу і не показують стану між моментами на початок та на кінець звітного періоду. У цьому контексті статичність цих показників об'єктивна, оскільки вони визначаються на основі фіксованих залишків фінансової звітності, крім того, платоспроможність – це здатність розрахуватись за зобов'язаннями у визначений період (момент настання зобов'язання). Проте з іншого боку, здатність, яка виникає на певний момент часу є наслідком процесу, що має певний набір якісних і динамічних характеристик. Так, ліквідність (якщо розглядати її не тільки з погляду платіжного чи бухгалтерського балансу) характеризується певною якістю, властивостями активів, а також,

особливостями джерел формування активів і залежить від ефективності їх використання.

Ці властивості у свою чергу зумовлюються впливом ряду внутрішніх і зовнішніх факторів, пов'язаних із якістю виробничих засобів, кваліфікацією персоналу, рівнем організації виробничого процесу, складом і умовами формування власних і залучених джерел засобів тощо, які й визначають динаміку процесу формування та використання активів. З огляду на діалектику розуміння динамічності показників встановлено, що вищою динамічністю характеризуються показники ділової активності, а показники оборотності оборотних активів, які визначаються на основі даних за період, відображають ефективність процесу їх використання.

На підґрунті системного підходу встановлено, що обґрунтування системи показників і їх динамічності тісно пов'язане з урахуванням взаємозв'язків між окремими групами показників фінансового стану. У цьому контексті важливо дослідити взаємозалежності фінансової стійкості та ділової активності, оскільки вони відображають два найважливіші у фінансовому менеджменті критерії – ефективність і ризик. Проаналізуємо ділову активність ТОВ «Веприк Плюс» за три роки. Результати занесемо в таблицю 3.1.

Таблиця 3.1

Коефіцієнти оборотності ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 роки

№	Показники	роки			темп зростання,%	
		2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1,33	1,12	1,08	84,21	96,43
2	Коефіцієнт ефективності використання ресурсів	0,49	0,26	0,26	53,06	100,00
3	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8,86	4,32	3,24	48,76	75,00
4	Коефіцієнт кредиторської заборгованості	10,72	5,15	5,39	48,04	104,66
5	Тривалість оборотності дебіторської заборгованості	41	83	111	203,25	133,33
6	Тривалість оборотів кредиторської заборгованості	34	70	67	205,60	95,55

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5	6	7
7	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	1,91	0,85	0,91	44,50	107,06
8	Період обороту власного капіталу	1,1	0,99	0,89	90,00	89,90

Отже, підводячи підсумок розрахунку та аналізу показників оборотності можна зробити висновок, що їх динаміка за період 2020–2022 рр. заслуговує посередній оцінці. Коефіцієнти зазнають коливання порівняно з кожним роком і не завжди в кращу сторону. Певне зміцнення фінансової стійкості відбувалось на фоні негативної динаміки активів, що свідчить про зменшення зобов'язань підприємства.

Під фінансовим циклом слід розуміти період, який починається з моменту оплати постачальником за матеріали (погашення кредиторської заборгованості) й закінчується у момент надходження грошей від покупців за відвантажену продукцію. Тривалість фінансового циклу ТОВ «Веприк Плюс» можна побачити на рисунку 3.1.

ДЗт(41)	Запаси(396)		2020
КЗт(34)	Фінансовий цикл(403)		
ДЗт(83)	Запаси(211)		2021
КЗт(70)	Фінансовий цикл(224)		
ДЗт(111)	Запаси(198)		2022
КЗт(67)	Фінансовий цикл(242)		
0 днів	150 днів	300 днів	450 днів

Рис. 3.1. Тривалість фінансового циклу ТОВ «Веприк Плюс»

Проаналізувавши фінансовий цикл підприємства можна зробити висновок, що за всі три аналізовані роки на підприємстві не вистачає коштів для фінансування своєї поточної діяльності. Найбільше значення фінансового циклу становить у 2020 році – 403 днів, тобто в цьому році є найбільша потреба підприємства у грошових коштах для придбання виробничих оборотних коштів.

Проведені розрахунки заносимо в таблицю 3.2.

Таблиця 3.2

Періоди обороту поточних активів і зобов'язань

Показник	2020	2021	2022
1	2	3	4
Чистий дохід(виручка) від реалізації, тис. грн	80011	93443	105199
Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги (ДЗт), тис. грн.	6811	11014	4521
Запаси (З), тис. грн	49998	59320	56087
Кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги (КЗт), тис. грн	2396	15169	3743
Період обороту, дні:			
дебіторської заборгованості	41	83	111
запасів	396	211	198
кредиторської заборгованості	34	70	67
Фінансовий цикл (п.2+п.3–п.4)	403	224	242

Найменше ж значення фінансового циклу у 2021 році – 224 днів. При цьому середньорічна дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги у 2020 році складає 6811 тис. грн., у 2021 – 11014 тис. грн., а в 2022 році спадає до 4521 тис. грн.. Кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги у аналізованих роках має найбільше значення у 2021 році – 15169 тис. грн. Динаміку зображено на рисунку 3.2.

В цілому за результатами даних розрахунків відзначаємо, що політика підприємства має бути направлена на зменшення даних потоків оборотності запасів.

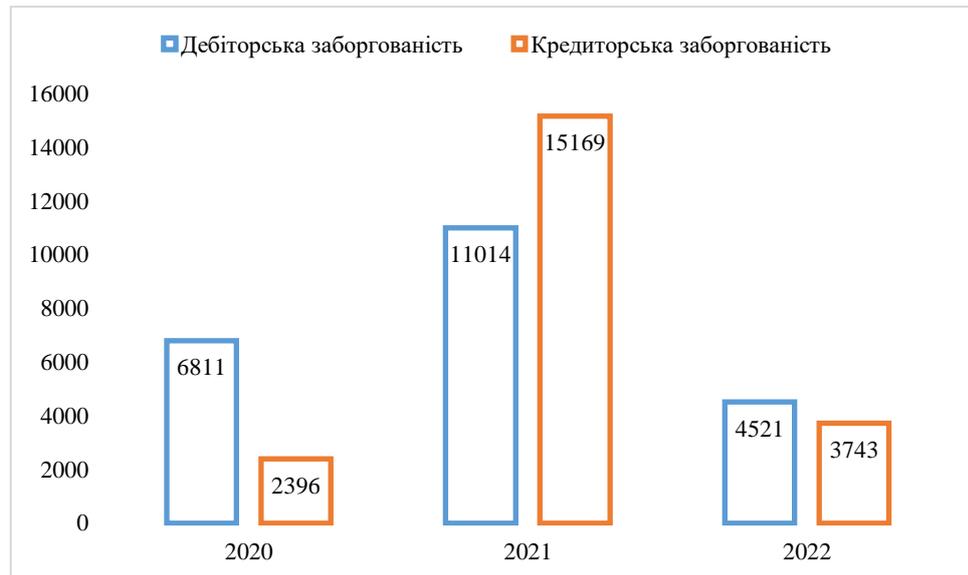

Рис. 3.2. Динаміка дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр.

Ліквідність – здатність активів при визначених обставинах перетворюватись із натурально-речової форми у грошову.

Ліквідність активів – можливість легко реалізувати чи перетворити матеріальні та нематеріальні активи в гроші. Чим легше обернути актив на гроші, тим ліквіднішим він є.

Ліквідність балансу – ступінь покриття зобов’язань підприємства його активами, термін перетворення яких у грошову форму відповідає терміну погашення зобов’язань та досягається встановленням рівності між зобов’язаннями та активами підприємства.

Ліквідність підприємства – мобільність підприємства, його можливість (при виникненні певних обставин) за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел оперативно шукати резерви платіжних засобів, необхідних для покриття всіх необхідних платежів по мірі настання їх терміну.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів по активу, згрупованими за ступенем їх ліквідності і розташованими у порядку зменшення ліквідності, з пасивами, згрупованими за терміном їх погашення у порядку зростання термінів.

Баланс ліквідності відобразимо в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Баланс ліквідності ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 роки

Актив	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Пасив	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Надлишок +, –		
								2020 рік	2021 рік	2022 рік
Група А1 Грошові кошти	851	1195	1045	Група П1 Поточні зобов'язання КЗ за товари, роботи	11375	28494	15527	-10524	-27299	-14482
Група А2 Дебіторська заборгованість, Готова продукція	13538	29743	35286	Група П2 Короткострокові кредити банку	0	3596	1410	13538	26147	33876
Група А3 Виробничі запаси, незаверш. виробництво	56712	65653	62388	Група П3 Довгострокові зобов'язання	1460	1956	4395	55252	63697	57993
Група А4 Необоротні активи	24202	39441	52858	Група П4 Власний капітал	82468	105582	131655	-58266	-66141	-78797
Баланс гр.1+2+3+4	95303	136032	151577	Баланс гр.1+2+3+4	95303	136032	151577	0	0	0

Слід відзначити, що в 2020 році майже ліквідні активи мають найменше значення, а в 2021 році спостерігається найбільша сума майже ліквідних активів, збільшуються грошові кошти, але це збільшення не впливає на виконання першої умови ліквідності балансу, тобто протягом 2020–2022 років сума грошових коштів у національній та іноземній валюті, а також поточних фінансових інвестицій була недостатньою для покриття поточних зобов'язань. Це є негативною тенденцією для нашого підприємства, оскільки грошові кошти повинні перевищувати поточні зобов'язання і кредиторську заборгованість.

Аналізуючи ліквідність ($A2 > P2$) як наслідок, на кінець 2020 року підприємство мало надлишок середньоліквідних активів у розмірі 13538 тис. грн., на кінець 2021 року – надлишок у сумі 26147 тис. грн., у 2022 році перевищення середньоліквідних активів над короткостроковими пасивами становило 33876 тис. грн.

Разом з тим протягом 2020, 2021 та 2022 років відбувається зростання виробничих запасів, сформованих за рахунок залучених коштів, а також дебіторська заборгованість. Наявний платіжний надлишок по цих групах теоретично можна спрямувати на покриття нестачі коштів для найбільш строкових зобов'язань.

Отже, з вище наведеного можна зробити висновок, що внаслідок виконання необхідних умов баланс ТОВ «Веприк Плюс» є досить ліквідним.

Далі визначаємо показники ліквідності, котрі застосовуються для оцінювання здатності підприємства виконувати свої поточні зобов'язання. Вони дають уявлення про платоспроможність підприємства на даний момент та у випадку надзвичайних подій (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Основні показники ліквідності ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр.

Показник	2020	2021	2022	Темп зростання,%	
				2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6
Власний оборотний капітал	59517	68097	83192	114,416	122,17
Загальний коефіцієнт ліквідності (покриття)	6,23	3,39	6,36	54,41413	187,61
Коефіцієнт швидкої ліквідності	5,28	2,70	5,86	51,13636	217,04
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,07	0,04	0,07	57,14286	175
Коефіцієнт ліквідності товарно–матеріальних цінностей	4,99	2,05	3,68	41,08216	179,51
Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	1,19	0,93	2,08	78,15126	223,66

Таким чином протягом 2022 року спостерігається покращення значень основних показників ліквідності. Однак в 2021 році позитивна тенденція розвитку діяльності підприємства в розрізі ліквідності була дещо гіршою, відбулося зменшення значень основних показників ліквідності активів

підприємства, що призводить до незначного зниження фінансової стійкості підприємства (рис. 3.3).

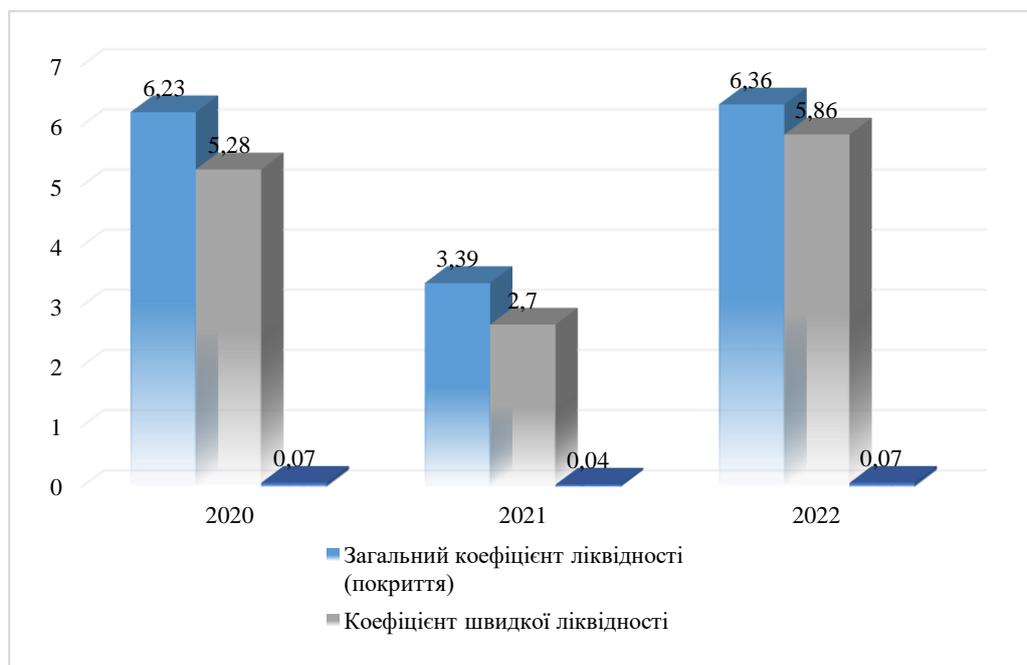

Рис. 3.3. Динаміка основних показників ліквідності ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр.

Платоспроможність характеризується можливістю і здатністю підприємства своєчасно й повністю виконувати свої фінансові зобов'язання. Основним ознаками платоспроможності є наявність у достатньому обсязі коштів на поточному рахунку, відсутність простроченої кредиторської заборгованості та інше.

Поточна платоспроможність характеризує поточний стан розрахунків на підприємстві та аналізується на основі даних про його фінансові потоки: приток грошових коштів має забезпечувати покриття поточних зобов'язань господарюючого суб'єкта.

Перспективна платоспроможність визначає можливість підприємства у майбутньому розраховуватись за своїми короткостроковими боргами і досліджується переважно за допомогою показників ліквідності (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Основні показники платоспроможності ТОВ «Веприк Плюс»
за 2020–2022рр

Показник	2020	2021	2022	Темп зростання,%	
				2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт забезпеченості оборотними активами	0,84	0,72	0,84	85,71	116,67
Коефіцієнт загальної платоспроможності (фінансового левериджу)	0,02	0,02	0,03	100,00	150,00
Коефіцієнт оцінки довгострокової платоспроможності	7,43	4,47	7,60	60,16	170,02
Коефіцієнт відновлення	1,98	0,99	3,92	50,00	395,96
Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторській заборгованості	0,02	0,13	0,04	650,00	30,77
Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами	0,70	0,63	0,60	90,00	95,24

Отже, розрахувавши показники платоспроможності на підприємстві можна сказати, що коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами протягом досліджуваного періоду перевищує нормативне значення 0,5. Тенденція до збільшення є позитивною для підприємства, так як оборотні активи забезпечені власними оборотними коштами.

Коефіцієнт фінансового лівериджу характеризує можливість погашення довготермінових позик і здатність підприємства функціонувати тривалий час. Значне зростання позикового капіталу є ризиковим для підприємства. Коефіцієнт фінансового лівериджу у 2020 та 2021 році становить 0,02, а у 2022 – 0,03. Показник є позитивним для підприємства, так як чим менше значення даного коефіцієнта, тим менша заборгованість підприємства і вища оцінка рівня

довготермінової заборгованості. Динаміка основних показників зображена на рисунку 3.4.

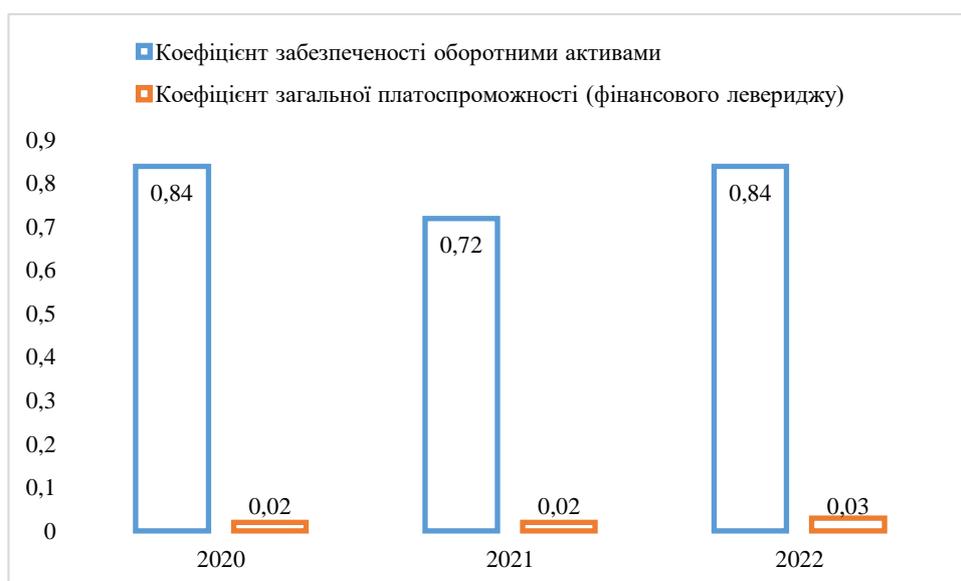

Рис. 3.4. Динаміка основних показників платоспроможності ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр.

Отже, оцінюючи платоспроможність ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр. можна визначити, що воно є платоспроможним, оскільки підприємство має залишок на розрахунковому рахунку, не має простроченої заборгованості та заборгованості, що потребує негайного погашення.

3.2. Аналіз показників рентабельності та фінансової стійкості ТОВ «Веприк Плюс»

Узагальнюючим показником діяльності підприємства є його прибуток, який формується як фінансовий результат за всіма видами діяльності: операційної, інвестиційної, фінансової. Операції формування та розподілу прибутку відображаються в звіті про фінансові результати підприємства (форма №2).

Динаміку проведення операцій формування й розподілу прибутку підприємства проаналізуємо в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Аналіз формування та розподілу прибутку ТОВ «Веприк Плюс», тис. грн.

№ з/п	Показник	Рядок Ф№2	Розрахунок	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	
							2021/2020	2022/2021
							(6-5)	(7-6)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		80011	93443	105199	13432	11756
2	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050		-48825	-68446	-71666	-19621	-3220
3	Валовий прибуток	2090	(p1-p2)	31186	24997	33533	-6189	8536
4	Інші операційні доходи	2120		1652	820	1586	-832	766
5	Сумарні операційні доходи	(2000+2120)	(p1+p4)	81663	94263	106785	12600	12522
6	Адміністративні витрати	2130		-1717	-2392	-3333	-675	-941
7	Витрати на збут	2150		0	0	0	0	0
8	Інші операційні витрати	2180		-1552	-1608	-5370	-56	-3762
9	Сумарні операційні витрати	(2050+2130+2150+2180)	(p2+p6+p7+p8)	-52094	-72446	-80369	-20352	-7923
10	Прибуток від операційної діяльності	2190	(p5-p9)	29569	21817	26416	-7752	4599
11	Дохід від інвестиційної та фінансової діяльності	(2200+2220+2240)		117	266	658	149	392
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності	(2250+2255+2270)		343	545	1687	2020	11420
13	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	2290	(p10+p11-p12)	29343	21538	25387	-7805	3849
14	Витрати з податку на прибуток	2300		0	0	0	0	0

Продовження табл. 3.6

1	2	3	4	5	6	7	8	9
15	Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	(p13–p14)	29343	21538	25387	–7805	3849
16	Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		0	0	0	0	0
17	Сукупний дохід	2465	(p15+ p16)	29343	21538	25387	–7805	3849

Проаналізувавши формування й розподіл прибутку на підприємстві необхідно зробити висновок, що чистий дохід (виручка) від реалізації продукції у 2020 році становить 80011 тис. грн., у 2021 році він зріс до 93443 тис. грн., а у 2022 році – до 105199 тис. грн., що відбулося значною мірою за рахунок збільшення валового прибутку. Собівартість реалізованої продукції на 2020 рік становить 48825 тис. грн., у 2021 вона становить 68446 тис. грн.. У 2022 році собівартість продовжує збільшуватись і становить 71666 тис. грн.

Валовий прибуток підприємства складає різницю між отриманим чистим доходом і собівартістю продукції. У 2020 році він становить 31186 тис. грн., у 2021 році зменшується до 24997 тис. грн., а в 2022 зростає до – 33533 тис. грн..

У 2022 році ТОВ «Веприк Плюс» знову почало збільшувати свою прибутковість яка становить 25387 тис.грн. . У 2021 році прибуток склав 21538 тис. грн. Дані показники значною мірою залежать від врожайності агрокультур, яка в свою чергу від погодніх умов.

Таблиця 3.7

Аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат підприємства
ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 роки

Показник	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+, –), тис.грн.	Темп росту, %	2021 рік	2022 рік	Відхилення (+, –), тис.грн.	Темп росту, %
	тис.грн	тис.грн			тис.грн	тис.грн		
1	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Доходи	81780,00	94263,00	12483,00	115,26	94263,00	106785,00	12522,00	113,28
2. Витрати	52437,00	72446,00	20009,00	138,16	72446,00	80369,00	7923,00	110,94

Продовження табл. 3.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9
3. Прибуток (збиток) від звичайної діяльності (п.1 – п.2)	29343,00	21817,00	-7526,00	74,35	21817,00	26416,00	4599,00	121,08
4. Середньорічна вартість активів	60129,00	114167,50	54038,50	189,87	41421,50	143804,50	102383,00	347,17
5. Чистий дохід від реалізації (товарів, робіт, послуг)	80011,00	93443,00	13432,00	116,79	48963,00	105199,00	56236,00	214,85
6. Рентабельність активів, % (п.3 : п.4)	0,49	0,19	-0,30	39,00	0,53	0,18	-0,34	34,88
7. Рентабельність продаж, % (п.3 : п.5)	0,37	0,23	-0,14	63,10	0,45	0,25	-0,19	56,35
8. Рентабельність витрат, % (п.3 : п.2)	0,56	0,30	-0,26	53,78	0,30	0,33	0,03	109,14
9. Виручка від реалізації в 1 грн. доходів (п.5 : п.1)	0,98	0,99	0,01	101,15	0,52	0,99	0,47	189,66
10. Доходи на 1 грн. активів (п.1 : п.4)	1,36	0,83	-0,53	60,71	2,28	0,74	-1,53	32,63
11. Доходи на 1 грн. витрат (п.1 : п.2)	1,56	1,30	-0,26	83,41	1,30	1,33	0,03	102,12

Зобразимо структуру доходів та витрат на рисунку 3.5.

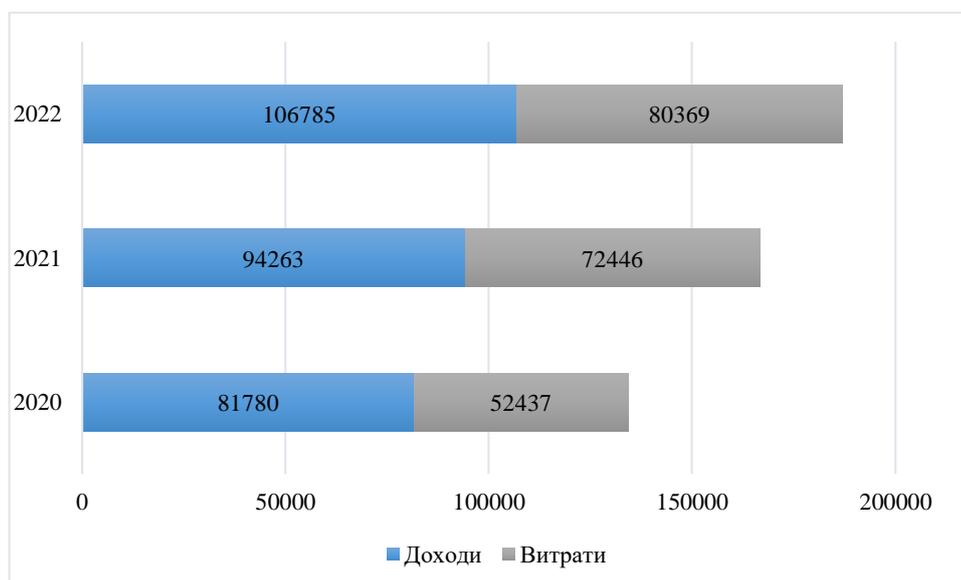

Рис. 3.5. Структура доходів та витрат ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр.

Провівши аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат підприємства ТОВ «Веприк Плюс» за 2020 – 2022 роки потрібно зробити відповідні висновки. Протягом аналізованого періоду спостерігається збільшення доходів і витрат у 2022 році. Така тенденція в свою чергу говорить про стабільну діяльність підприємства і отримання прибутку від звичайної діяльності.

Розрахувавши показник рентабельності активів варто відзначити, що на одну гривню активів у 2020 році припадає 0,49 гривні чистого прибутку. Ефективність управління підприємством у цьому році є достатньою. У 2021 році показник рентабельності активів склав 0,19 грн, що є достатнім. У 2022 році на 1 гривню активів припадало 0,18 гривень чистого прибутку.

Оскільки рентабельність продаж характеризує розмір прибутку, що надходить на підприємство з кожної гривні від продажу продукції (робіт, послуг), то такий розмір прибутку у 2020 році становить 0,37 гривень, в 2021 році 0,23, а в 2022 році – 0,25 гривень. Відбувся спад даного показника, така тенденція є негативною для підприємства і характеризує те, що потрібно застерігатися.

Оскільки рентабельність витрат показує скільки підприємство має прибутку з кожної гривні, витраченої на виробництво і реалізацію продукції, то можна сказати що таке значення у 2020 році становить – 0,56 гривень, в 2021 році цей показник становив 0,30 гривень, а в 2022 році – 0,33 гривень. Тобто на кінець розрахункового періоду відбувається зниження кількості прибутку отриманого підприємством з кожної гривні, витраченої на виробництво і реалізацію продукції, що може свідчити про високу ефективність виробничої діяльності підприємства.

На одну гривню доходів підприємства припадає 0,98 гривень виручки від реалізації у 2020 році, у 2021 році 0,99, та у 2022 показник збільшився до 0,99.

Така тенденція є позитивною оскільки збільшується виручка від реалізації, що є наслідком розширення виробничо–збутової діяльності.

Доходи на одну гривну активів мають найбільше значення у 2020 році – 1,36. В подальші роки показник зазнає зниження. Така тенденція свідчить про зниження прибутковості активів.

Здійснивши аналіз динаміки показників доходів і витрат варто зазначити, що на кінець досліджуваного періоду спостерігається зростання прибутковості підприємства і відбувається більш ефективне використання всіх наявних ресурсів.

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів. Цей показник дає загальну оцінку фінансової стабільності.

Фінансова стійкість – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.

У системі складових елементів фінансової стабільності підприємства фінансова стійкість займає одне із головних місць. Тому необхідним є пошук шляхів досягнення певного ступеня фінансової стійкості підприємства. Для забезпечення фінансової стабільності функціонування підприємства у перспективі необхідно визначати конкретний рівень фінансової стійкості та здійснювати її кількісну оцінку. Велике значення мають визначення «певного ступеня» фінансової стійкості, низки чинників, що обумовлюють межу стійкості, обґрунтованості методичних підходів до її оцінки, особливо в умовах економіки кризового періоду.

Проведемо аналіз фінансової стійкості на основі розрахунку показників (табл. 3. 8).

Таблиця 3.8

Показники фінансової стійкості ТОВ «Веприк Плюс»

№ п/п	Найменування показника	2020	2021	2022	2021/2020	2022/2021
1	2	3	4	5	6	7
1	Наявність власних коштів підприємства	58057	66141	78797	1,14	1,19
2	Коефіцієнт фінансової стійкості	0,88	0,79	0,90	0,90	1,14
3	Коефіцієнт фінансової автономії	0,87	0,78	0,87	0,90	1,12
4	Коефіцієнт фінансової залежності	1,16	1,29	1,15	1,11	0,89
5	Коефіцієнт фінансового ризику	0,16	0,29	0,15	1,81	0,52
6	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,72	0,64	0,63	0,89	0,98
7	Коефіцієнт покриття запасів	1,05	0,86	1,30	0,82	1,51
8	Коефіцієнт загальної заборгованості	0,14	0,27	0,12	1,93	0,44
9	Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	6,43	3,47	6,61	0,54	1,90

Залежність показників фінансової стійкості від наявності власних коштів наведено на рисунку 3.8.

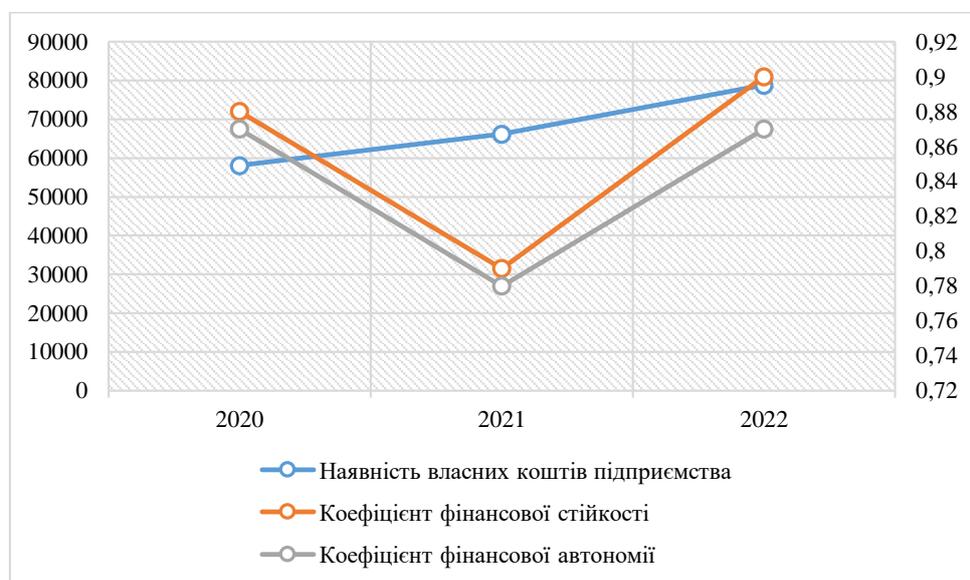

Рис. 3.8. Залежність показників фінансової стійкості ТОВ «Веприк Плюс» від наявності власних коштів

Власники підприємства зацікавлені в оптимізації власного капіталу та в мінімізації позикових ресурсів у загальному обсязі джерел фінансування. Кредитори оцінюють фінансову стійкість позичальника за величиною власного капіталу й можливості попередження банкрутства. За допомогою аналізу коефіцієнтів можна виявити сильні й слабкі позиції підприємства. Управлінці використовують ці дані для контролю діяльності підприємства, щоб не допустити банкрутства. Важливим є й те, що аналіз коефіцієнтів дає змогу ліпше зрозуміти взаємозв'язок між балансом і звітом про доходи.

На сучасному етапі підприємствам доцільно звернути увагу на такі внутрішні фактори забезпечення запасу фінансової міцності та беззбиткової діяльності: вартість сировини, її доступність, стосунки з постачальниками; величина і структура витрат виробництва відносно конкурентів; номенклатура товарів (послуг) і можливості їх розширення; життєвий цикл основних продуктів; цінова політика і гнучкість встановлення цін; можливість отримання кредитів; оборотний капітал, його гнучкість; витрати обігу та можливості їх зниження; можливість використання альтернативних фінансових стратегій; досвід та персональна кваліфікація працівників; форми та методи матеріального стимулювання.

Отже, в загальному аналізуючи показники фінансової стійкості ТОВ «Веприк Плюс» можна сказати, що вони знаходяться на високому рівні, що свідчить про фінансову стійкість підприємства та незалежність його від зовнішніх кредиторів та інвесторів.

Провівши розрахунки ми можемо визначити тип фінансової стійкості ТОВ «Веприк Плюс». Так як всі запаси підприємства покриваються власними коштами, тобто підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів, що трапляється вкрай рідко, то трикомпонентний показник має вигляд:

$$S = \{1, 1, 1\},$$

$$B > 3п$$

Таким чином ми бачимо, що ТОВ «Веприк Плюс» має абсолютну фінансову стійкість, тобто підприємство не перебуває на межі банкрутства.

Проаналізуємо показник, що характеризує вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Класифікація типу фінансового стану ТОВ «Веприк Плюс»

Показник	2020	2021	2022
Загальна величина запасів	49998	59320	56087
Наявність власних коштів	58057	66141	78807
Наявність власних та довгострокових позикових коштів (робочий капітал)	59517	68097	83202
Наявність загальних коштів	59517	86798	84612
$\Phi_B = B - 3П$	8059	6821	22720
$\Phi_{ВД} = ВД - 3П$	9519	8777	27115
$\Phi_{ЗК} = 3К - 3П$	9519	27478	28525
Трикомпонентний показник фінансової стійкості $S(\Phi) = \{S1(\pm\Phi_B), S2(\pm\Phi_{ВД}), S3(\pm\Phi_{ЗК})\}$	$S\{1,1,1\}$	$S\{1,1,1\}$	$S\{1,1,1\}$

Зобразимо динаміку наявності коштів на рисунку 3.9.

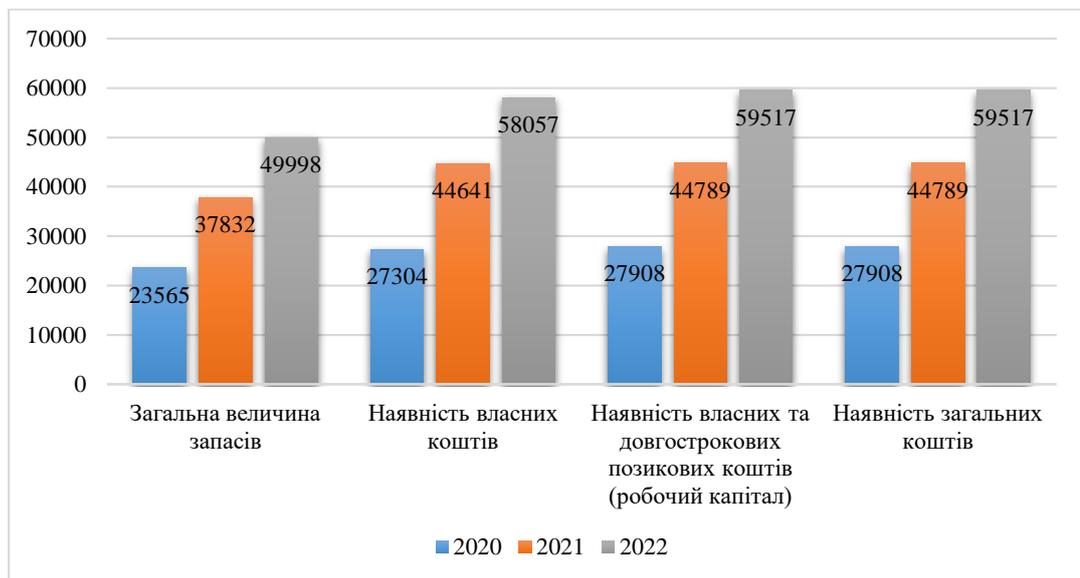

Рис. 3.9 Динаміка наявності коштів ТОВ «Веприк Плюс» за 2020–2022 рр.

За результатами розрахунків типу фінансової стійкості відзначаємо, що підприємство ТОВ «Веприк Плюс» характеризується абсолютною фінансовою стійкістю у 2020–2022 роках, коли загальних коштів підприємства вистачає для покриття власних запасів.

За даними таблиці можна зробити висновок, що загальна величина запасів на підприємстві на 2020 рік становить 49998 тис. грн., на 2021 рік їх сума збільшилась до 59320 тис. грн., на 2022 вони становлять 56087 тис. грн. Натомість на підприємстві на 2020 – 2022 рік достатньо наявних власних коштів. Так, на 2020 рік їх сума становить 58057 тис. грн., на 2021 – 66141 тис. грн., а на 2022 – 78807 тис. грн. Власні та довгострокові позикові кошти також з кожним роком мають тенденцію до зростання.

3.3. Оцінка рівня фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»

У науковій літературі існує безліч підходів до визначення поняття фінансової безпеки та основних її складників, що, своєю чергою, породжує формування значної кількості підходів до оцінки рівня фінансової безпеки, автори яких акцентують увагу на різних аспектах діяльності та видах загроз фінансовій безпеці підприємства. Дослідження та аналіз розроблених методологій оцінки рівня фінансової безпеки показав, що їх можна умовно поділити на дві основні групи: традиційні та нетрадиційні (рис. 3.10) [74]. Нетрадиційні методи засновані на оцінці та аналізі ризиків й визначенні ринкової вартості підприємства, проте в сучасній вітчизняній літературі дані методи не набули значного поширення.

Рис. 3.10. Систематизація методів оцінки рівня фінансової безпеки підприємств [75]

Основними їх недоліками є складність під час аналізу та необхідність значної кількості важкодоступної інформації стосовно ринкових тенденцій. Окрім того, методи, сформовані на основі визначення ринкової вартості, хоча й демонструють реальну вартість підприємства для інвесторів, проте не відображають його фінансовий стан, а отже, можливості протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам.

Серед українських науковців більше поширені традиційні методи, які засновані на оцінці надійності та стабільності функціонування підприємства

Індикаторний підхід є одним із найбільш поширених та полягає у розрахунку показників та коефіцієнтів, що характеризують діяльність підприємства, та їх порівнянні з нормативними значеннями. Це найпростіший метод аналізу рівня фінансової безпеки, який потребує найменше витрат часу та спеціальних умінь, а також дає змогу швидко відстежувати негативні тенденції у діяльності підприємства. Проте доволі складним є питання нормативних значень коефіцієнтів, які не завжди враховують зміни у зовнішньому середовищі підприємства та саму специфіку його діяльності.

Для побудови моделі нами було обрано 16 відносних показників, які характеризують різні аспекти діяльності промислового підприємства: платоспроможність, ліквідність, рентабельність, ділову активність, майновий стан. Окрім того, у своєму виборі ми керувалися такими умовами, як:

- значимість та вплив показника на фінансовий стан підприємства;
- максимальна інформативність показника;
- відносна простота розрахунку показників;
- наявність необхідної для їх розрахунку інформації у публічній звітності.

Обрані показники характеризують фінансовий стан, виробничу ефективність та динаміку економічного розвитку промислового підприємства, які за умови задовільного рівня кожного показника, створюють підґрунтя для забезпечення стабільного економічного та фінансового розвитку, а отже, задовільного рівня фінансової безпеки підприємства (табл. 3.10). Також зауважимо, що всі показники є стимуляторами, тобто чим більше значення кожного окремого

показника, тим вище рівень фінансової безпеки підприємства, в іншому разі доведеться застосовувати додаткові формули перетворення.

Таблиця 3.10

Аналіз коефіцієнтів ТОВ «Веприк Плюс» за 2020 – 2022 роки

Показник	Порогове значення	Роки			Відхилення	
		2020	2021	2022	2022/2021	2021/2020
1	2	3	4	5	6	7
Фондовіддача (Φ_0)	>1	4,88	3,58	2,73	0,76	0,73
Коефіцієнт придатності основних засобів ($K_{пр.оз}$)	$\geq 0,5$	0,71	0,75	0,75	1,00	1,06
Коефіцієнт покриття ($K_{покр}$)	≥ 2	6,23	3,39	6,36	1,88	0,54
Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{абс.л}$)	$0,6 \leq$	5,28	2,7	5,86	2,17	0,51
Коефіцієнт автономії ($K_{авт}$)	≥ 2	0,87	0,78	0,87	1,12	0,90
Коефіцієнт фінансової стійкості ($K_{ф.ст}$)	>1	0,88	0,79	0,9	1,14	0,90
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності ($K_{ф.ст}$)	$0,7 \leq$	0,88	0,8	0,9	1,13	0,91
Коефіцієнт маневреності ВК ($K_{м.вк}$)	$>0,5$	0,72	0,64	0,63	0,98	0,89
Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості ($K_{дз кз}$)	$=1$	1,19	1,19	2,5	2,10	1,00
Коефіцієнт зміни оборотності оборотних коштів ($K_{об оа}$)	>0	1,33	1,12	1,08	0,96	0,84

Продовження табл. 3.10

1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнт зміни валюти балансу (Квал бал)..	>0	0,41	0,43	0,11	0,26	1,05
Коефіцієнт зміни чистого прибутку (Кчп.)	>0	0,47	-0,27	0,18	-0,67	-0,57
Рентабельність ВК (Рвк)	>0,15	0,4	0,23	0,21	0,91	0,58
Рентабельність активів (РА)	>1	1,8	0,84	0,68	0,81	0,47
Рентабельність продажу (Рпрод)	>0,24	0,37	0,23	0,24	1,04	0,62
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабс.л)	0,2≤	0,07	0,04	0,07	1,75	0,57

Для того щоб оцінити фінансову безпеку ТОВ «Веприк Плюс» необхідно навести вагові значення для кожного коефіцієнта, що ми і зробимо за допомогою таблиці 3.11 [76]

Таблиця 3.11

Вагові значення системи показників моделі оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»

№	Показник	Характеристика та вплив на фінансову безпеку	Ранг	Вагове значення
1	2	3	4	5
1	Фондовіддача (Фо)	Показник відображає суму реалізованої валової продукції, що припадає на 1 грн. основних засобів та фактично характеризує ефективність використання основних засобів. Низький рівень даного показника та його зменшення стверджують про неефективність використання основних засобів, а отже, наявність ризику неефективності операційної діяльності та майбутнього недоотримання прибутку	13	0,03
2	Коефіцієнт придатності основних засобів (Кпр оз.)	Коефіцієнт відображає технічний стан наявних основних фондів. Низьке значення коефіцієнта та його зменшення свідчать про необхідність оновлення основних засобів, що призводить до додаткових фінансових втрат у майбутніх періодах	15	0,01

Продовження табл. 3.11

1	2	3	4	5
3	Коефіцієнт покриття (Кпокр.)	Коефіцієнт характеризує достатність наявних ресурсів підприємства для погашення поточних зобов'язань та відображає ризик неплатоспроможності. Низький рівень коефіцієнту означає нездатність підприємства відповідати за своїми боргами та є ознакою його неплатоспроможності	6	0,08
4	Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшв л.)	Коефіцієнт відображає можливість погашення поточних зобов'язань підприємства за рахунок наявних грошових засобів та дебіторської заборгованості, яка не є простроченою. Фактично характеризує платоспроможність підприємства за умови своєчасних розрахунків із дебіторами.	5	0,09
5	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кабс л.)	Коефіцієнт характеризує здатність підприємства відповідати за своїми поточними зобов'язаннями за рахунок найбільш ліквідних коштів. Низький рівень коефіцієнту стверджує про неможливість сплати підприємством поточних зобов'язань без залучення коштів дебіторів. Своєю чергою, особливо за несприятливої кон'юнктури є ризик неповернення коштів дебіторів, що підриває платоспроможність підприємства та загрожує його фінансовій безпеці.	4	0,10
6	Коефіцієнт автономії (Кавт.)	Коефіцієнт показує питому вагу власного капіталу, найбільш надійного джерела фінансування, у загальній сумі джерел фінансування. Чим вище даний показник, тим менший ризик фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та вищий рівень фінансової безпеки.	2	0,11
7	Коефіцієнт фінансової стійкості (Кфст.)	Коефіцієнт відображає співвідношення між власним та залученим капіталом та показує, скільки гривень власного капіталу припадає на одиницю залученого. Низьке значення коефіцієнту стверджує про незадовільну структуру джерел фінансування підприємства та наявність реальної загрози фінансовій безпеці підприємства.	1	0,12
8	Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності (Кфнез.)	Коефіцієнт відображає частину активів підприємства, які сформовані за рахунок найбільш надійних джерел фінансування. Характеризує достатність власного капіталу та довгострокових зобов'язань для фінансування діяльності підприємства без залучення короткострокових пасивів. Низьке значення показника стверджує про наявність ризику недофінансування, який збільшується з несприятливою структурою на ринку, та зменшення фінансової безпеки підприємства.	3	0,10

Продовження табл. 3.11

1	2	3	4	5
9	Коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмв)	Коефіцієнт відображає частину власного капіталу, що спрямовується для фінансування поточної діяльності. Характеризує достатність власних джерел для фінансування поточної діяльності. Низьке значення коефіцієнту стверджує про необхідність залучення додаткових джерел для фінансування діяльності підприємства, а отже, і зниження рівня економічної безпеки.	8	0,07
10	Співвідношення оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості (Кдз кз /)	Показник відображає достатність коштів, що надійдуть від дебіторів, для погашення поточної кредиторської заборгованості. Наближення показника до 1 означає ефективну політику управління дебіторської та кредиторської заборгованості та відсутність загроз фінансовій безпеці підприємства, пов'язаних із дебіторами	7	0,07
11	Коефіцієнт зміни оборотності оборотних коштів (Коб оа .)	Коефіцієнт показує у скільки разів збільшився коефіцієнт оборотності оборотних активів за звітний період та відображає ефективність їх використання. Тенденція до зростання свідчить про зростання ефективності управління оборотними коштами	14	0,02
12	Коефіцієнт зміни валюти балансу (Квал бал.)	Коефіцієнт показує у скільки разів зросла сума активів підприємства за звітний період. Характеризує загальну динаміку підприємства. Низьке значення показника стверджує про негативні явища на підприємстві та скорочення виробничої діяльності, а високі – про розширення виробництва та можливість зростання прибутків у майбутніх періодах.	16	0,01
13	Коефіцієнт зміни чистого прибутку (Кчп.)	Коефіцієнт показує у скільки разів зросла сума чистого прибутку підприємства за звітний період. Характеризує загальну прибутковість підприємства. Низьке значення показника стверджує про зменшення ефективності діяльності підприємства та наявність ризику подальшого зменшення прибутковості, що створює пряму загрозу фінансовій безпеці підприємства. Високі значення стверджують про можливість забезпечення подальшого економічного зростання.	9	0,06
14	Рентабельність ВК (Рвк)	Коефіцієнт відображає віддачу власного капіталу та показує величину прибутку в розрахунку на 1 грн. вкладеного власниками капіталу. Характеризує ефективність вкладених коштів у підприємства. Низьке значення показника означає неефективне використання вкладених коштів	12	0,04

Продовження табл. 3.11

1	2	3	4	5
15	Рентабельність активів (РА)	Показник показує величину прибутку в розрахунку на 1 грн. активів та відображає ефективність використання активів підприємства. Низьке значення показника стверджує про неефективне управління підприємством та наявність можливих загроз фінансовій безпеці через неефективну діяльність підприємства.	11	0,04
16	Рентабельність продажу (Рпрод)	Коефіцієнт відображає величину чистого прибутку, що приходить на 1 грн. виручки від реалізації, а також дає можливість оцінити частку собівартості у продажах. Низьке значення означає неефективну діяльність підприємства через високий рівень собівартості або неефективну інвестиційну та фінансову діяльність та наявність загроз фінансовій безпеці підприємства.	10	0,05

Відзначимо, що найбільший вплив на фінансову безпеку справляють показники фінансової стабільності підприємства, оскільки відображають залежність підприємства від зовнішніх чинників, а отже, характеризують захищеність підприємства від зовнішніх загроз, пов'язаних, головним чином, із нестабільністю банківського сектора та можливістю неплатоспроможності підприємств-партнерів.

Кожному із показників за допомогою експертного методу було надано свій ранг залежно від впливу показників на фінансову безпеку промислового підприємства, при цьому найменше значення рангу означає найбільший вплив, а найбільше – найменший. Зауважимо, що ранг повинен переглядатися залежно від стану ринкової кон'юнктури, ситуації як на фінансовому ринку, так і в реальному секторі, а також урахувати специфіку діяльності галузі або самого підприємства, його стратегію та цілі.

Для визначення вагового значення кожного показника було використано формулу Фішберна, яка дає змогу розрахувати їх виходячи із ранжування показників [77]

Таблиця 3.12

Визначення рівня фінансової безпеки підприємства

Рівень фінансової безпеки	Значення IFS	Характеристика стану
Відмінний	$1,17 < IFS$	Підприємство бездоганно протистоїть зовнішнім та внутрішнім загрозам, що створює підґрунтя для стабільного розвитку та реалізації стратегії підприємства у майбутніх періодах
Задовільний	$0,93 < IFS < 1,17$	Підприємство здатне протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, що забезпечує його розвиток у майбутньому періоді
Незадовільний	$0,56 < IFS < 0,93$	Підприємство не здатне протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, що загрожує ефективному функціонуванню підприємства в майбутніх періодах
Критичний	$IFS < 0,56$	Підприємство не протистоїть зовнішнім та внутрішнім загрозам, тому є велика ймовірність утрати платоспроможності й банкрутства

Джерело [76]

$$W_i = \frac{2(m-i+1)}{m(m+1)} \quad (3.1)$$

де W_i – питома вага i -го показника в інтегральному показнику;

i – місце в ранзі окремого показника;

m – загальна кількість показників.

Отримані вагові коефіцієнти необхідні для розрахунку загального інтегрального показника рівня фінансової безпеки підприємства, який розраховується за формулою:

$$Ifs = \sum_{i=1}^m W_i * K_i \quad (3.2)$$

де IFS – показник фінансової безпеки;

W_i – питома вага i -го показника в інтегральному показнику;

K_i – розрахункове значення i -го показника.

Розрахований загальний показник відображає поточний рівень фінансової безпеки підприємства.

Отже, завершальним кроком оцінки є інтерпретація отриманого значення коефіцієнту фінансової безпеки, яка представлена в табл. 3.12.

Запропонований метод дає змогу з найменшими витратами часу оцінити поточний рівень фінансової безпеки для виявлення слабких місць на внесення відповідних коректив. Удосконалена нами методика була використана для оцінки діяльності підприємства ТОВ «Веприк Плюс» табл 3.13.

Таблиця 3.13

Оцінка рівня фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс» за 2020 – 2022 роки

№	Показник	2020		2021		2022	
		Розрахункове значення	Зважене значення	Розрахункове значення	Зважене значення	Розрахункове значення	Зважене значення
1	Фo	4,88	0,14	3,58	0,11	2,73	0,08
2	Кпр.оз	0,71	0,01	0,75	0,01	0,75	0,01
3	Кпокр	6,23	0,50	3,39	0,27	6,36	0,51
4	Кшв.л.	5,28	0,47	2,70	0,24	5,86	0,52
5	Кавт	0,87	0,08	0,78	0,07	0,87	0,08
6	Кф.ст	0,88	0,10	0,79	0,09	0,90	0,10
7	Кф.нез	0,88	0,10	0,80	0,09	0,90	0,11
8	Км.вк	0,72	0,07	0,64	0,07	0,63	0,06
9	Кдз/кз	1,19	0,08	1,19	0,08	2,50	0,17
10	Коб.оа	1,33	0,10	1,12	0,08	1,08	0,08
11	Квал.бал	0,41	0,01	0,43	0,01	0,11	0,00
12	Кчп	0,47	0,00	-0,27	0,00	0,18	0,00
13	Рвк	0,40	0,02	0,23	0,01	0,21	0,01
14	Ра	1,80	0,07	0,84	0,03	0,68	0,03
15	Р прод	0,37	0,02	0,23	0,01	0,24	0,01
Інтегральний показник		1,78		1,17		1,77	

За аналізований період з 2020 – 2022 рр ТОВ «Веприк Плюс» мала відмінний рівень фінансової безпеки, який перевищував 1,17 і за поточний період інтегральний показник фінансової безпеки збільшився на майже 34% відносно

попереднього. Найбільших змін у поточному періоді зазнали коефіцієнт покриття та коефіцієнт валюти балансу. Так, за 2022 р. чистий прибуток ТОВ «Веприк Плюс» збільшився на 3849 тис. грн. порівняно з попереднім роком. Проте дані показники мають змінну питому вагу, оскільки безпосередньо впливають на рівень фінансової безпеки.

У цілому ТОВ «Веприк Плюс» здатне протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, проте для підвищення рівня фінансової безпеки необхідно вжити певних заходів щодо врегулювання слабких місць, серед яких ми пропонуємо такі:

- покращити ефективність використання оборотних коштів за рахунок удосконалення виробничого процесу чи технологій;
- зменшити собівартість продукції за рахунок автоматизації й машинізації.

Ми вважаємо, що за цих умов ТОВ «Веприк Плюс» зможе підтримувати високий рівень фінансової безпеки підприємства. Підсумовуючи, зауважимо, що необхідно постійно відстежувати рівень фінансової безпеки задля швидкого реагування на можливі недоліки в управлінні підприємством, що можуть бути перешкодою ефективному протистоянню зовнішніх та внутрішніх загроз підприємства та оперативному внесенню відповідних коректив щодо усунення слабких місць. Лише за цих умов можливий стабільний економічний розвиток промислового підприємства, що функціонує в умовах мінливого та нестабільного зовнішнього середовища.

Висновок до розділу 3

Підсумовуючи все вище сказане, необхідно зауважити, що підприємство ТОВ «Веприк Плюс» є фінансово стійким, адже зі своїми зобов'язаннями підприємство розраховується вчасно та робить це за власні кошти. Позитивним моментом є також факт високоліквідності підприємства, оскільки він не є абсолютним, підприємству необхідно вжити заходів стосовно збільшення абсолютно ліквідних активів. Коефіцієнти загальної платоспроможності

упродовж усього досліджуваного періоду перевищують нормативні значення, що свідчить про здатність підприємства, швидко та у повному обсязі розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Однак коефіцієнт абсолютної ліквідності не зовсім відповідає нормативним значенням, а це свідчить про те, що підприємству потрібно збільшити свої грошові активи для погашення своїх поточних зобов'язань.

Основні загрозами підприємства ТОВ «Веприк Плюс» втрати позицій на ринку таким чином погіршення фінансово – економічних показників, що в свою чергу може негативно відзначитися на збуті продукції та прибутку підприємства, тому було запропоновано концепцію забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс», яка вимагає: проведення постійного моніторингу внутрішнього і зовнішнього середовища функціонування підприємства для виявлення негативних тенденцій та можливих загроз; обґрунтування, розроблення і реалізації найраціональніших форм, методів, способів і шляхів розвитку системи фінансової безпеки підприємств; ефективного використання адміністративних, економічних, маркетингових, соціально– психологічних, організаційних, юридичних та інших методів управління економічною безпекою підприємства, належного рівня підготовки співробітників організації щодо дотримання ними усіх встановлених правил, спрямованих на забезпечення безпеки.

Провівши аналіз фінансових показників з 2020 – 2022 рр ТОВ «Веприк Плюс» мала відмінний рівень фінансової безпеки, який перевищував 1 проте за поточний період інтегральний показник фінансової безпеки змінювався протягом аналізованого періоду. Найбільших змін у поточному періоді зазнали коефіцієнт покриття та коефіцієнт валюти балансу. Так, за 2022 р. чистий прибуток ТОВ «Веприк Плюс» збільшився на 3849 тис. грн. порівняно з попереднім роком. Проте дані показники мають змінну питому вагу, оскільки безпосередньо впливають на рівень фінансової безпеки.

РОЗДІЛ 4

ОРГАНІЗАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ «ВЕПРИК ПЛЮС»

4.1. Організація управління фінансовою безпекою підприємства

Сучасні особливості функціонування, складне економічне та політичне становище держави зумовлюють зростання ролі фінансової безпеки для кожного вітчизняного підприємства. Це питання є складним з огляду на можливість виникнення несприятливих на можливість виникнення несприятливих ситуацій на декількох рівнях (макро-, та мікрорівні) як окремо, так і комплексно [78].

Одним із основних завдань забезпечення фінансової безпеки підприємства ТОВ «Веприк Плюс» є одним із основних, пріоритетних завдань, що стоять перед усіма структурними ланками і всіма працівниками підприємства, це є збільшення прибутку, підвищення власного добробуту та збільшення вартості самого підприємства. Ефективний захист економічних інтересів організації може бути забезпечений службою фінансової безпеки підприємства, який буде працювати на засадах окремого підрозділу та матиме важливу роль в системі цілої організації.

Управління фінансовою безпекою підприємства є однією із ключових підсистем загальної системи управління підприємством, що включає сукупність економічних методів, принципів, функцій, завдань, важелів та інструментів впливу на стан та розвиток суб'єкта господарювання, що забезпечують виконувати основні завдання підприємства. Елементи фінансової безпеки підприємства повинні включати в себе:

- сукупність фінансових інтересів підприємства;
- функції, принципи і процеси управління;
- організаційну структуру;
- управлінський персонал;
- техніку і технології управління [79].

Розглянемо організаційну структуру на підприємстві:

Рис. 4.1. Організаційна структура ТОВ «Веприк Плюс»

Кожна структурна ланка має свої функціональні обов'язки і вирішує своє конкретні функції та завдання. Водночас кожна структурна ланка і кожен співробітник працюють для досягнення загальної мети: підвищення добробуту підприємства, збільшення його прибутку. Реалізація мети, спрямована на максимізації прибутку та збільшення вартості підприємства та добробуту персоналу.

Процес управління завжди передбачає наявність об'єкта та суб'єкта управління. Тому, розглядаючи управління фінансовою безпекою підприємства,

необхідно визначити суб'єкт та об'єкт управління запропонований нами на ТОВ «Веприк Плюс» (рис.4.2).

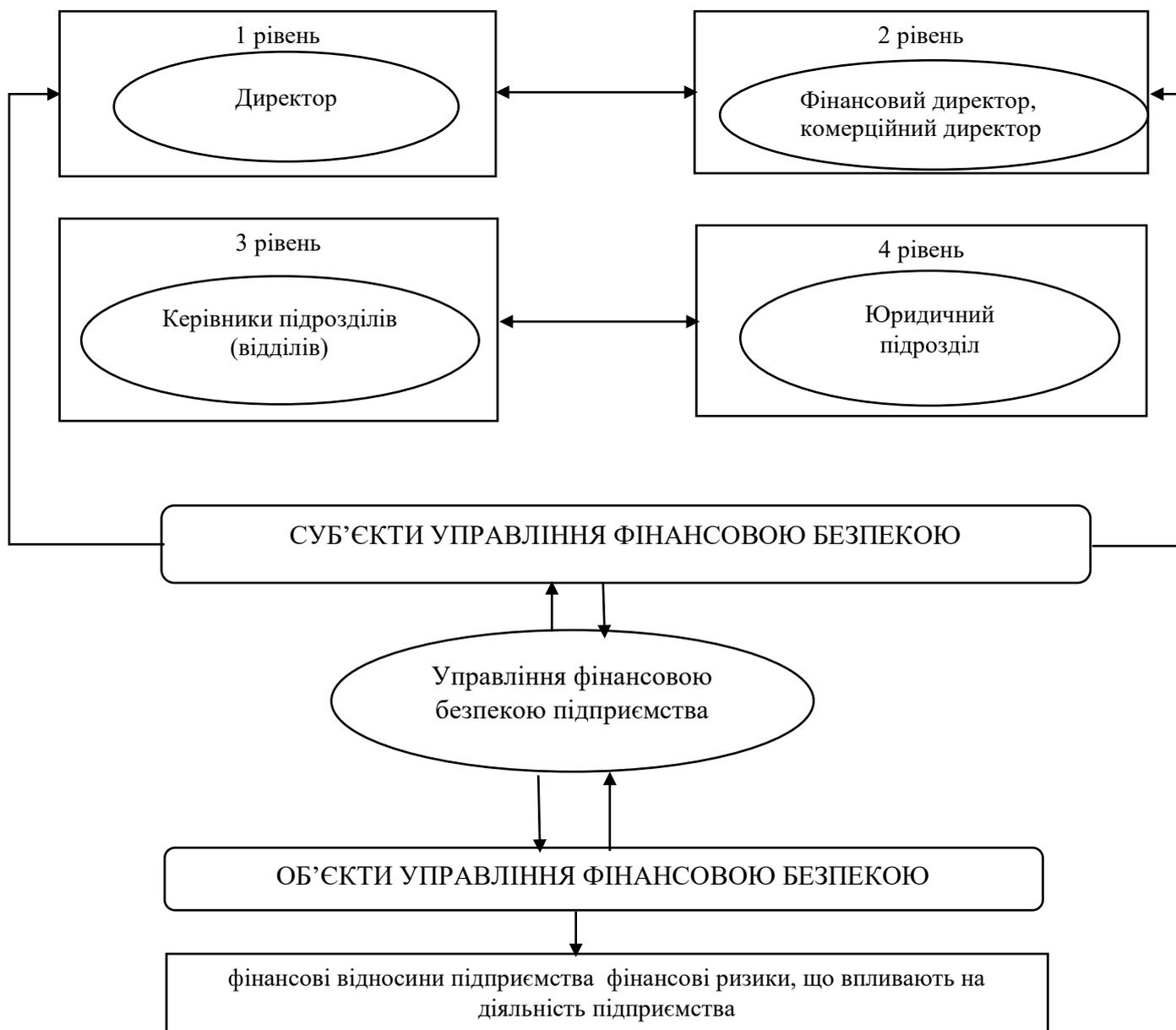

Рис. 4.2. Об'єкти та суб'єкти управління фінансовою безпекою підприємства

Головною ознакою суб'єкта управління є наявність у нього певних повноважень або компетенцій, що дають змогу втілювати свою волю у формі управлінських рішень, керівних команд, обов'язкових до виконання.

Проаналізувавши дане підприємство головними суб'єктами управління фінансово-економічною безпекою є Голова Ради Директорів разом з Генеральним Директором керівник, фінансовий директор, юрисконсульт, головний бухгалтер підприємства.

Об'єктом управління фінансовою безпекою підприємства виступає фінансова діяльність підприємства в цілому, її окремі елементи (прибуток, джерела формування фінансових ресурсів, структура капіталу, обсяги та інтенсивність грошових потоків, фінансові інвестиції, фінансові інновації тощо) та сукупність фінансових ризиків, що впливають на фінансову діяльність підприємства. В межах системи фінансової безпеки, об'єкт управління визначається та коригується залежно від завдань управління [79].

Основною метою управління фінансовою безпекою підприємства є забезпечення фінансової стійкості підприємства та захист його фінансових інтересів від дії зовнішніх і внутрішніх загроз та фінансових ризиків для забезпечення ефективного розвитку в поточному та довгостроковому періоді. В процесі реалізації головної мети, управління фінансовою безпекою підприємства націлене на вирішення таких основних завдань, а саме:

- забезпечення ефективної фінансової діяльності підприємства;
- зростання прибутковості та ринкової вартості підприємства;
- забезпечення своєчасного виявлення та усунення загроз і небезпек фінансовій безпеці підприємства;
- забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками підприємства.

Завдання забезпечення ефективної фінансової діяльності ТОВ «Веприк Плюс» полягає у формуванні достатнього обсягу фінансових ресурсів на усіх етапах розвитку підприємства, виборі форм фінансування та їх оптимального співвідношення, формуванні структури капіталу підприємства, напрямків його використання, забезпеченні своєчасності розрахунків та виконанні фінансових зобов'язань перед контрагентами, здійсненні контролю за ефективним цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів, підтриманні необхідного

рівня ліквідності, платоспроможності та ділової активності підприємства, розширення виробництва та вихід на нові ринки збуту не тільки в Україні, а й експортувати продукцію.

Завдання зростання прибутковості та ринкової вартості підприємства полягає у збалансуванні надходжень і видатків платіжних засобів підприємства у часі; оптимізації податкової політики, дивідендної політики та грошового обігу підприємства; пошуку резервів збільшення доходів, виявлення та попередження фінансових кризових явищ на підприємстві.

В процесі реалізації завдання забезпечення своєчасного виявлення й усунення загроз і небезпек фінансовій безпеці підприємства, відбувається визначення потенційних та реальних негативних факторів впливу на фінансову безпеку підприємства, джерел загроз і небезпек та можливих їх негативних наслідків для фінансової діяльності підприємства, а також відбувається розробка заходів, спрямованих на запобігання реалізації загроз та переходу їх у небезпеки, з метою мінімізації втрат підприємства. Щоб усунути всі небезпеки, які можуть загрожувати підприємству необхідно створити службу фінансової безпеки, яка буде виявляти всі загрози та усувати їх, не приносячи збитків підприємству. На такий підрозділ буде покладено такі обов'язки:

- аналіз: всіх договорів, які заключає підприємство, вихід підприємства на той чи інший ринок збуту, як це відзначиться для організації, аналіз всіх постачальників та покупців;
- проектування методів з попередження можливих загроз та вибір способів захисту для підприємства;
- прогнозування можливих загроз економічної безпеки для конкретного підприємства;
- вирішення негативної ситуації з мінімальними втратами для підприємства.
- постійне вдосконалення системи фінансової безпеки для підприємства.
- забезпечення високого рівня фінансової безпеки господарської діяльності ТОВ «Веприк Плюс»;

– пошук та здобування необхідної інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень з питань стратегії і тактики подальшої підприємницької діяльності;

– розробка та здійснення заходів із забезпечення роботи з документами, що містять відомості, які є комерційною таємницею, контроль виконання вимог матеріалів інструктивного характеру.

Служба фінансової безпеки фірми завжди має бути готовою до подолання критичної ситуації, що може виникнути через зіткнення інтересів в бізнесу.

Відділ з питань безпеки створювався з врахуванням, що досліджуване підприємство є великим, адже його чисельність працівників налічує 550 чоловік, тому відділ буде налічувати 3 особи.

Структуру служби економічної безпеки на підприємстві наведено на наступному рисунку:

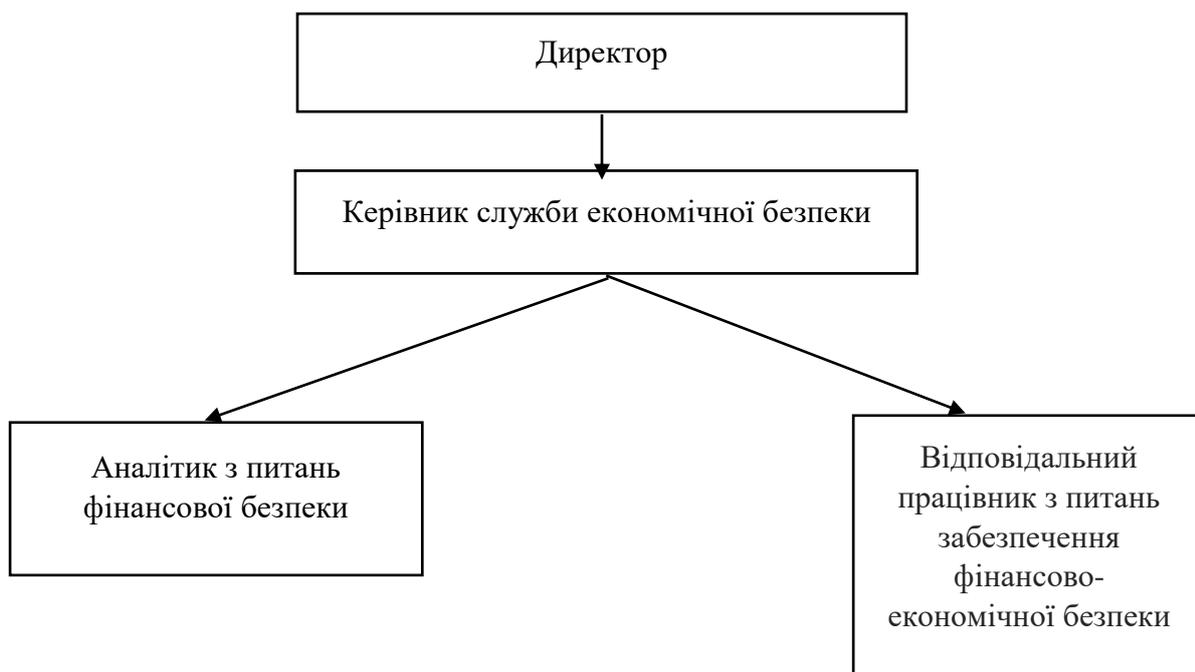

Рис. 4.3 Структура служби фінансової безпеки на ТОВ «Веприк Плюс»

Очолює службу безпеки: начальник служби на посаді заступника керівника фірми з питань фінансової безпеки.

Органами управління безпекою великого підприємства є:

- дирекція фірми – вищий орган управління;
- відділ служби фінансової безпеки – виконавчий орган.

До складу правління входять начальник служби безпеки, аналітик з питань економічної безпеки підприємства та працівник з питань забезпечення фінансово– економічної безпеки в організації.

Начальник служби з фінансової безпеки є безпосереднім керівником персоналу служби безпеки. Він безпосередньо підпорядковується Голові Раді директорів підприємства.

Начальник служби безпеки здійснює керівництво діяльністю служби безпеки, вирішує всі організаційні питання, пов'язані з діяльністю служби безпеки, крім тих, що стосуються виключної компетенції дирекції підприємства.

Начальника служби безпеки вибирає особа на посаді: Голови Ради директорів, а саме власник організації. Директор фірми укладає з ним трудовий договір, у якому обумовлено всі посадові обов'язки та умови праці.

Начальник служби безпеки без додаткового доручення діє від імені служби безпеки у всій своїй діяльності, має право підпису всіх правових і бухгалтерських документів служби з питань економічної безпеки, визначає посадові оклади її працівників, вирішує питання щодо надання чи позбавлення премій, інших видів заохочення та мотивування, укладає трудові договори із працівниками відповідної служби тощо.

На час відпустки чи відрядження начальник служби безпеки делегує свої повноваження аналітику з питань фінансової безпеки на підприємстві. Начальник служби безпеки:

- забезпечує надійний захист комерційної таємниці підприємства та гарантує не витоку важливої інформації за межі організації;
- виробляє адекватні способи захисту економічної безпеки;
- відображає загрозу і сприяє ліквідації шкідливих наслідків для підприємства;
- здійснює перевірку й оцінку лояльності працівників свого відділу;

- здійснює на підприємстві зв'язок з базовим органом служби охорони організації;
- здійснює всіляку допомогу правоохоронним та іншим державним органам у розслідуванні випадків злочинних посягань на майно організації та на саме підприємство (наприклад рейдерські захоплення);
- перевіряє та підписує всі аналітичні висновки за певний період та особисто звітує за них керівнику організації;
- за допомогою співбесіди набирає працівників на роботу до відділу економічної безпеки;
- контролює та координує напрямки робіт з розроблення, запровадження та реалізації заходів із забезпечення фінансово-економічної та інформаційної безпеки;
- забезпечує виконання підрозділом програм, планів щодо впровадження новітніх технологій у сфері фінансово-економічної та інформаційної безпеки, оновлення відповідних програмних забезпечень;
- вирішує питання щодо фінансово-економічної та інформаційної безпеки в межах наданих йому повноважень, доручає виконання окремих функцій іншим працівникам, затверджує правовий статус структури підрозділу фінансово-економічної безпеки.

Права начальника служби безпеки наступні.

1. Діяти від імені відділу, представляти інтереси підприємства у взаємовідносинах з іншими структурними підрозділами підприємства, організаціями й органами державної влади.
2. Здійснювати взаємодії з керівниками (співробітниками) усіх (окремих) структурних підрозділів підприємства.
3. Знайомитися з проектами рішень керівництва підприємства, що стосуються діяльності очоленого ним структурного підрозділу.
4. Вносити на розгляд керівництва пропозиції по поліпшенню діяльності підприємства і очоленого ним структурного підрозділу зокрема.

5. Брати участь у підготовці проектів наказів, інструкцій, указівок, а також кошторисів, договорів і інших документів, зв'язаних з діяльністю структурного підрозділу.

6. У межах своєї компетенції підписувати і візувати документи.

7. Самостійно вести переписування зі структурними підрозділами підприємства, а також іншими організаціями з питань, що входять у його компетенцію.

8. Подавати пропозиції директору підприємства про залучення до матеріальної і дисциплінарної відповідальності посадових осіб очоленого ним структурного підрозділу за результатами перевірок.

Відповідальність керівника служби:

- неналежне виконання своїх посадових обов'язків згідно інструкції;
- зловживання своїми службовими обов'язками;
- несвоєчасне подання звіту про виконані роботи керівнику підприємства.

Умови роботи начальника служби безпеки: Режим роботи начальника служби безпеки визначається згідно з Правилами внутрішнього трудового розпорядку, встановленими на підприємстві. Умови оплати праці начальника служби безпеки визначаються згідно з Положенням про оплату праці персоналу.

Підбираючи начальника відділу фінансової безпеки, повинні опиратися насамперед два питання, що стосуються його професіоналізму і лояльності. Відповідно до виконуваних ним функцій він має знати не просто дані про підприємство, а всі проблемні аспекти його роботи, весь негатив. Тому підбір особи на таку посаду має бути дуже чітким і обдуманим.

Необхідно зауважити, що задля очолення цього відділу власник підприємства може вибрати серед своїх працівників підприємства, якщо дана особа компетентна в даному питанні, це є позитивним для такого вибору, ця особа може багато знати про підприємство, його «підводні камені». Як правило, такі фахівці, що пропрацювали в організації тривалий час, є професіоналами, але тільки у вузькій спеціальності. А керівник служби безпеки має знати набагато більше.

На жаль, на досліджуваному підприємстві немає людини, яка була б компетентна в цьому питанні. Тому керівник повинен шукати такого працівника за межами організації, бажано на таку посаду людина повинна мати досвід роботи не менше 5 років.

При підборі кандидата на посаду начальника служби безпеки слід чітко визначити пріоритети його роботи. Такими пріоритетами можуть бути загрози з боку конкурентів, боротьба з шахрайством, засоби протидії рейдерським захопленням.

Таким чином, раціональне впровадження в практику основних елементів системи, механізму і процесу управління дає змогу керівництву служби фінансової безпеки значно підвищити ефективність управлінської дії на результати її діяльності.

Наступним працівником служби фінансової безпеки на підприємстві буде – аналітик з питань фінансової безпеки підприємства. Дана особа є заступником керівника служби безпеки, але тільки тоді, коли той знаходиться у відпустці чи відрядженні.

Аналітик з питань фінансової безпеки призначається на посаду та звільняється з посади наказом наказам директора підприємства за поданням начальника служби безпеки. Відповідна особа начальнику даної служби.

При виконанні своєї роботи керується нормативно-правовими актами України на охорону діяльності та інформаційну безпеку, трудовим законодавством, також при роботі спирається на Положення про службу фінансової безпеки, яка повинна бути внутрішнім документом та при розробці якого повинні враховуватися всі нюанси роботи на підприємстві.

Якщо керівник служби фінансової безпеки по якихось із причин відсутній на робочому місці він являється його заступником. Завдання та обов'язки аналітика з питань фінансової безпеки на підприємства.

1. Вирішує питання на підґрунті теоретичних знань у галузі фінансів та економічної безпеки.

2. Організовує аналітичні та методичні впровадження із питань економічної безпеки.

3. Розробляє та удосконалює теоретико-практичні методи забезпечення необхідною інформацією.

4. Визначає показники та індикатори економічної безпеки для досліджуваного підприємства

5. Визначає та оцінює стан і рівень фінансово-економічної безпеки організації, партнерів, покупців і конкурентів. Визначає рівень загроз: внутрішніх і зовнішніх.

6. Проводить моніторинг фінансово-економічного стану підприємства з метою попередження його банкрутства.

7. Бере участь у плануванні заходів із забезпечення фінансово-економічної безпеки, удосконалення інформаційно-аналітичного процесу функціонування системи фінансово-економічної безпеки та плануванні окремих спеціальних заходів щодо оперативного реагування на загрози, ризики, небезпеки в діяльності організації.

8. Розроблює аналітичні документи, за якими здійснюється оцінка стану та надаються пропозиції щодо діяльності організації в умовах загроз і небезпек, рекомендації щодо їх зниження або усунення.

9. Надає визначеним керівництвом організації особам аналітичну інформацію щодо стану фінансово-економічної безпеки організації.

10. Розробляє всі види аналітичних документів, які стосуються забезпечення фінансово-економічної служби підприємства.

Права аналітика з питань економічної безпеки підприємства:

– подавати керівнику відділу звіт про виконані роботи та звіти про вдосконалення роботи відповідної служби;

– може брати участь у нарадах, зборах, якщо це стосується його компетенції.

За невиконання певної роботи несе відповідальність за:

– невиконання посадових обов'язків передбачених його посадовою інструкцією

– несвоєчасне подання звіту про виконану роботу керівнику відділу;

– розголошення конфіденційної інформації організації. Умови роботи начальника служби безпеки:

Режим роботи аналітика з питань фінансової безпеки визначається згідно з Правилами внутрішнього трудового розпорядку, встановленими на підприємстві. Умови оплати праці начальника служби безпеки:

Умови оплати праці начальника служби безпеки визначаються згідно з Положенням про оплату праці персоналу.

Повна вища освіта відповідної спеціальності за освітньо-кваліфікаційного рівня магістр, стаж роботи повинен бути за даним напрямком не менше 3-х років.

Завдання та обов'язки працівника з питань забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства наступні.

1. Забезпечує підготовку документів, необхідних для прийняття управлінських рішень щодо діяльності органів в умовах реальних і потенційних загроз і небезпек, функціонування системи фінансової безпеки, ефективності діяльності суб'єктів її забезпечення.

2. Розробляє проекти наказів, положень, інструкцій з питань фінансової безпеки, щодо організації діяльності служб та їх взаємодії.

3. Інформаційне забезпечення, функціонування системи безпеки.

4. Бере участь у моніторингу фінансово-економічного стану підприємства з метою попередження його банкрутства.

5. Надає пропозиції щодо здійснення заходів в фінансовій безпеці підприємства.

6. Застосовує техніку та технології із забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Відповідальність працівника перед керівництвом:

– невиконання посадових обов'язків передбачених його посадовою інструкцією

– несвоєчасне подання звіту про виконану роботу керівнику відділу;

– розголошення конфіденційної інформації організації.

– несвоєчасне подання інформації про той чи інший випадок.

Умови оплати праці начальника служби безпеки:

Умови оплати праці начальника служби безпеки визначаються згідно з Положенням про оплату праці персоналу.

Повна вища освіта відповідної спеціальності за освітньо-кваліфікаційного рівня магістр, зі стажем не менше 2–х років.

Третім працівником відділу фінансової безпеки підприємства є працівник з питань забезпечення фінансово-економічної безпеки в організації.

Щоб працювати на даній посаді особа повинна мати базову вищу освіту відповідного напрямку підготовки за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістр, але допускається кваліфікаційний рівень бакалавр. Без вимог до стажу роботи. Особа, яка влаштовується для роботи на підприємстві, маючи досвід роботи стоїть перша в черзі для співбесіди з керівником відділу з фінансової безпеки.

Таким чином, раціональне впровадження в практику основних елементів фінансово-економічної безпеки, системи механізму і процесу управління дає змогу керівництву підприємства значно підвищити ефективність управлінської дії та результати її діяльності.

Багатогранність сфери гарантування фінансової безпеки підприємства, зокрема захист її комерційної таємниці, вимагає створення спеціального відділу для реалізації всіх захисних заходів.

Для того, щоб якісно виконувати свої обов'язки необхідно дотримуватися принципів управлінням фінансовою безпекою підприємства, які наведені в таблиці 4.1

Таблиця 4.1.

Характеристика принципів служби фінансової безпеки підприємства [80]

Принцип	Характеристика принципу
Системність	Усі елементи системи управління фінансовою безпекою підприємства мають бути взаємопов'язані та взаємоузгоджені
Об'єктивності	Рішення, на яких ґрунтується управління фінансовою безпекою підприємства, мають розроблятися з урахуванням об'єктивних економічних законів, на основі глибокого аналізу ситуації із застосуванням наукових методів пізнання
Комплексності	Створення цілісної системи управління фінансовою безпекою, яка забезпечить захист фінансових інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз та фінансових ризиків
Безперервності	Постійне, безперервне управління фінансовою безпекою підприємства
Оперативності та динамічності управління	Система управління фінансовою безпекою має забезпечувати швидку реакцію підприємства на появу реальних та потенційних небезпек та загроз і своєчасне прийняття відповідних управлінських рішень
Збалансованості	Забезпечення збалансованості підходів до управління фінансовою безпекою підприємства, які не повинні суперечити загальній стратегії фінансово-економічного розвитку підприємства
Економічності	Витрати на реалізацію системи управління фінансовою безпекою підприємства повинні бути обґрунтованими і не перевищувати рівня, при якому зникає економічна доцільність їх здійснення.
Інформативності	Виражається у всебічному використанні усіх видів фінансової та управлінської інформації

Проводячи аналіз ефективності та стабільності функціонування відділу питань фінансової безпеки, дотримуючись вище наведених принципів необхідно зазначити таку проблему, з якою працівники часто стикаються не досить високої ймовірності виконання намічених, згідно з поставленими цілями, тактичних дій і досягнення бажаного результату. У багатьох випадках причиною є саме відсутність гарантії забезпечення фінансової безпеки, а саме неможливість повного запобігання витоку будь-якої інформації з обмеженим доступом, нанесення навмисної чи ненавмисної шкоди підприємству з боку працівників підприємства не тільки відділу безпеки, а й інших осіб, які знають достатню кількість інформації, а також заподіяння шкоди сторонніми особами. Звідси, формування ефективної системи управління економічною безпекою підприємства є однією з головних цілей при розробці відділу фінансової безпеки на підприємстві [80].

Для подальшої роботи служби фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс», необхідно зауважити, на тому, що для обробки, аналізу та розробки подальшої роботи необхідний певний масив інформації, яким володіє головний бухгалтер та всі керівники підрозділів. Тому спираючись на це, для службі фінансової безпеки повинні готуватися звіти по роботі кожного підрозділу раз на місяць. До цієї інформації повинні подаватися договори, які були заключенні на поставку сировини або на закупівлю того чи іншого обладнання. На основі цих звітів, підрозділ може подавати пропозиції для підрозділів, але якщо допущені грубі помилки в роботі, можуть коректувати їхню роботу, але за умовою погодження цього рішення з керівництвом підприємства.

Взаємодія з фінансовими та іншими виробничими підрозділами повинна бути налагоджене при вирішенні питань поточних питань: заборгованостей співробітників, що важливе при підготовці до звільнення, в процесі планування корпоративних фінансових ресурсів на забезпечення кадрової безпеки, звіти про проведення інвентаризації активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка, також служба фінансової безпеки повинна бути ознайомлена з договорами, які підприємство заключає на міжнародних засадах.

Необхідні також комунікації з професіоналами на ринку маркетологами, адже аналіз ринкових ситуацій важливий для оцінки можливих загроз.

Розглядаючи даний блок, необхідно зазначити, що фінансовий директор, директор, генеральний директор, комерційний директор знають як конфіденційну інформацію, так і комерційну таємницю.

На ТОВ «Веприк Плюс» комерційною таємницею вважається: рентабельність підприємства, торгові об'єми, маркетингові стратегії, які використовує підприємство для збуту продукції, технологія виробництва масла.

Розголошення цієї інформації може призвести до негативних наслідків для підприємства, така ситуація може дорого коштувати для підприємства.

Для того, щоб посадові особи не розголошували комерційну таємницю підприємства служба фінансової безпеки буде вимагати від посадовців:

1) прийняття суб'єктом господарювання положення про комерційну таємницю, оформлення працівниками розписок про нерозголошення комерційної таємниці і попередження про відповідальність за її розголошення.

2) кожен пів року проходження тесту на детекторі брехні.

Ще крім цих факторів комерційна таємниця повинна захищатися за допомогою спеціальної маркіровки документів або її носів. Також повинен бути присутнім монтаж спеціалізованої апаратури і програмних продуктів для захисту інформації, також необхідно проводити роз'яснювальні заходи з персоналом підприємства. Невід'ємним фактором є створення сприятливої атмосфери в колективі. За допомогою цих методів можливість зберегти комерційну таємницю зростає. Якщо ж така ситуація склалась, то особа буде нести відповідальність від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк [81].

Отже взаємодія служби фінансової безпеки на ТОВ «Веприк Плюс» функціонує разом з іншими відділами, що становлять цілісну структуру на підприємстві. В організаційній структурі управління тим чи тим суб'єктом господарювання кожний її елемент (виробничий або управлінський підрозділ) має певне місце й відповідні зв'язки з іншими елементами. Вони функціонують нерозривно та підтримують один одного, для вирішення низки завдань: визначення ролей і обов'язків всього персоналу в межах організації; встановлення ієрархічної структури повноважень, влади і процесу прийняття рішень; формування комунікаційних каналів і потоків інформації, включаючи правила підпорядкування і методи регулювання, що відносяться до методик звітності; формування механізму контролю з визначенням ступеню централізації та масштабу контролю; визначення функцій і управлінських завдань.

4.2. Управління фінансовою рентабельністю ТОВ «Веприк Плюс» як метод покращення рівня його фінансової безпеки підприємства

Оснoву управління фінансовою рентабельністю підприємства складає управління формуванням його прибутку від реалізації. Дане управління здійснюється в процесі загального управління операційною діяльністю підприємства. Поряд із цим, ряд резервів росту операційного прибутку підприємства пов'язаний із використанням фінансових механізмів підвищення його суми. Операційна діяльність – це основний вид діяльності підприємства, з метою здійснення якої вона створена.

Характер операційної діяльності підприємства визначається насамперед специфікою галузі економіки, до якої воно належить. Оснoву операційної діяльності більшості підприємств складає виробничо-комерційна та торгова діяльність, яка доповнюється здійснюваної ними інвестиційної та фінансової діяльністю.

Операційна діяльність підприємства характеризується наступними основними особливостями, що визначають специфіку використання капіталу.

1. Вона є головним компонентом всієї господарської діяльності підприємства, основною метою його функціонування.

2. Операційна діяльність носить пріоритетний характер по відношенню до інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності підприємства. Тому розвиток будь – яких інших видів діяльності не повинна вступати в протиріччя з розвитком операційної діяльності, а тільки підтримувати її.

3. Операційна діяльність підприємства орієнтована в основному на товарний ринок, у той час як формування необхідного до використання капіталу здійснюється переважно на фінансовому ринку.

4. У процесі операційної діяльності споживається значний обсяг живої праці, на відміну від інвестиційної та фінансової діяльності, де витрати цієї праці несуттєві. Це створює широкі можливості використання взаємозамінності таких виробничих факторів, як капітал і праця в операційному процесі підприємства [87].

Оснoву фoрмування власних внутрішніх ресурсів підприємства, скерованих на виробничий розвиток, складає балансовий прибуток, який характеризує один з найважливіших результатів фінансової діяльності підприємства. Є такі види прибутку підприємства:

- прибуток від реалізації продукції (або операційний прибуток);
- прибуток від реалізації майна;
- прибуток від позареалізаційних операцій

Серед цих видів головна роль належить операційному прибутку, на частку якого припадає у наш час 90 – 95 % загальної вартості балансового прибутку [82].

Операційний прибуток – це прибуток від основної діяльності підприємства, тобто від виробництва і реалізації продукції, послуг, робіт.

Управління операційним прибутком охоплює велику кількість трансакцій, які виконуються на різних етапах руху грошових коштів, що надійшли від реалізації продукції, послуг, робіт, і забезпечують отримання чистого прибутку. У зв'язку з цим осовною метою управління прибутком є оптимізація грошових надходжень та витрат, виявлення резервів та їх мобілізація.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності розраховується у декілька етапів.

На першому етапі визначається чистий дохід від реалізації продукції шляхом коригування доходів від реалізації на суму непрямих податків та інших відрахувань з доходу.

На другому етапі отриманий результат коригується на собівартість реалізованої продукції. В результаті розраховується валовий прибуток або збиток від реалізації продукції.

На третьому етапі валовий прибуток збільшується (зменшується) на суму іншого операційного прибутку (збитку), який отримується від реалізації інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій), операційної оренди активів, операційної курсової різниці, отримання штрафів, пені тощо.

На четвертому етапі визначається прибуток (збиток) від операційної діяльності як різниця між результатом, отриманим на третьому етапі, та величиною адміністративних витрат і витрат на збут.

В процесі здійснення операційної діяльності формується три види операційного прибутку:

- 1) маржинальний операційний прибуток;
- 2) валовий операційний прибуток;
- 3) чистий операційний прибуток [82].

За допомогою методу «витрати – обсяг – прибуток» проведемо дослідження зв'язку між обсягом виробництва чи реалізації, очікуваним прибутком, сумою понесених витрат та іншими пов'язаними із ними показниками. Можна наочно продемонструвати за допомогою формул та графіків. Саме така інтерпретація дає можливість визначити обсягу продажу, що забезпечує відшкодування всіх витрат і отримання бажаного прибутку; визначити величину прибутку за певного обсягу продажу; дослідити вплив зміни величини витрат, обсягу та ціни реалізації на прибуток підприємства, а також розробити оптимальну структуру витрат та виробництва для отримання максимального результату.

Одним із елементів аналізу взаємозв'язку «витрати – обсяг – прибуток» є визначення точки беззбитковості, методика якої передбачає розподіл витрат на змінні та постійні, а також припускає тотожність понять беззбитковість та критична точка.

Точка беззбитковості – це обсяг реалізації за якого доходи підприємства дорівнюють його витратам, а прибуток відповідно дорівнює нулю.

Визначальними поняттями методу «витрати – обсяги – прибуток» є поріг рентабельності, валова маржа (маржинальний дохід), запас фінансової стійкості, операційний важіль (операційний леверидж).

Поріг рентабельності – це такі обсяги виробництва й реалізації продукції, за яких підприємство вже не має збитків, але ще не має і прибутку. Поріг рентабельності (точка беззбитковості) визначається за формулою

$$Q_p = \frac{F}{ПВ_{\text{вм}}}, \quad (4.1)$$

де Q_p – поріг рентабельності;

F – сума фіксованих (постійних) витрат;

Валова маржа (маржинальний дохід) – це різниця між сумарними операційними доходами та змінними витратами. За своєю структурою валова маржа – це сума постійних витрат і операційного прибутку підприємства.

$$BM = СОД - ЗВ \quad (4.2)$$

СОД – сумарні операційні доходи підприємства;

ЗВ – сума змінних витрат;

Запас фінансової стійкості – це зона виробничо – комерційної діяльності, в межах якої формується операційний прибуток підприємства. Розраховується за формулою

$$ЗФС = СОД - Q_p \quad (4.3)$$

Запас фінансової стійкості відображає величину можливого зниження обсягу виробництва і реалізації без ризику покрити затрати.

Відповідно операційний прибуток, що формується в зоні запасу фінансової стійкості, визначається таким чином:

$$ОП = ЗФС \cdot ПВ_{\text{вм}} \quad (4.4)$$

Наступний показник, який слід розрахувати це операційний важіль.

Сама ідея операційного важеля ґрунтується на поділі затрат на постійні і змінні. Даний аналіз дає відповідь на запитання: скільки одиниць товарів і послуг

має продати підприємство щоб покрити свої постійні затрати. Ціна при цьому має компенсувати всі змінні затрати і врахувати маржинальний дохід для покриття постійних затрат і прибутку. Після продажу певної кількості товару, необхідної для покриття постійних затрат, маржинальний дохід від кожної додатково проданої одиниці товару піде на формування прибутку. Операційний важіль показує, у скільки разів може змінитися значення прибутку при збільшенні (зменшенні) обсягу продажів. Цей ефект зумовлений різним ступенем впливу динаміки постійних та змінних затрат на формування фінансових результатів діяльності підприємства при зміні обсягу виробництва. Отже, операційний важіль залежить від співвідношення постійних і змінних затрат. І чим більший буде рівень постійних затрат, тим більшою буде сила впливу операційного важеля. Вказуючи на темпи падіння прибутку з кожним процентом зниження витрат, сила операційного важеля свідчить про рівень підприємницького ризику даного підприємства [83]

$$OB = \frac{BM}{OP} \quad (4.5)$$

Операційний важіль показує, у скільки разів може змінитися значення прибутку при збільшенні (зменшенні) обсягу продажів.

Цей ефект зумовлений різним ступенем впливу динаміки постійних та змінних затрат на формування фінансових результатів діяльності підприємства при зміні обсягу виробництва.

За величиною операційного важеля визначається рівень підприємницького ризику діяльності підприємства.

Першим кроком аналізу буде визначення порогу рентабельності діяльності підприємства визначається аналітичним і графічним способами. Для розрахунку порогу рентабельності підприємства попередньо потрібно провести групування сумарних операційних витрат на фіксовані та змінні. Спочатку необхідно за даними форми №2 визначити сумарні операційні витрати підприємства за формулою:

$$COB = C + AB + B3 + IOB \quad (4.6)$$

де COB – сумарні операційні витрати підприємства;

C – собівартість реалізованої продукції;

AB – адміністративні витрати;

B3 – витрати на збут;

IOB – інші операційні витрати.

$$COB = 71666 + 3333 + 5370 = 80369 \text{ тис. грн}$$

Провівши дані розрахунки було виявлено, що сумарні операційні витрати на ТОВ «Веприк Плюс» за 2022 рік склали 80369 тис. грн. За допомогою таблиці 4.2 розподілимо їх за елементами.

Таблиця 4.2

Розподіл операційних витрат ТОВ «Веприк Плюс» за елементами на 2022 рік

№ п/п	Стаття витрат	Витрати на виготовлену продукцію (тис.грн)	% значення	Витрати на реалізовану продукцію (тис.грн)
1	Матеріальні витрати	66588	61	49025,09
2	Зарплата персоналу	12657	12	9644,28
3	Відрахування на соціальні заходи управлінського персоналу	2784	3	2411,07
4	Амортизація	4044	4	3214,76 21,
5	Інші витрати	22121	20	16073,8
6	Разом	108194	100	80369

Отже, зробивши розрахунки на підприємстві найбільшу питому вагу становить матеріальні витрати, які становлять 66588 тис. грн. Це показує скільки матеріалів включаються також інвентар, інструменти, господарські речі та інші предмети праці, що включаються до складу коштів в обігу, які служать менше

року. При відпуску таких предметів у виробництво їх вартість відразу списується на матеріальні витрати.

Також досить високі витрати підприємство несе за виплату заробітної плати персоналу – 12657 тис. грн., це пов'язано з тим, що ТОВ «Веприк Плюс» є великим підприємством.

З урахуванням структури елементів таблиці 4.2 склад фіксованих і змінних витрат підприємства має такий вигляд:

Таблиця 4.3

Обсяги та структура фіксованих і змінних витрат ТОВ «Веприк Плюс»,
тис. грн.

Фіксовані витрати	Значення	Змінні витрати	Значення
1. Амортизація	3214,76	1. Матеріальні затрати	49025,09
2. Зарплата управлінського персоналу	2893,28	2. Зарплата виробничого персоналу	6751
3. Відрахування на соціальні заходи управлінського персоналу	723,32	3. Відрахування на соціальні заходи виробничого персоналу	1687,75
4. Інші фіксовані витрати	11251,66	4. Інші змінні витрати	4822,14
Разом – фіксовані витрати	18083,02	Разом – змінні витрати	62285,98

Провівши розрахунки даної таблиці необхідно зазначити, що підприємство витрачає більше коштів на погашення змінних витрат – 62285,98 тис. грн. Така ситуація склалася за рахунок збільшення обсягів виробництва за досліджуваного періоду, а саме збільшився обсяг закупівля молока, для виготовлення продукції, підприємство відкрило нові робочі місця для виробничого персоналу, що пов'язано із відкриттям нового цеху. Необхідно зазначити, що ефект зниження постійних затрат це є позитивним явищем підприємства, адже скорочуючи накладні затрати або інтенсивніше експлуатуючи обладнання, знижується обсяг виробництва, при якому досягається рівень беззбитковості.

Як наслідок скоріше спрацьовує ефект прискореної зміни величини прибутку.

Отже, зниження постійних витрат – прямий і ефективний шлях, який дає змогу зменшити мінімальний беззбитковий обсяг виробництва і підвищити прибутковість підприємства. Що позитивним тенденцією є збільшення змінних витрат, адже оптимізувати змінні витрати значно простіше, ніж постійні, дозволяє змінювати їх обсяг і структуру при виникненні кризових ситуацій в економіці, зміни кон'юнктури ринку, збільшенні обсягів прибутку тощо.

При цьому величину сумарних операційних доходів визначаємо за даними форми №2 за формулою:

$$СОД = ЧД + ІОД \quad (4.7)$$

де: *ЧД* – чистий дохід (виручка від реалізації);

ІОД – інші операційні доходи.

У даному випадку сумарні операційні доходи складають:

$$СОД = 105199 + 1586 = 106785 \text{ (тис. грн.)}$$

Таблиця 4.4

Базовий рівень показників операційної діяльності ТОВ «Веприк Плюс»,

тис. грн.

№	Найменування показників	Значення
1	Сумарні операційні доходи	106785
2	Змінні витрати	62285,98
3	Валова маржа (маржинальний дохід) (р.1 – р.2)	44499,02
4	Фіксовані (постійні) витрати	18083,02
5	Прибуток від операційної діяльності (р.3 – р.4)	26416

Використовуючи дані таблиці, виконаємо розрахунки порогу рентабельності, запасу фінансової стійкості, операційного важеля. Спочатку визначаємо питому вагу валової маржі:

$$ПВ_{ВМ} = ВМ/СОД = 44499,02/106785 = 0,417$$

Поріг рентабельності підприємства складає:

$$Q_p = F/ПВ_{ВМ} = 18083,02/0,417 = 43364,56 \text{ тис. грн}$$

Відповідно, запас фінансової стійкості має значення:

$$ЗФС = СОД - Q_p = 106785 - 43364,56 = 63420,44 \text{ тис. грн}$$

А у відносному вираженні:

$$ЗФС\% = ЗФС/СОД * 100\% = 63420,44/106785 * 100 = 59,39\%$$

Операційний важіль підприємства дорівнює:

$$ОВ = ВМ/ОП = 44499,02/26416 = 1,685$$

Отже, поріг рентабельності або точка беззбитковості, являє собою виручку в такому розмірі, коли забезпечується повне покриття всіх витрат при прибутку, що дорівнює нулю. У точці беззбитковості виручка може змінюватися, що тягне за собою виникнення прибутку або збитку. Поріг рентабельності ТОВ «Веприк Плюс» становить 43364,56 тис. грн., тобто при даних обсягах виробництва підприємство буде знаходитися в точці беззбитковості, не отримуючи при цьому ані прибутків, ані збитків.

Запас фінансової стійкості – це перевищення фактичної чистої виручки над безприбутковим обігом, її сума показує, до якої межі може впасти виручка, щоб не було збитку на досліджуваному підприємстві запас фінансової стійкості становить 63420,44 тис. грн. Даний показник свідчить про можливість підприємства знизити свої обсяги випуску продукції на дану величину. Граничною межею запасу фінансової стійкості є точка беззбитковості.

Запас фінансової стійкості ТОВ «Веприк Плюс» перевищує 35% і становить 59,39%, що говорить про те, що у даного підприємства стабільний фінансовий стан та досить високий рівень фінансової стійкості.

Операційний важіль становить 1,685 що свідчить про високий рівень підприємницької діяльності та малоризиковий, консервативний тип виробничо – комерційної діяльності. Тобто у даний час підприємство працює ефективно та прибутково, що у свою чергу говорить про високий рівень фінансової безпеки на підприємстві.

Після проведення аналітичних розрахунків відобразимо графічну інтерпретацію порогу рентабельності, запасу фінансової стійкості та інших показників операційної діяльності підприємства за схемою, наведеною на рис. 4.6.

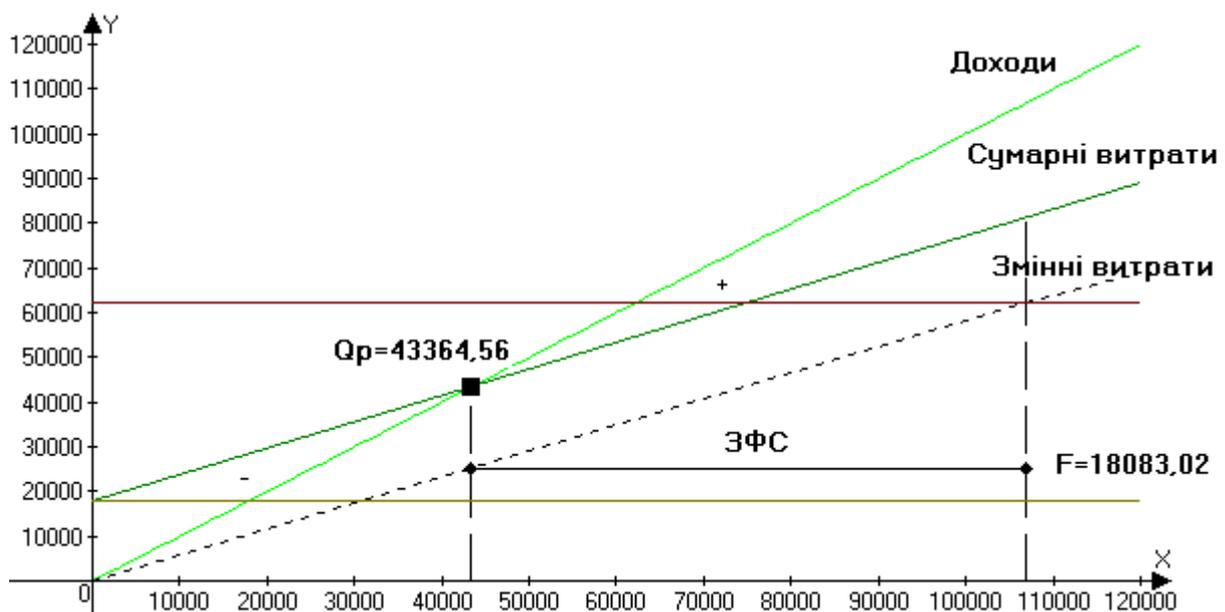

Рис 4.6. Графічна інтерпретація порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості суб'єкта підприємництва за 2022 рік

Підсумовуючи вище сказане, слід відмітити, що в ТОВ «Веприк Плюс» простежується ефективне управління діяльністю, але й зниження ризику втрати прибутку від операційної діяльності, що є позитивною тенденцією для підприємства. Тому перед керівництвом підприємства постає важлива задача щодо підтримання операційного ризику та не тільки підтримки, а й в майбутньому збільшення ефективності управління прибутком. Як відомо, важливим фактором впливу на рівень операційного ризику та прибутку є

співвідношення між постійними та змінними витратами на підприємстві. Саме так працює досліджуване нами підприємство, а саме з більшою питомою вагою змінних витрат операційний ризик є низьким, що завжди буде у більшій мірі збільшувати суму свого операційного прибутку у порівнянні із підприємством з меншим значенням даного показника.

Отже довгостроковою ціллю підприємства є тримання рівня змінних витрат на одиницю продукції також управління змінними витратами основним орієнтиром повинно бути забезпечення їх постійної економії, так як між сумою даних витрат та обсягом виробництва та реалізації продукції існує пряма залежність. Забезпечення такої економії до досягнення підприємством точки беззбитковості призводить до зростання суми прибутку, що дозволяє досягти її більш швидкими темпами.

До основних резервів економії змінних витрат можна віднести: зниження чисельності працівників основного та допоміжного виробництв за рахунок забезпечення зростання ефективності їх праці; скорочення розміру запасів сировини, матеріалів, готової продукції у періоди несприятливої ринкової кон'юнктури; забезпечення вигідних для підприємства умов поставки сировини та матеріалів та інше.

4.3. Ефективність застосування системи забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»

Основними характеристиками сучасної економічної системи є її динамічність та непередбачуваність. Кожен господарюючий суб'єкт повинен повною мірою дбати про стан своєї фінансової безпеки. Для досягнення цієї мети повинна функціонувати відповідна система забезпечення та підтримки фінансової безпеки підприємства, так як на досліджуваному нами підприємстві її немає, нами вона була розроблена. На цю систему падає багато обов'язків та завдань, які вона повинна виконувати, щоб досягти запланованого успіху. Дану систему можна розглянути наступним чином, рис 4.5.

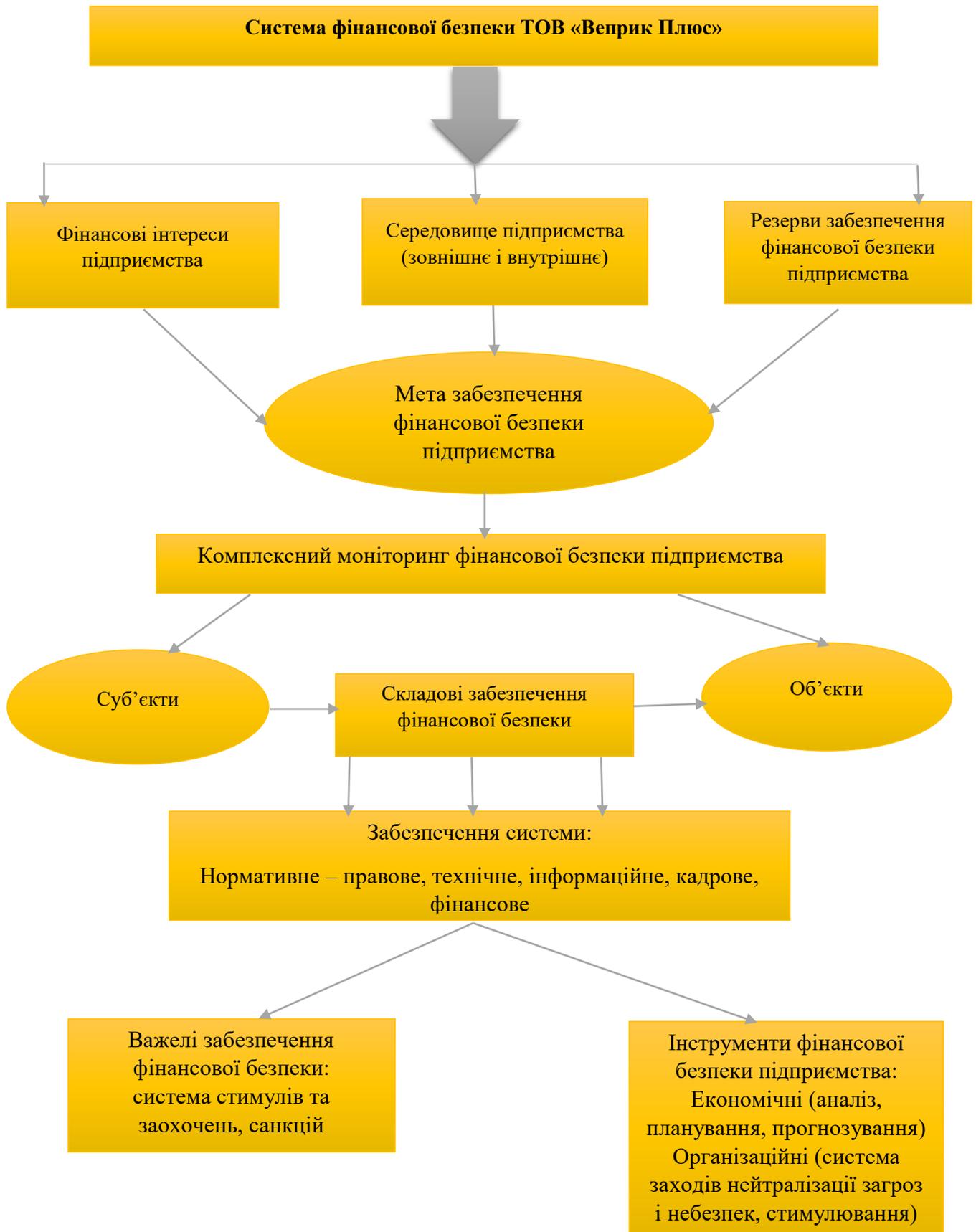

Рис. 4.5. Структура системи забезпечення фінансової безпеки підприємства [84]

В основі системи забезпечення фінансової безпеки покладено взаємозв'язок базових компонентів: фінансові інтереси підприємства, середовище підприємства, як чинник загрози реалізації інтересів, резерви забезпечення фінансової безпеки та підсистеми забезпечення, яка направлена на усунення загроз, їх прогнозування, своєчасне попередження і профілактику.

ТОВ «Веприк Плюс» має достатньо резервів і спроможність швидко забезпечити мобілізацію фінансових ресурсів із різних зовнішніх і внутрішніх джерел при цьому дає можливість підприємству ефективно функціонувати в періоди зменшення обсягу надходжень вхідних грошових потоків від інвесторів, клієнтів.

На досліджуваній період підприємство може забезпечувати себе коштами при цьому не брати кредитні кошти в банк, це говорить про те що керівництво підприємства вибрало вірну стратегію управління, завдяки чому досягається інтенсивний шлях економічного розвитку і відбувається забезпечення стійкості й стабільності, як основи безпеки.

До складових елементів системи фінансової безпеки належать також об'єкт та суб'єкт, механізм забезпечення, а також моніторинг її забезпечення. Суб'єктами фінансової безпеки підприємства є ті особи, підрозділи, служби, органи, відомства, установи, що безпосередньо забезпечують фінансову безпеку [85]. В нашому випадку це вище керівництво, але якщо звернутися до минулого підпункту було запропоновано, якою може бути окремий відділ забезпечення фінансової безпеки підприємства.

В основі складових забезпечення фінансової безпеки підприємства знаходиться системне поєднання певних інструментів, методів, важелів та відповідне забезпечення, засноване на базі принципів забезпечення фінансової безпеки для досягнення і захисту фінансових інтересів суб'єкту господарювання [85].

Для того, щоб залишати лідируючі позиції на ринку необхідно володіти:

1) нормативно–правовим забезпеченням (законодавчі та нормативні акти, норми, накази, інструкції, вимоги, статутні положення, методики діяльності із забезпечення фінансової безпеки на самому підприємстві);

2) організаційно–методичним забезпеченням;

3) технічним забезпеченням (забезпечення інформаційною технікою і технологіями, комп’ютерними програмами для аналізу, планування, виявлення загроз тощо);

4) інформаційним забезпеченням (дані, показники, параметри, потрібні для аналізу й планування фінансової безпеки підприємства);

5) кадровим забезпеченням;

6) фінансовим забезпеченням (при розробці загального бюджету підприємства слід враховувати фінансові потреби забезпечення безпеки підприємства). [86]

Виконання всіх вище наведених принципів, можна досягнути інтересів, яких прагне ТОВ «Веприк Плюс» (рис. 4.6).

Рис 4.6. Основні фінансові інтереси ТОВ «Веприк Плюс»

Головним принципом забезпечення фінансової безпеки є концентрація основної уваги на створенні ефективної системи виявлення та усунення фінансових ризиків, ціленаправленість, що виражається в орієнтації на стратегічні та тактичні цілі розвитку підприємства, та має на меті забезпечення кінцевих цілей діяльності підприємства; відповідальність – передбачає усвідомлення кожним працівником його відповідальності за конкретні питання, що визначають фінансову безпеку підприємства;

Виходячи з того, що показник економічної ефективності (Еф) характеризує відношення результату (Р) до витрат (В) або застосованих ресурсів (Рс), можна виділити такі типи стратегії забезпечення ефективності:

$$E_f = P / V * (P_c) \quad (4.1)$$

1) стратегія, орієнтована на вибір стратегії при мінімумі витрат і ресурсів, що використовуються для досягнення наміченого рівня ефективності;

2) стратегія, орієнтована на максимізацію ефекту при дотриманні певних розмірів ресурсів і витрат;

3) стратегія, орієнтована на оптимізацію відношення без фіксації витрат і ресурсів.[72]

Грунтуючись на цьому твердженні, побудуємо сценарний прогноз щодо вибору стратегії забезпечення фінансової безпеки молокопереробного підприємства.

Варто враховувати всі аспекти внутрішніх і зовнішніх чинників, які мають вплив на величину витрат забезпечення фінансової безпеки. Це найважливіший етап у процесі формування вибору стратегії забезпечення ефективності, оскільки доводиться виконувати великий обсяг роботи зі збору конкретної, заснованої на першоджерелах, своєчасної, реальної інформації. Величина витрат – найважливіший показник, від якого залежить цільовий показник – величина економічного ефекту.

Домінантними сферами стратегій забезпечення фінансової безпеки підприємства є стратегії:

- 1) забезпечення росту прибутковості власного капіталу;
- 2) забезпечення формування фінансово-економічних ресурсів;
- 3) забезпечення фінансово-економічної стабільності;
- 4) нейтралізації фінансово-економічних ризиків.

Відповідно до кожної домінантної сфери забезпечення фінансової безпеки підприємства організовується процес формування стратегічних цілей.

З точки зору адаптивності можна виділити три підходи до забезпечення фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс»

1. Активний підхід означає максимальне використання наявних засобів для мінімізації наслідків загроз та небезпек. При цьому підході всі господарські операції здійснюються після проведення заходів з попередження можливих фінансових втрат.

2. Адаптивний підхід заснований на обліку в процесі управління фактично сформованих умов господарювання, а саме забезпечення фінансової безпеки здійснюється в ході проведення господарських операцій. При цьому неможливим є запобігання всіх збитків в разі настання деструктивної події, а можна уникнути лише частини втрат.

3. Консервативний підхід припускає, що вплив на фінансові загрози та небезпеки починаються після настання деструктивної події, коли підприємством вже отримано збиток. В даному разі метою забезпечення є локалізація збитку. Вибір підходу залежить насамперед від етапу життєвого циклу підприємства та умов, які склались на даний час для певного циклу [73].

Після обґрунтування стратегії виділимо основні шляхи забезпечення фінансової безпеки підприємства ТОВ «Веприк Плюс».

1. Збільшення об'єму реалізації товарної продукції. Це допоможе збільшити обсяг прибутку, а саме між прибутком та об'ємом реалізації існує пряма залежність, тобто чим більше продукції реалізується, при інших рівних умовах, тим більшою є сума прибутку, і навпаки, невиконання плану по

реалізації зменшує прибуток. Збільшити об'єм реалізації в сучасних умовах можливо тільки за прийняттям концепції маркетингу як філософії бізнесу, тобто вся діяльність підприємства, всі служби зобов'язані робити за для споживача. Крім цього, для збільшення обсягу отриманого прибутку велике значення має збереження наявних довготривалих господарських зв'язків. Їх зруйнування негативно позначається на виробництві, матеріально-технічному постачанні необхідно зауважити, що таким чином буде утримуватися на гідному рівні фінансова безпека.

2. Модернізація обладнання виробничого цеху, а саме впровадження нової техніки, удосконалення технології, впровадження прогресивних матеріалів тощо дозволить значно знизити витрати виробництва, а також собівартість продукції і цим самим збільшити фінансову безпеку підприємства, яка залежить від отримання підприємством прибутку. Механізоване виробництво потребує значно менше робітників і це у свою чергу зменшить витрати на оплату праці. Також за рахунок нового обладнання можна збільшити обсяг продукції, що виготовляється, що у свою чергу призведе до зниження витрат у розрахунку на одиницю продукції. ТОВ «Веприк Плюс» кожного року закупляє нове європейське обладнання, але на даному етапі, необхідно оновити виробничий цех, для більш ефективнішої роботи працівників, а цілому самого підприємства.

3. Наступним напрямом для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства є розширення експортного ринку збуту, який є важливим елементом від якого в кінцевому рахунку залежать: обсяг продажу, середній рівень цін, виручка від реалізації продукції, сума отриманого прибутку, фінансовий стан. Важливо наголосити на тому, що знання ринку того чи іншого товару є надзвичайно важливим для підприємства, оскільки, знаючи всю сукупність фірм, котрі функціонують у цій сфері обміну, можна виявити потенціальних та регіональних конкурентів.

Виділивши основні напрями забезпечення фінансової безпеки підприємства «ТОВ «Веприк Плюс»» необхідно виділити додаткові можливості успішної роботи підприємства:

- суворе дотримання укладених договорів на виконання робіт;
- проведення масштабної та ефективної політики у галузі підготування персоналу, що є особливою формою вкладення капіталу;
- підвищення ефективності діяльності підприємства зі збуту продукції (необхідно більше уваги приділяти підвищенню швидкості руху обігових коштів, скороченню усіх видів запасів, досягати максимально швидкого просування готових виробів від виробника до споживачів);
- покращення якості виконуваних робіт, що призведе до конкурентоспроможності та зацікавленості вибору підприємства замовниками робіт;
- скорочення невиробничих витрат та виробничого браку;
- здійснення ефективної цінової політики, диференційної по відношенню до окремих категорій покупців;
- здійснення заходів, спрямованих на покращення «клімату» в колективі, що в майбутньому відобразиться на збільшенні продуктивності праці;
- не розголошення комерційної таємниці підприємства;
- своєчасна ідентифікація фінансових ризиків та загроз для фінансової системи молокопереробного підприємства і розробка системи заходів, спрямованих на їх нейтралізацію та зменшення фінансових втрат;
- налагодження взаємодії з органами місцевої влади, контролюючими органами для усунення організаційних, правових та нормативних непорозумінь [51].

Таким чином, система забезпечення фінансової безпеки машинобудівного підприємства представляє собою сукупність способів організації економічних відносин, застосовуваних суб'єктами забезпечення фінансової безпеки з метою захисту системи від зовнішніх та внутрішніх загроз в умовах обмеженості ресурсів. Структура системи забезпечення фінансової безпеки достатньо складна. Вона складається із сукупності елементів, що відповідають різноманітності відносин підприємства. Найважливішим елементом системи є фінансові інтереси, на захист яких націлене забезпечення фінансової безпеки.

Наступним елементом є суб'єкти, об'єкти та предмет відносин забезпечення фінансової безпеки. Окремим блоком елементів є фінансовий моніторинг. Організація відносин у такий спосіб дає можливість забезпечити захист машинобудівних підприємств від внутрішніх та зовнішніх загроз, і таким чином досягти стабільного функціонування та розвитку.

Висновки до розділу 4

В організаційній структурі управління кожен суб'єкт господарювання кожний її елемент (виробничий або управлінський підрозділ) має певне місце й відповідні зв'язки з іншими елементами. Вони функціонують нерозривно та підтримують один одного, для вирішення низки завдань: визначення ролей і обов'язків всього персоналу в межах організації; встановлення ієрархічної структури повноважень, влади і процесу прийняття рішень; формування комунікаційних каналів і потоків інформації, включаючи правила підпорядкування і методи регулювання, що відносяться до методик звітності; формування механізму контролю з визначенням ступеню централізації та масштабу контролю; визначення функцій і управлінських завдань.

Провівши аналіз операційного прибутку ТОВ «Веприк Плюс» простежується не тільки ефективне управління діяльністю підприємства, але й зниження ризику втрати прибутку від операційної діяльності, що є позитивною тенденцією для підприємства. Тому перед керівництвом підприємства постає важлива задача щодо підтримання операційного прибутку і в майбутньому збільшення ефективності управління прибутком.

Довгостроковою ціллю підприємства є тримання рівня змінних витрат на одиницю продукції також управління змінними витратами основним орієнтиром повинно бути забезпечення їх постійної економії, так як між сумою даних витрат та обсягом виробництва та реалізації продукції існує пряма залежність. Забезпечення такої економії до досягнення підприємством точки беззбитковості

призводить до зростання суми прибутку, що дозволяє досягти її більш швидкими темпами.

До основних резервів економії змінних витрат можна віднести: зниження чисельності працівників основного та допоміжного виробництв за рахунок забезпечення зростання ефективності їх праці; скорочення розміру запасів сировини, матеріалів, готової продукції у періоди несприятливої ринкової кон'юнктури; забезпечення вигідних для підприємства умов поставки сировини та матеріалів та інше.

Система забезпечення фінансової безпеки підприємства ТОВ «Веприк Плюс» представляє собою сукупність способів організації економічних відносин, застосовуваних суб'єктами забезпечення фінансової безпеки з метою захисту системи від зовнішніх та внутрішніх загроз в умовах обмеженості ресурсів. Структура системи забезпечення фінансової безпеки достатньо складна. Вона складається із сукупності елементів, що відповідають різноманітності відносин підприємства. Найважливішим елементом системи є фінансові інтереси, на захист яких націлене забезпечення фінансової безпеки. Наступним елементом є суб'єкти, об'єкти та предмет відносин забезпечення фінансової безпеки. Окремим блоком елементів є фінансовий моніторинг. Організація відносин у такий спосіб дає можливість забезпечити захист молокопереробних підприємств від внутрішніх та зовнішніх загроз, і таким чином досягти стабільного функціонування та розвитку.

ВИСНОВКИ

Провівши дане дослідження, слід зазначити, що «фінансова безпека підприємства» – це здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та мінімізувати впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. При розгляді даного питання було розкрито та проаналізовано такі завдання.

1. Розкрито сутність та значення фінансової безпеки підприємств та її місце у системі економічної безпеки, це в свою чергу дає розуміння того, що фінансова безпека суб'єктів господарювання є однією із найважливіших складових економічної безпеки, та є умовою забезпечення стійкого зростання підприємства, формування позитивних результатів його фінансової діяльності. А також існування ефективної системи фінансової безпеки, яка забезпечить захист підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз;

2. Визначено, що система забезпечення фінансової безпеки підприємства є сукупність взаємопов'язаних елементів, підсистем, фінансових інструментів, важелів, методів та заходів, що спрямовані на своєчасне виявлення та нейтралізацію кризових явищ, забезпечення стабільної і ефективної діяльності;

3. Обґрунтовано критерії, які повинні формуватися зважаючи на фінансові інтереси підприємства: зростання ринкової вартості підприємства, максимізація прибутку, достатність основного і оборотного капіталу, наявність необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, оптимізація відрахувань до бюджету;

4. Проаналізовано загрози, які впливають на фінансову безпеку підприємства необхідно зазначити, що кожному підприємству притаманні різні пріоритети реалізації напрямів дослідження та аналізу фінансової безпеки

підприємства в залежності від його специфіки господарювання. Для вибраного нами підприємства вирізняються такі:

- низька фінансова стійкість підприємства;
- не високий техніко – технологічний рівень підприємства;
- недосвідчені працівники та низька професійність менеджменту підприємства.

Визначено фактори для фінансової безпеки підприємства агропромислового комплексу, що дають змогу забезпечити продовольчу безпеку, формування і розвиток народного ринку та зростання економічного потенціалу сільського господарства. У продовольчій безпеці важливе місце посідає виробничий комплекс, що включає сільськогосподарських товаровиробників, підприємства переробної промисловості та ланки агросервісного обслуговування усіх форм власності.

Розроблено структурну модель механізму управління фінансовою безпекою підприємства та визначено взаємозв'язок його складових. Запропонований механізм управління фінансовою безпекою підприємства містить елементи управління фінансовими ризиками та дозволяє забезпечити прийняття раціональних управлінських рішень щодо підвищення ефективності діяльності підприємства, з метою покращення рівня фінансової безпеки ТОВ «Веприк Плюс» було розраховано рівень фінансової безпеки підприємства, що в перспективі будуть спрямовані на збільшення сили впливу операційного прибутку, а це в свою чергу впливатиме позитивно на рентабельність підприємства.

Визначено як ефективно підприємство підтримує свою рентабельність за допомогою зниження ризику втрати прибутку від операційної діяльності. Провівши дані дослідження, виявлено, що перед керівництвом підприємства постає важлива задача щодо підтримання операційного прибутку та підтримки ефективності управління прибутком.

Проаналізовано стан фінансової безпеки досліджуваного підприємства. На основі отриманих розрахунків можна дійти висновку, що суб'єкт

господарювання характеризується «відмінним» станом фінансової безпеки. ТОВ «Веприк Плюс» має високий рівень фінансової безпеки, але підприємству необхідно приділяти більше уваги безпеці підприємства в цілому та фінансовій безпеці зокрема, а саме задуматися над окремим відділом фінансової безпеки підприємства.

Отже, на наш погляд, фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан найбільш ефективного використання ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості й рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних і оборотних засобів підприємства.

Запропонована структура системи забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка складається із сукупності елементів, що відповідають різноманітності відносин підприємства. Найважливішим елементом системи є фінансові інтереси, на захист яких націлене забезпечення фінансової безпеки. Наступним елементом є суб'єкти, об'єкти та предмет відносин забезпечення фінансової безпеки. Окремим блоком елементів є фінансовий моніторинг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – IV (із змінами та доповненнями)// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 18, № 19 – 20, № 21 – 22, ст.144. Режим доступу : [http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436 – 15.](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15)
2. Мулик О.Я Сутність поняття «Фінансова безпека підприємства»: систематизація наукових поглядів. *Серія: Економічні науки*. 2013. №3 (80).
3. Барановський, О. І. Фінансова безпека держави. *Фінанси України*. 1996. № 11. С.19–34.
4. Пристемський О.С. Місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки. *Соціум. Наука. Культура. Економіка*. 2006. №6. С.38–46
5. Бланк І.О. Інвестиційний менеджмент: підручник. К.:КНЕУ, 2005. 398с.
6. Чебанова М. С., Василенко С. С. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Київ : Академія, 2002. 671 с.
7. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко. *Правова єдність*. Київ, 2009. 544 с.
8. Крючко Л. С. Теоретичні засади фінансової безпеки підприємства. *Інвестиції : практика та досвід*. 2013. № 15. С. 49–52.
9. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти. *Економіка та управління підприємствами*. с. 172 – 181.
10. Горячева К. Фінансова безпека підприємства, сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65 –67.
11. Худолій Л. М. Теорія фінансів : навчально–методичний посібник. Київ : Вид–во Європ. ун–ту, 2003. 167 с.
12. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник : 5–те вид. допов. і перероб. Київ : Алерта, 2011. 976 с.

- 13 Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. К.: Національна академія управління, 2010. 232 с.
14. Кузенко Т.Б. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект. Т. Б. Кузенко, Н. В. Сабліна, О. Ю. Литовченко. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 2010. № 29. С. 119–123.
15. Бланк І. О., Ситник Г. В. Управління фінансами підприємств і об'єднань : навчальний посібник / І.О. Бланк, Г.В. Ситник. К. : КНТЕУ, 2006. 183 с.
16. Фінансове забезпечення розвитку підприємства : монографія / І.О. Бланк, Г.В. Ситник, Н.М. Гуляєва та ін. ; за заг. ред. І.О. Бланка. Київ : КНТЕУ, 2011. 344 с.
17. Кизим М.О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія / Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С. Х.: Вид. дім «ІНЖЕК», 2003. 144 с.
18. Матвійчук Л.О. Концептуальні аспекти фінансової безпеки підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. № 4 (18). 2009. С. 133– 136
19. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008 392 с.
20. Ляліна Н.С. Діагностика фінансового стану підприємства / Н. С. Ляліна, Р. М. Шелудько, Л. В. Шелудько. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки*. 2015. №6. С.118–124.
21. Васильчак С.В., Процикевич Н.В. Управління фінансовою безпекою підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.18. С. 149–153.
22. Іванюта Т.М., Заїчковський А.О. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2009. С. 256
23. Штембуляк Д. О. Фінансова безпека як основний інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Вісник ХНУ. Економічні науки*. 2012. № 6. С.157–160

24. Ортинський В. Л. Економічна безпека підприємств: підручник / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. К. : Алерта, 2011. 704 с.
25. Покропивський С. Ф. Економіка підприємства . Навч посіб. К. : КНЕУ. 2000. 528с.
26. Фролова Л.В., Хаврова К.С. Механізм управління поточними витратами торговельного підприємства: монографія. Донецьк : 2010. 211 с.
27. Островська Г., Квасовський О. Аналіз практики використання зарубіжних методик (моделей) прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 2 (31). с. 99–111
28. Зеркалов Д. В. Безпека комерційної діяльності. К. Основа, 2006. 800 с.
29. Портнова Г.О., Антоненко В.М. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2012. № 1. С. 345–355.
30. Мойсеєва І.П., Марченко О.М. Управління фінансово–економічною безпекою підприємства. Львів, 2011. 380 с.
31. Куцик В.І., Бартиш А.І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.4. С. 250–255
32. Підлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства. НАН України. Донецьк, 2003. 20 с.
33. Горячева К.С. Механізм управління фінансовою безпекою підприємства. К., 2006. 174 с.
34. Ліпкан В. А. Безпекознавство. К., 2003. 208 с.
35. Турхан Х.О. Механізм забезпечення фінансової безпеки машинобудівних підприємств. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2013. № 4. С. 85–92
36. М. В. Рета–Іванова. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. 2013. № 21(994). С.29 – 37.
37. Антоненко В.М. Фінансовий результат як чинник впливу на фінансову безпеку підприємства. *Комунальне господарство міст*. 2013. №108. С.350–359

38. Амосов О.Ю. Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємств. *Економіка і управління*. 2012. № 1. С.8–13.
39. Ковтун О. І. Стратегія підприємства : навч. посібник. Львів : Науковий світ, 2005. 388 с.
40. Васильців Т.Г. Фінансово–економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т.Г., Волошин В. І., Бойкевич О.Р., Каркавчук В.В. Львів: ви– во , 2012. 386 с.
41. Трухан О.Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки*. 2012. № 1. Т. 2. С. 29 – 35.
42. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури. 2011. 240 с
43. Іващенко О.В. Система фінансово–економічної безпеки підприємства / О.В. Іващенко, П.М. Четверіков. URL: <http://www.sword.com.index/2012>.
44. Подольчак Н.Ю., Карковська В.Я. Організація та управління системою фінансово–економічної безпеки: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2015. 268 с.
45. Череп А.В. Особливості оцінки фінансово – економічної безпеки підприємств машинобудування. *Вісник Запорізького національного університету*. –№ 3 (27). 2016. с. 33–46.
46. Судієнко О.В. Сучасна парадигма оцінки фінансової безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2013. №5. Т. 1 с. 146 – 151.
47. Слободян, Н. Г. Аналіз і прогнозування фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах: методологія і практика. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо–поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. Том 18. № 2. С. 239–245.*

48. Цал–Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 566 с.
49. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. К.: Національна академія управління, 2010. 232 с
50. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 504 с.
51. Ревенчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 195с.
52. Крюкова І.О. Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств. *Облік і фінанси*. 2012. № 4 (58). С. 41–44.
53. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. К.: Книжкове вид–во НАУ, 2007. 436 с.
54. Колос О.М. Молокопереробне підприємство як об'єкт дослідження в системі економічної безпеки. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького* Т.12. № 3(45) . Частина 5. 2010.
55. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності: ДК 009:2005. К., 2005. 191 с.
56. Марченко В.М. Тенденції самоорганізації молочної промисловості України. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Agroin/2011_4–6/MARCHENKO.pdf
57. Саблука П.Т. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні. К. : ННЦ ІАЕ, 2005. 340 с.
58. Офіційний сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
59. Асоціація виробників молока URL: [http://avm–ua.org/uk/post/agrarnij–2020–j–z–cim–zakincila–rik–molocna–galuz–ta–cogo–sekae–zaraz](http://avm-ua.org/uk/post/agrarnij–2020–j–z–cim–zakincila–rik–molocna–galuz–ta–cogo–sekae–zaraz)
60. Грищенко О.В. Сучасний стан і перспективи розвитку молокопродуктового підкомплексу України. *АгроІнКом*. 2008. № 7–10. С. 32–33.

61. Миронюк Т.І. Перспективні напрями діяльності підприємств молокопереробної галузі. *Економіка харчової промисловості*. 2010. № 4 (8). С. 13–16.
62. Лабунська С. В. Концепція побудови системи економічної безпеки підприємства в процесі інноваційної діяльності. *Економіка та управління підприємствами*. 2015. № 4. с.282 – 289
63. Сусіденко О.В. Фінансова безпека підприємства в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. *Збірник наукових праць Ужгородського торговельно–економічного інституту*. 2016. № 1. С. 47–52.
64. Сосновська. І. М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо–господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2016. № 9.
65. Сусіденко О.В. Методи оцінки забезпечення рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2016. Випуск 11, том 1. С.74–79.
66. Ілляшенко О. В Побудова системи економічної безпеки підприємства: принципові положення. *Ефективна економіка*. 2016. № 11.
67. Коробчинський О. Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №4. С. 41–45.
68. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко. К.: Правова єдність, 2009. 544 с.
69. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. №1. С. 101.
70. Клименко С.М. Управління конкурентоспроможністю: навч пос. / С.М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко, А.В. Вакуленко. К.: КНЕУ2006. 527 с.
71. Матвійчук Л.О. Методика визначення рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 5(119). С. 109–114.

72. Хрущ Н. А., Ваганова Л. В. Методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2012. № 2. Т. 2. С. 65–68.

73. Швиданенко Г. О. Сучасна технологія діагностики фінансово–економічної діяльності підприємства: монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексик. К. : КНЕУ, 2002. 192 с.

74. Рета М.В., Іванова А.О. Методичні підходи до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва»*. 2013. № 21. С. 29–37.

75. Феценко О.П. Розрахунок показників фінансового стану господарських товариств з урахуванням нових форм фінансової звітності. *Бізнес Інформ*. 2016. № 2. С. 229–236.]

76. Швець Ю.О. Методичний підхід до оцінки рівня фінансової безпеки промислових підприємств. *Науковий вісник національного гуманітарного університету*. 2013. С. 10–17.

77. Костирко Л.А. Діагностика фінансово–економічної стійкості підприємства: Монографія 2–ге вид., перероб. і доп. Х.: Фактор, 2008. 336 с.

78. Малюта Л. Я. Фінансова складова в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2016. № 2. С. 72–76

79. Лондар С. Л. Фінанси : навч. посіб. / С. Л. Лондар, О. В. Тимошенко. Вінниця : Нова Книга, 2009. 384 с

80. Столбов В. Ф., Шаповал Г. М. Особливості управління системою фінансово–економічної безпеки підприємств. *Комунальне господарство міст : наук.–техн. збір.* 2013. № 111. С. 103–108.

81. Кримінально кодекс України : від 16 листопада 2020 року N 2213–VIII/ Верховна Рада України. Офіц. вид. К. : Парлам. вид–во, 2015. 207 с. (Бібліотека офіційних видань).

82 Мелень О.В., Гарібян Т.А. Актуальність питань розробки напрямів підвищення прибутковості підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. С. 86–91.

83. Ткаченко Є. Ю. Система управління прибутком підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2006. № 3. С. 25–34.

84. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами. *Вісник Хмельницького національного університету : Економічні науки*. 2010. № 1, Т. 2. С. 29–35.

85. Малюта Л. Я. Фінансова складова в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка і управління*. 2016. № 2. С. 72–76.

86. Орлик О. В. Напрямки формування надійної системи економічної безпеки суб'єктів господарювання. Дніпропетровськ. 2015. С. 306–309.

ДОДАТКИ